

160678

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KÜLTÜREL MİRAS BİLİNCİ OLUŞTURULMASINDA
ARKEOLOJİ MÜZELERİ İÇİN
YÖNTEM GELİŞTİRİLMESİ**

Mine KİRAZ

**SBE Sanat ve Tasarım Fakültesi Müzecilik Yüksek Lisans Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Tomur ATAGÖK

İSTANBUL, 2005

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMA LİSTESİ.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
1 GİRİŞ	1
2 DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE KÜLTÜREL MİRAS BİLİNCİ	8
2.1 Kültürel Mirasın Tanımlanması	8
2.2 Kültür Politikası – Müze - Kültürel Miras Bilinci İlişkisi	9
2.3 Dünya Kültür Mirası ve Türkiye	11
3 KÜLTÜREL MİRAS BİLİNCİ OLUŞTURULMASINDA ARKEOLOJİ MÜZELERİNİN ROLÜ VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ	16
3.1 Müzelerin Kültürel Miras Bilinci Oluşturmadaki Etkinliği	16
3.1.1 Bilgilendirme	16
3.1.2 Eğitim	16
3.1.2.1 Eğitim Politikası.....	18
3.1.2.2 Müze Eğitimcisi.....	19
3.1.2.3 Müze Eğitiminde İletişimin Önemi.....	20
3.1.2.4 Müze Eğitim Programı Oluşturma.....	20
3.1.3 Kültürel Miras Bilinci Oluşturma	21
3.2 Dünyadaki Arkeoloji Müzelerinde Kültürel Miras Bilinci Oluşturma Amacıyla Gerçekleştirilen Uygulamalardan Örnekler	22
3.2.1 ABD’de Kültürel Mirasın Korunması İçin Arkeoloji Alanında Yapılan Çalışmalar	22
3.2.2 Arjantin’de Arkeolojik Kültür Mirasını Koruma Amaçlı Eğitim...	23
3.2.3 Kolombiya Altın Müze’deki ‘Müze, Okula Geliyor’ Projesi	23
3.3 Türkiye’de Kültürel Miras Bilinci Oluşturma Amacıyla Gerçekleştirilen Uygulamalardan Örnekler	25
3.3.1 Tarih Vakfı Tarafından Yürütülen “TEMPER Projesi”	25
3.3.2 Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı’nın “Kültür Karıncaları Projesi”	26
3.3.3 Turist Rehberleri Birliği’nin “Çocuk ve Müze Projesi”.....	26

3.3.4	İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Yıldız Teknik Üniversitesi ve Gönüllü Sivil Toplum Kuruluşları Tarafından Yürütülen “Müzelerin Eğitim Amaçlı Kullanımı Projesi”	26
4	ÖRNEKLEME: İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZELERİ VE ÇAĞLAR BOYU İSTANBUL SERGİ SALONU	28
4.1	İstanbul Arkeoloji Müzeleri	28
4.2	Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu	31
4.3	Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu’nun Kültürel Miras Bilinci Oluşturma Açısından Değerlendirilmesi	33
4.4	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu’nun Ele Alındığı Kültürel Miras Bilinci Oluşturmak İçin Hazırlanan Yöntem Önerisi: Bilgilendirme Metni	35
4.4.1	Bilgilendirme Metninin Amacı ve Özellikleri	35
4.4.2	Bilgilendirme Metni	36
4.4.3	Bilgilendirme Metnin Değerlendirilmesi	39
5	SONUÇ	41
	KAYNAKLAR.....	45
	EKLER.....	47
Ek 1	2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	47
Ek 2	Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin (Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sözleşmesi.....	74
	ÖZGEÇMİŞ.....	82

KISALTMA LİSTESİ

ICCROM	International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property / Uluslararası Kültür Varlıkları Koruma ve Restorasyon Merkezi
ICOM	International Council of Museums / Uluslararası Müzeler Konseyi
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites / Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
�AM	�stanbul Arkeoloji Müzeleri
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization / Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür �rg�t�

ÖNSÖZ

Toplumu oluşturan bireylerin yarattığı ve genelde tüm halkın yaratıcı gücünü temsil ederek oluştuğu topluma anlam veren yapıtlar kültür varlıklarını oluşturur. Kültür varlıkları, geçmiş nesillerden günümüze ulaşma, bugünden de gelecek nesillere bizim tarafımızdan aktarılacak olmaları nedeniyle kültürel miras olarak da adlandırılırlar. Kültürel miras ve doğal miras, bir ulusun sahip olduğu, yeri doldurulamayan ve değeri ölçülemeyen en önemli varlıklarıdır. Arz ettiği önem, sadece bulunduğu ulus için değil, tüm insanoğlu için geçerlidir. Bu nedenle, çok önemli olan bu varlıkların yıpranarak ya da yok olarak yitirilmesi, dünyadaki tüm halkların miras kaybı anlamına gelir. Ülkece sahip olduğumuz ve değerini çeşitli nedenlerle tam olarak bilemediğimiz kültürel miras da hızla yok olma süreci yaşamakta; bizden sonraki nesillere ulaşamama/azalarak ulaşma riski taşımaktadır. Kültürel mirası koruma, bu konuda ulusal ve uluslararası çapta oluşturulan yaptırım gücü yüksek yasaların yanısıra; toplumların kültürel mirasları hakkında doğru, yeterli ve anlaşılır bilgi edinmeleri sonucu mevcut (ya da namevcut) bilinçlerinin sorumluluk alma seviyesine çıkarılabilmesiyle mümkün olabilecek gibi gözükmektedir. Arkeolojik kültür mirasını anlama ve koruma bilincine erişecek bireyleri bu türden bilgilerle donatacak mekanların başında da müzeler gelmektedir. Bu bağlamda tezin konusunu, kültürel mirasın ne olduğu, neden ve nasıl korunması gerektiği, kültürel miras bilinci kavramının arkeoloji müzeleri tarafından nasıl etkin kılınabileceği oluşturmaktadır.

Müzecilik alanında yüksek lisans yapma amaçlarımdan biri toplum yararına somut bilgi üretimine elimden geldiğince katkıda bulunabilmektir. Bu tezle amaçıma bir nebze de olsa yaklaşmamı sağlayan sevgili hocam ve danışmanım Sn. Prof. Tomur Atagök'e, değerli yardımları için sevgili hocam Sn. Sedat Göksu ve Sn. Şeniz Atik'e, emeklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili aileme ve destekleri için tüm dostlarıma çok teşekkür ederim.

Mine Kiraz

ÖZET

Bu tezin amacı, günden güne tahrip edilen ve yok olan kültürel mirası anlamlandırarak bizden sonraki kuşaklara aktarma bilinci oluşturmak üzere arkeoloji müzeleri için uygulanabilir yöntemler önermektir. Araştırmalar sırasında yöntem olarak kütüphane ve internet ortamındaki Türkçe ve yabancı kitaplar, süreli yayınlar ve tezlerin taranmasından elde edilen veriler ile dünyada ve ülkemizde bu konuda gerçekleştirilen uygulamalar değerlendirilmiştir.

Yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkan bu tez Giriş; Dünyada ve Türkiye’de Kültürel Miras Bilinci; Kültürel Miras Bilinci Oluşturulmasında Arkeoloji Müzelerinin Rolü ve Uygulama Örnekleri; İstanbul Arkeoloji Müzesi Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu’nun ele alındığı Örnekleme ve Sonuç olmak üzere toplam beş bölümden oluşmaktadır.

Bu tez kapsamında yapılan araştırmalarla, sahip olunan kültürel mirası toplumun desteği ve katılımı olmadan korumanın mümkün olmadığı ve geçmişe duyulan ilginin doğru, anlaşılır ve yeterli düzeyde bilgi ile desteklenmesi durumunda ‘bilinç’e dönüşebileceği gerçeğinin göz önünde bulundurulması, köklü değişiklikler yapmanın mümkün ol(a)madığı müze ortamlarında kültürel miras bilincinin yerleştirilmesinde, konunun uzmanı olmayan kişiler ve çocukların ziyaretleri için hazırlanmış özel malzemelere gerek olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: arkeoloji müzesi, kültürel miras, kültürel miras bilinci, müze eğitimi

ABSTRACT

The aim of the thesis is to advise application methods to archaeological museums which will carry on these informations to the new generations about the cultural heritage that is destructed and is about the disappear. Methods, having the target of shaping the responsibility to preserve the archaeological heritage making its content understandable and interesting. The data used in this research are evaluated from the mentioned sources like libraries, the books edited in different languages on the web, periodicals, thesis and the applications made on the subject in our country and foreign lands.

This thesis, which is formed by the result of these researches, includes five parts; Introduction; Cultural Heritage Awareness in Turkey and in the World; The Role of Archaeological Museums on Building Cultural Heritage Awareness and Application Examples; Case Study on Istanbul Through the Ages Hall of Istanbul Archaeological Museums to Build Cultural Heritage Awareness; and Conclusion.

This thesis, shows the reality that cultural heritage cannot be preserved without public support and participation and the interest for the past by supporting with the right, understandable, sufficient information can become into ‘awareness’. As a result, in the museums where we have not enough possibility to make radical changes the visits of ordinary public and children have to be supported with specially prepared materials.

Keywords: archaeological museum, cultural heritage, cultural heritage awareness, museum education

1 GİRİŞ

Toplumu oluşturan bireylerin yarattığı ve genelde tüm halkın yaratıcı gücünü temsil ederek oluştuğu topluma anlam veren yapıtlar olan kültür varlıkları, geçmiş nesillerden günümüze ulaşma, bugünden de gelecek nesillere bizim tarafımızdan aktarılacak olmaları nedeniyle kültürel miras olarak da adlandırılırlar. Doğası gereği geçmişi merak eden insanoğlunun, sahip olunan kültürel mirası korumak söz konusu olduğunda; geçmişe duyduğu bu ilgisinin doğru, anlaşılır ve yeterli düzeyde bilgi ile desteklenmesi gerekir. Çünkü, kültürel mirası toplumun desteği ve katılımı olmadan korumak mümkün değildir. Dünya kültür mirasının bir bölümüne ev sahipliği yapan ülkemiz, bu mirasın hızla tahrip edilmesi ile de karşı karşıyadır. İnsanlığa ait kültür mirasının tahribinin önüne, ancak, bilinç düzeyi yüksek toplumlar geçebilir. Toplumumuzda bu konuda bir bilinç oluşturma görevi, okullar kadar, günümüzde bir eğitim kurumu olarak benimsenen müzelere de düşmektedir. Müzelerimize, kültürel miras bilinci oluşturmak açısından bakıldığında; kısıtlı imkanlarla çeşitli münferit çalışmaların yapıldığı izlenmekte, müzelerimizin, konunun uzmanı olmayan geniş kitle için yeterince ilgi çekici ve anlaşılır olamama, finansal kaynak ve eğitilmiş personel yetersizliği vb. gibi pek çok nedene bağlı çeşitli sorunlarla başa çıkmak zorunda kaldığı görülmektedir. Bu tezde ele alınan konu ise, ülkemizin kültürel varlıklarına yönelik bir bilinç oluşturma açısından arkeoloji müzeleri için yöntem önermeye çalışmaktır. Bu tez çalışması, dünyadaki ve ülkemizdeki arkeoloji müzelerinde kültürel miras bilinci oluşturma açısından gerçekleştirilen uygulama ve yaklaşım örneklerini inceleyerek, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu (Bkz.Tablo 2, s.33). için somut öneriler getirmeyi denemektedir.

Bu tezin konusunu, kültürel miras, arkeoloji müzeleri ve yöntem geliştirmek üzerine yapılandırılan ana bölümler içinde ele almadan önce; bu bölümde, ana bölümlerin çekirdeğini oluşturan, arkeolojinin doğuşu, ilk koleksiyonların oluşturulması, müze kavramının ortaya çıkışı ve ilk kurulan müzelerden günümüz anlayışıyla birer eğitim kurumu olarak benimsenen müzelere doğru evrimleşme sürecine değinilecektir.

Arkeoloji, bir bilim dalı değil de, bir kavram olarak Rönesans ile başlatılmaktadır. Bu çağda Batı, okuduğu yazılı kaynakları yorumlayarak Klasik Çağ'ı anlamaya ve uygarlığını bu temeller üzerine kurmaya başlamıştır. Klasik Yunan ve Roma uygarlıklarına karşı duyulan bu ilgi, edebiyat ve güzel sanatlarla sınırlı kalmayıp, mimariyi de kapsamaya başlamıştır. Andrea Palladio (1508-1580), Roma'da keşfettiği mimarî kalıntılara dikkat çeken ilk öncülerden biridir. Arkeoloji çalışmaları da bu şekilde, eski insanlarca yapıldığı belli olan fiziki kalıntıları

gözlemleme ve açıklamakla başlamıştır. İnsanlık tarihini fiziki kalıntılara göre açıklamaya çalışan bu öncüler, kısa süre sonra, yalnızca gözlem ve kurgunun yeterli olmadığını, kazılar yapılması gerektiğini anlamışlardır. İlk kazılara iyi bir örnek olarak, Avusturyalı general Prince d'Elboeuf'un MS 79 yılında Vezüv yanardağının patlaması sırasında Pompei ile birlikte yok olan Herculaneum'da yaptığı çalışma sayılabilir. İlk arkeolojik çalışmalar bilimsel olarak nitelenemese de, insanoğlunun geçmişinin yazılı olan kısmından daha zengin olduğunu öğretmesi açısından önemlidir (Sevin, 1995:8).

Arkeolojinin bir bilim dalı haline gelerek, insanın geçmiş yaşamını tüm açıklığıyla ortaya çıkarmayı amaçlayan ilk sistemli kazıların yapılmasına ise 18. yüzyılda başlanmıştır. Bu alanda en önemli adım, Johann Joachim Winckelman (1717-1768) tarafından atılmıştır. Modern arkeolojinin kurucusu denilebilecek bu Alman bilgini 1764'te yayınladığı *Geschichte der Kunst des Alterthums* adlı yapıtında, insanoğlunun geçmişini öğrenmek için filolojik çalışmaların yeterli olamayacağını; eski insanların yaşayış ve kültürlerini öğrenmek için onların toprak altında kalmış olan yapıtlarını kazarak aydınlığa çıkarmanın gerekliliğini belirtmiştir.

Fransız İhtilali'ni izleyen yıllarda, bazı Avrupa ülkelerinde kurulmaya başlanan müzelerin eskiyi yansıtan eserlerle donatılması düşüncesi, eski Yunan ve Roma uygarlıklarına duyulan ilginin, müzecilik açısından maddi kültür kalıntılarına dönüşmesine etken olmuştur. Bu aşamada özellikle heykeltraşlık örneklerine ve sikkelere karşı büyük bir ilgi duyulmuş, bu tür örnekler müzelerde sergilenmeye başlamıştır.

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarındaki gerçek bilimsel yaklaşımın modern arkeolojinin başlangıcının belirlenmesinde yaşattığı ilk değişiklik, kazının artık yalnızca eser bulmaya değil, bilgi edinmeye dönüşmeye başlamasıdır. 1940-50'li yıllarda amaç, yalnızca eski bir mimariyi ortaya çıkarmak ve taşınabilir eser elde etmek değil, kültürler ve kültürel farklılaşmaları tanımaya çalışmak olmuştur. Değişik dallardaki uzmanlar bir araya gelerek yeni sonuçlara ulaşmışlardır. İnsanoğlunun çevresine nasıl egemen olduğu, ilk evcilleştirme çalışmaları ve beslenme gibi bir çok konuda önemli bilgiler elde edilmiştir (Aynı, 1995).

Bütün bunlardan sonra, çağdaş arkeolojinin evrensel yaklaşımının, verilerin saptanması, değerlendirilmesi ve sonuçta da olayların yorumlanması olduğu ifade edilebilir. Günümüz arkeolojisi nesnelerden değil, nesnelerin ardındaki insandan kaynaklanmaktadır. Çağdaş yaklaşımda, nesnenin kendisinden çok buluntu yeri, durumu, koşulları, kısaca çevresiyle olan

yapısal ilişkilerinden elde edilecek bilgiler önem taşımaktadır. Çeşitli nedenlerle doğal çevresinden kopartılan ve böylelikle arkeolojik açıdan soyutlanan herhangi bir kanıt, bilimsel değerini neredeyse yitirmekte ve sonuçta vitrinde sergilenen bir buluntu eşya olmaktan ileri gidememektedir.

Bugün ise arkeoloji, dar anlamıyla, geçmiş dönemlere ait kalıntılara veri niteliği kazandırmak ve bunlardan, bir zaman ölçeğine bağlı olarak bilgi edinmek olarak tanımlanmakta, en eski dönemlerden bugüne nasıl geldiğini araştırıp ortaya koyma ve geçmişle ilgili her türlü soruya yanıt aramayı amaçlamaktadır (Özdoğan, 2001:30).

Başlangıcından bugüne arkeoloji biliminin katettiği sürecin, hemen hemen aynı ölçüde büyük bir gelişim gösteren müzecilik için de geçerli olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Batur (1984) tarafından aktarıldığına göre, kelimenin kullanımı açısından bakıldığında; eski Yunan mitolojisinde *muse* olarak anılan ilham perisi tanrıçalara adanan tapınak için kullanılan ve Yunanca *mouseion* kelimesinden gelen “müze” sözcüğünün, antik dönemde sanat eseri koleksiyonları için kullanıldığı ve bugünkü anlamına karşılık gelmediği görülmektedir. Başlangıçta, çeşitli bakımlardan değeri olan nesne koleksiyonlarının korunduğu ve sergilendiği yerler olan müzelerin amacı, doğanın yarattığı nadir örnekler ile insan zekası ve beğenisinin ürünü olan eserleri, tarihi gelişim çizgisi içerisinde düzenleyerek göstermek, gelecek kuşaklara en iyi biçimde aktarmak, başka bir deyişle, geçmiş çağların yaşam biçimini, bilim, teknik ve sanat anlayışını örnekleri ile vermek; müzelik nitelikteki her tür eseri değerlerinden bir şey yitirmeden olduğu gibi korumak ve sunmaktır.

Dünyada ilk müzenin nasıl kurulduğu tam olarak bilinmemekle birlikte, Orta Çağ’da, ilahi güçleri sanat eserleri aracılığıyla görülebilir hale getirerek bilgi ve ilham kaynağı olacağı fikrinin Hristiyan kilisesi tarafından tekrar canlandırılması sonucu Orta Çağ kiliselerinin bugünlükülere tamamen olmamakla birlikte bir ölçüde benzeyen müzelere dönüştürüldüğü bilinmektedir. Venedik’teki San Marco katedrali ile Almanya’daki Halle katedrali ise iki tipik örnek olarak verilebilir. Dünyada ilk müze Rönesans’ta İtalya’da açılırken, *Mousseion* sözünün İtalya’da *museo* olarak kullanılışı XVI. yüzyıldadır. Rönesans boyunca İtalyan hükümdarları ile önemli kimselerin sahip oldukları eşyayı dostları için sergilemelerinin onlara prestij kazandırması üzerine; koleksiyonlarını teşhir eden hükümdar aileleri arasında sayılabilecek Floransalı Medici, Mantualı Gonzaga, Ferreralı Este ile Urbino dükü Montefeltro ailelerinin hazineleri sonraki müzelerin çekirdeğini oluşturmuştur.

1947’de kurulan Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM), 5 Eylül 1989’da Hollanda’da yapılan 16. Genel Kurul’da benimsenen ve 7 Temmuz 1995’te Norveç’te gerçekleştirilen 18. Genel Kurul’da yeniden düzenlenen şekliyle müzeyi “toplumun gelişiminin hizmetinde olan, halka açık, insana ve yaşadığı çevreye tanıklık eden malzemelerin üzerinde araştırma yapan, toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleme, eğitim ve zevk alma doğrultusunda sergileyen, kâr düşüncesinden bağımsız, sürekliliği olan bir kurum” olarak tanımlamaktadır (Atagök, 1999:191).

Ülkemizde geçmişe ait eserlere ilk ilgi gösteren padişah olan Fatih Sultan Mehmet ise, Topkapı Sarayı’nın ikinci avlusuna Bizans devri lahit ve sütun başlıklarını toplatmıştır. Maddi ve manevi açıdan önemi olan eserler, sarayın Hazine-i Enderun dairesinde muhafaza edilmiş, Hz. Muhammed’e ait olan Hırka-i Saadet ile Yavuz Sultan Selim’in Mısır’dan getirdiği kutsal emanetler Topkapı Sarayı’ndaki özel bölümde saklanmıştır. Bu dönemde, müze fikri henüz ortada yoktur. Eski eserlerin müzecilik anlayışıyla korunması konusunda bir çalışmanın olmaması, müzecilik fikrini daha önce oluşturan bazı Avrupalı ülkelerin, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içindeki bazı tarihi ve arkeolojik eserleri kendi ülkelerine kaçırmalarına neden olmuştur (Atasoy, 1993:52).

Anadolu’nun zengin tarihi geçmişinin ürünü olan kültürel değerlere karşılık, ülkemizde 19. yüzyılda başlayan ilk ciddi müzecilik çalışmaları ve bu alandaki bilimsel çalışmalar Cumhuriyet’in ilanından sonra hızlanmıştır. İlk resmi müzenin 1683 yılında Oxford Üniversitesi’nde kurulmasından 163 yıl sonra, Türkiye’deki ilk müze İstanbul’da 1846 yılında kurulmuştur. Sultan Abdülmecid, 1845 yılında Yalova çevresine yaptığı bir gezide gördüğü, üzerinde İmparator Konstantin’in adı yazalı kalıntıları İstanbul’a göndermesi üzerine, Tophane-i Amire Müşiri Fethi Ahmet Paşa bu kalıntıları Harbiye ambarı olarak kullanılan Aya İrini Kilisesi’nde toplar. Zamanla, çeşitli yerlerden getirtilen eserlerin burada toplanmasıyla, Türkiye’de müze alanında ilk adım atılmış olur (1846). Fethi Ahmet Paşa’nın ölümünden (1857) sonra eski eserlerin depolanmasına devam edilir. Halka açık olmayan bu müze deposu, özel izinle gezilebilmiştir (M.K. Shaw, 2004:101). Buranın, Tanzimat’ın getirdiği yeni fikirlerle müze haline getirilmesine karar verilerek, ilk kuruluşundan yirmi yıl kadar sonra eski eserlerin depo edildiği Aya İrini’ye Müze-i Hümayun adı verilerek, Osmanlı İmparatorluğu’nun ilk müzesi kurulmuş olur.

Bu müzeye eser toplanmaya başlanması, Maarif Nazırı Saffet Paşa’nın valilere gönderdiği bir tamimle vilayet sınırları içinde bulunan eski eserlerin bu müzeye gönderilmesini istemesiyle

olmuştur. Böylece Osmanlı Devleti topraklarından gönderilen eserler müzede toplanmaya başlanır. 1869'da buraya müdür olarak atanan Goold'un Marmara Adası ve Tekirdağ'dan heykeller bulup getirmesiyle 160 civarında eser toplanır. Ali Paşa'nın sadrazamlıktan uzaklaştırılmasının ardından göreve gelen yeni sadrazam Mahmud Nedim Paşa müze müdürlüğünü kaldırarak Goold'u görevinden alır. Daha sonra, bir koleksiyoncu olan Avusturya elçisinin önerisi ile ressam Terenzio müzenin yönetimine getirilir. Onun ardından sadrazamlığa gelen Ahmed Vefik Paşa, Müze-i Hümayun-u yeniden kurar; müdürlüğe de Avusturya Lisesi Müdürü Alman Dr. Anton M. Dethier'yi getirir. Dethier'nin en önemli hizmeti, bir *asar-ı atika nizamnamesi* (eski eser tüzüğü) çıkarmış olmasıdır. 1874'te çıkan bu nizamnameyle eski eserlerin toplanıp saklanması ilk defa bir düzene sokulur. Maarif Nazırı Cevdet Paşa'nın, müzenin genişletilmesini ve halka açılmasını istemesi üzerine Dethier, Çinili Köşk'ün müze olarak kullanılmasını teklif eder. Bunun kabul edilmesi üzerine Müze-i Hümayun ikiye bölünerek müzedeki arkeolojik eserler, düzenlenen Çinili Köşk'e taşınır; bu şekilde arkeoloji müzesi ile Aya İrini'deki askeri müze birbirinden ayrılmış olur.

Ülkemizde gerçek anlamda müzeciliğin temelleri, 1881 yılında Dethier'in ölümünün ardından babası Ethem Paşa ve okul arkadaşı Münir Paşa'nın desteği ile II. Abdülhamid tarafından 11 Eylül 1881'de müze müdürlüğüne atanan ve ölümüne kadar (1910) bu görevde kalan Osman Hamdi Bey ile atılır. Osman Hamdi Bey, Paris'te resim öğrenimi görmüş, yurda döndükten sonra çeşitli devlet memurluklarında bulunmuştur. Osman Hamdi Bey'in müze müdürü olduğu zaman içinde Mezopotamya, Suriye, Filistin ile Anadolu'da Didim, Milet, Efes, Sard ve Priene'de yapılan kazılar Müze-i Hümayun'a çok sayıda önemli eser kazandırmış ve Türk arkeolojisinin de önünü açmıştır. Osman Hamdi Bey, hemen hemen tüm kurum ve kavramların, Batı'dan aynen aktarıldığı ya da yerel koşullara uyarlandığı Türkiye'de, kişilikli bir ulusal arkeoloji kurumunun ortaya çıkmasını sağlamıştır. Osman Hamdi Bey geleneğinin en önemli ve genellikle göz ardı edilen yönü, korumacılığa dönük ulusal bir arkeoloji oluştururken, geçmişe ait izleri dünya ortak kültür mirasının bir parçası olarak görmesi, hiçbir siyasi görüşün etkisinde kalmadan, her türlü bilimsel çalışma ve rekabete de olanak sağlamış olmasıdır (Özdoğan, 2001:28).

İlk müze binasının yapımı, 1884'ten 1973'e kadar yürürlükte kalan ikinci eski eserler tüzüğünün hazırlanması, Anadolu'da Türkler tarafından arkeolojik kazıların yapılması, bilimsel yayınların başlaması ve İstanbul dışında müzeler kurulması Osman Hamdi Bey tarafından gerçekleştirilmiştir. Bulunan eserlerin çoğalarak yeni müze ihtiyacına yol açması

Şark Eserleri Müzesi'nin de kurulmasına neden olmuştur. Osman Hamdi Bey, sayıları git gide artan Çinili Köşk'teki eserleri burada korumanın mümkün olamayacağını anlayarak yeni bir müze binası inşa ettirmeye karar vermiştir. Yapımına karar verilen ülkemizin ilk müze binası Mimar Vallaury tarafından tasarlanarak 1891 yılında tamamlanmış ve günümüzdeki İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin temellerini oluşturacak şekilde düzenlenmiştir. Ülkemizde inşa edilen bu ilk müze binası cumhuriyetin ilanından sonra İstanbul Arkeoloji Müzesi adını almıştır. Giderek artan kazı buluntuları nedeniyle bu binanın ihtiyacı karşılayamaması üzerine doğusuna ve batısına ek (yeni) binalar yapılmıştır (Bkz.Tablo 2, s.33).

Müzelerin, 19. yüzyılın başındaki kuruluş amaçları, eğitmek ve bilgilendirmektir. Müzeler temel olarak, uzun bir eğitim sürecinden geçememiş kişilerin kendilerini eğitmek için yararlanabilecekleri birer eğitim kuruluşu olarak görülmüş; kütüphane, konferans salonu ve laboratuvarlarla birlikte inşa edilmişlerdi. Ayrıca, büyük ulusal müzeler milli ruh ve ileri kültürel düzeyi ifade ederken, yerel müzeler bölgedeki önemli kişiler ve milli gurur üzerine mesajlar vermişlerdir. Müzecilik konusuna bilimsel yaklaşımın, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde, teknolojinin katkısı ile gerçekleşmeye başladığı da bilinmektedir.

19. yüzyılın ikinci yarısında ABD'de müze boş vakitleri eğlenceli biçimde geçirmek için gidilecek yerler olarak düşünülürken, 1853'te New York'ta yapılan American Industrial sergisi bu alanda farklı düşüncelerin oluşumuna neden olmuştur. Müze, ilgililerin bilgi için araştırma yaptıkları bir yer olmaktan çıkmış, ilgililerin dışındaki farklı kesimler için bir eğitim kurumu olarak kullanılması gündeme gelmiştir. 1870'ten itibaren bu anlayışa uygun müzeler kurulmaya başlanmıştır. Toplumun ilgisinin de artmaya başlaması, kurulan müzelerin sayısında artışa neden olmuştur.

20. yüzyılın başlamasıyla birlikte, müzeyi bir eğitim kurumu olarak gören ABD, bu alanda Avrupa müzelerinin önüne geçerek, bilim ve kültüre farklı açılardan yaklaşan müzeler kurmuş, üniversitelerle işbirlikleri geliştirmiştir. Çocuklar için ayrı bölümler ya da ayrı müzeler açılmıştır.

Müzeler, Birinci Dünya Savaşı sırasında çocukları eğitmede ve sergiler yoluyla önemli fikirleri topluma iletmede etkin rol oynamışlar, savaşın sonunda bu işlevleri genişletmek ve müzeleri yeniden yapılandırmak için eğitim otoriteleri ile örgütsel bağlar kurmuşlar ve maddi destek sağlayacak önerilerde bulunmuşlardır. Bu noktada, öğretmenlerin müzelerde eğitim yapma istekleri yoğunlaşmış, öğrenciler için özel düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır.

1960’larda müze eğitimi okullarla çalışma yapmak anlamına gelmeye başlamış, müze eğitimciliği o dönemden itibaren özel eğitim gerektiren bir uzmanlık dalı haline gelmiştir. Müze eğitimcilerinin tecrübesi arttıkça eğitsel ya da iletişim odaklı yaklaşıma ilişkin kavramlar geliştirilmeye başlanmıştır. Sergileme yöntemlerinin araştırma ve geliştirme konusu olması ise 1960’ların sonunu bulmuştur.

1990’ların başında, ilginin, nesnelerin biriktirilmesinden koleksiyonların kullanımına yönelmesi, müzelerin eğitim rolünün biraz daha öne çıktığı bir süreci başlatmıştır. Günümüzde de bu ilgi her yöne doğru genişlemeye devam etmektedir. Sergileme konusunda çağımızın teknolojisine dayanan yeni yaklaşımlar araştırılarak ziyaretçiler için etkileşimli sergiler hazırlanmakta ve pek çok farklı hedef kitleye uyacak eğitim programları tasarlanmaktadır.

Bugünün müzeleri, ifadesini hâlâ, toplama, koruma, araştırma ve geleceğe aktarma dörtlüsünde bulan; 19. yüzyıldan miras kalan kültürel değerleri yaymak şeklindeki eğitsel misyonları koruyarak, 1945’ten ve özellikle de 1980’lerden beri, koleksiyonlarını çoğaltma ve alanlarını genişletmek ile güncel konuları tartışmak için kullanılan ve git gide etkinleşen bir sergileme politikasıyla birleştirmektedir.

Günümüzde, müzelerin toplumla pek çok farklı iletişimsel yönü incelenmekte ve geliştirilmektedir. Koleksiyonların etkin kullanımı ve mevcut kaynaklarla olabildiğince değişik öğrenme ve eğlenme şekillerinin topluma sunulması üzerinde durulmaktadır. Müzeler ziyaretçiler için daha eğlenceli ve daha ulaşılır, olası ziyaretçiler içinse daha çekici olabilmek üzerine çeşitli yöntemler geliştirmeye çalışmaktadır. Müze uzmanlarının hedefi, izleyicilerin fikrini ve işbirliğini istemede etkinleşebilmek ve sergi planlamasına yeni yaklaşımlar getirebilmektir.

2 DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL MİRAS BİLİNCİ

Kültür mirası kavramının ilk savunucuları 19. yüzyıl sonunda ortaya çıkmış olmalarına rağmen, bu mirasın etkin bir biçimde korunmaya alınması ancak II. Dünya Savaşı'nın ertesine, hatta 1960'lara tarihlenir. Kültür mirası düşüncesinin doğuşu ve gelişimi, Batı Avrupa'ya özgü bir süreçtir ve sanayi devrimi, ulus-devletin ortaya çıkışı gibi dünyanın bu bölgesini ilgilendiren olaylara derinden bağlıdır. İlk aşamada Batı toplumlarına yayılan kültür mirası düşüncesi, zamanla dünyanın geri kalan bölgelerine ihraç edilmiştir (Yerasimos, 1995:39). Kültür mirası, uluslararası bir hal almasıyla birlikte insanlığın ortak mirası olarak görülmeye başlanır. Nitekim; UNESCO tarafından hazırlanan Dünya Mirası Sözleşmesi'ni kabul ederek anlaşmaya imza atan devletler, sınırları içindeki kültür mirasını koruyacaklarını taahhüt ederler (<http://www.unesco.org>).

Günümüzde kültür varlıkları olarak adlandırılan eski eserler ile bunların korunması, toplum için iki açıdan önem taşımaktadır. Birincisi, sahip olunan ve tarih biliminin başlıca bilgi kaynağı olan varlıkların hem toplum, hem de insanlık için bilimsel bir değere sahip olmasıdır. İkincisi ise bu varlıkların turizm açısından taşıdığı değerdir. Çünkü bilindiği gibi kültür varlıkları, bulunduğu bölge ve ülkenin ekonomisinin gelişiminde etkin faktörlerden biridir. Dolayısıyla; kültür varlıklarına ilişkin hukuki kurallar düzenlenirken toplumun sağlayacağı yararlar göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü ancak bu koşulla kültür varlıklarının korunması ve bu konuda bir bilinç oluşturulması ve geliştirilmesi mümkün olabilir. Ülkemizin kültür varlıkları yönünden dünyanın en zengin ülkeleri arasında olması, konunun 1982 anayasasında ayrı bir madde (63. madde) ile ele alınmasını da beraberinde getirmiştir.

2.1 Kültürel Mirasın Tanımlanması

Topuz (1998) tarafından aktarıldığına göre, ilk kez 24 Ağustos – 2 Eylül 1970'te hükümetler arası kültür politikalarını tartışmak üzere toplanılan Venedik Konferansı'nda ele alınan kültür varlığı kavramının kapsamı, 26 Temmuz - 6 Ağustos 1982'de Mexico'da düzenlenen Mexico Kültür Politikaları Konferansı'nda genişletilerek “bir halkın kültür varlığı; sanatçıların, mimarlarının, müzisyenlerinin, yazarlarının, bilim adamlarının yapıtlarından oluştuğu gibi bunların içine adı bilinmeyen kişilerin yarattığı yapıtlar ve genelde topluma anlam veren tüm değerler de katılır. Dil, âdetler, inançlar, tarihsel yerler, eski çağlardan günümüze kadar gelebilmiş anıtlar, eski yerleşim alanlarının altında veya üstünde rastlanan evler, kamusal yapılar ya da yapı kalıntıları, ortak kullanım alanları, o çağlarda yaşayan insanların günlük yaşamlarında kullandıkları nesneler, tarihi ve sanatsal eserler, edebiyat, arşivler ve

kütüphaneler gibi halkın yaratıcı gücünü temsil eden yapıtlar kültür varlığını oluşturur” biçiminde ifade edilmiştir.

2.2 Kültür Politikası – Müze - Kültürel Miras Bilinci İlişkisi

Toplumda kültürel mirasa yönelik bir bilinç oluşturmada, devletin yaklaşım ve uygulamalarından bağımsız olarak yürütülen münferit çalışmaların etki alanının genişliğinden söz etmek pek yerinde olmayacaktır. Devletin kültür politikası paralelinde bu kapsamda hazırlanan ve geliştirilen çalışmalar elbette ki daha çok ses getirecektir.

Kültürel miras bilincine sahip bireylerden oluşan bir toplum olabilmenin çerçevesini ülkenin kültür politikaları belirler. Kültür politikaları kavramı, ilk kez 1960’lı yıllarda UNESCO toplantılarında ortaya atılmıştır. Kültür politikaları, bir ülkede kültürlerin ve kültür varlıklarının korunması ve geliştirilmesi için kültürle ilgilenen devlet kuruluşlarının, bakanlıkların, yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin, vakıfların, derneklerin, üniversitelerin kültür alanlarında izledikleri politikalarlardır. Kültür politikası, halkın kültürel yaşama katılabilmesi; toplumda her kişiye yaratıcılığını ortaya koyması ve geliştirmesi için önlemler alınması, örgütler kurulması, ekonomik ve sosyal kolaylıklar sağlanması gibi elverişli koşulların yaratılması olarak da tanımlanabilir.

Müzelerin toplum içindeki konumunu da, büyük ölçüde, o ülkede uygulanan kültür politikaları belirler. Bir ülkede uygulanan devlet yönetim biçimi ile o ülkedeki müzelerin yönetim biçimi arasında sıkı bağlar vardır. Müze çalışmalarında, müzelerin yöneticileri ile onlar tarafından saptanan yönetim ilkeleri yasal belirlemeler ile sınırlıdır. O ülkede hüküm süren genel politik hava tüm müzeleri etkiler. Dolayısıyla da; müzeler, bulundukları ülkelerin yönetim politikalarına göre, kendi müzelerinin otorite kaynağının sınırını çizerler (Topuz, 1998: 21).

Kültür politikalarına yön veren çalışmalar arasında, Hasan-Âli Yücel’in Milli Eğitim Bakanı olduğu dönemde (1938 – 1946) Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün kurulması (1944) ile Türkiye’nin UNESCO’ya üye olması (1946) vardır. Hasan-Âli Yücel 16 Şubat 1945’te, Londra’da toplanan ve 43 ülkenin katıldığı UNESCO toplantısında ülkemizi temsil eder. Yücel, Türkiye’nin kültürel mal varlığının korunmasında önemli roller üstlenmiş ve şöyle demiştir:

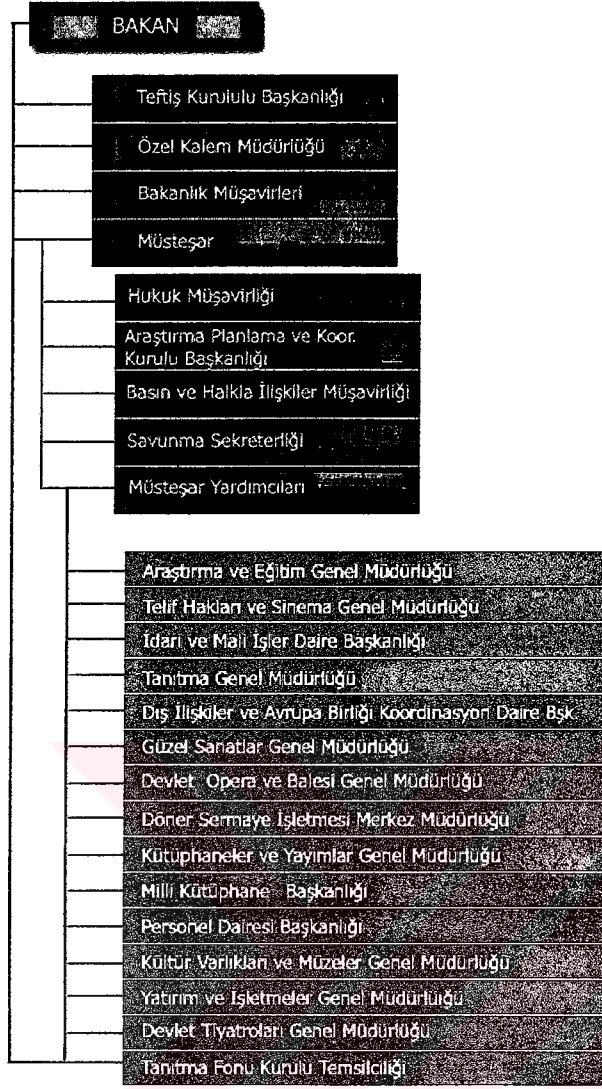
"Memleketimiz eski eserler bakımından, hepimizin bildiği gibi, büyük bir önem taşımaktadır. Yurdumuzun, eski dünyanın üç kıta kavşağında bulunuşu, üstünde yaşadığımız toprakların bütün tarih boyunca birçok medeniyetleri bağrında yaşatmasına başlıca sebep olmuştur. Topraklarımızı kademe

kademe derinliğine tanıdıkça, her katında zamanına göre ileri bir insan topluluğunun yaşama eserlerine rastlıyoruz. Onun içindir ki, milletimize ve bütün insanlığa karşı, bu eserleri iyi tutmak ve kudretimizce tanıtmak, başlıca ödevlerimizdendir. Savaş bitince ilk işimiz, müze dediğimiz bu okulları yurda ve bütün dünyaya açmak olacaktır. Bütün bu dilekler bir ilkede toplanıyor. Türkiye'yi açık havasıyla bir büyük müze haline getirmek (...)

Hepimiz iyi bilmeliyiz ki, kültür denen bütün, yalnız okulla sınırlı kaldığı zaman, o memlekette kültür bütünlüğü olamıyor. Kütüphanesiz, müzesiz ve tiyatrosuz bir şehirde, okul içi kültürün kuvvetli olabileceğine inanmak güçtür. Onun için ben müzeleri başlı başına bir okul saymaktayım. Müze denilen okulun öğrencileri, kendi memleketimizin her yaştan evlatları olduğu gibi, bütün dünya üstünde yaşayan medeni vasıflı her insandır."

Ülkemizde tarihî ve kültürel varlıkların tespit edilerek bunların müzelerde koruma ve sergilenmelerinin sağlanması, 1971 yılına kadar olarak Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün görevidir. Bu müdürlük 1971'den itibaren önce Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı'na, 1975 yılında da Kültür Bakanlığı'na bağlanmıştır. Bugünkü adı Kültür Varlıkları ve Müzeler Müdürlüğü olan birim bugün, birkaç kez ismi değişen Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlıdır (Bkz. Tablo 1, s.11). Ülke çapında kültür ve tabiat varlıklarını korumaya yönelik 2863 sayılı *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu* ise 1983 yılında yürürlüğe girmiş, 14.7.2004 tarihinde 5226 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile 2863 sayılı yasada değişiklikler yapılmıştır (Bkz. Ek 1, s.30).

Ülkemizde kültür varlıklarını korumak için bir kanunun gerekliliğini tartışmanın anlamsızlığı kadar; kültür varlıklarını, yalnızca hazırlanan yasal yaptırımlarla korumanın mümkün olamayacağı gerçeğini de kabul etmek gerekir. Kültür varlıklarının neler olduğu ve neden korunmaları gerektiği konusunda bilgi sahibi olmayan bir toplumda mevcut yasaların uygulanabilirliği tehlikeye girer. Kültür varlıklarının korunması, sahip olduğu kültür mirası hakkında bilgi sahibi, eğitilmiş ve bilinçli kişilerin çoğunluğu oluşturduğu toplumlarda mümkün olabilir. Topluma bu konuda gerekli eğitimin verilmesi, okullar kadar günümüzde yaygın bir eğitim kurumu olarak benimsenen müzelerindir.

Tablo 1. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilât Şeması

2.3 Dünya Kültür Mirası ve Türkiye

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO), dünyada tüm insanlık için evrensel değere sahip olduğu düşünülen ve ortak miras olarak kabul edilen doğal ve kültürel sitlerin korunması, yaşatılması ve tanımlanmasını teşvik etmek için çalışmaktadır. Bu düşünce çerçevesinde, sahip olunan mirası dünyaya tanıtmak, söz konusu evrensel mirasa sahip çıkacak bilinci toplumda oluşturmak ve çeşitli sebeplerle bozulan, yok olan kültürel ve doğal değerlerin yaşatılması için gerekli işbirliğini sağlamak amacıyla yürütülen çalışmalar, UNESCO'nun 17 Ekim–21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris'te toplanan 16. Genel Konferansı'nda sorunun uluslararası bir sözleşme konusu yapılmasına karar verilmesi ile somutlaştırılmıştır. 16 Kasım 1972'de uluslararası "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının

Korunmasına Dair Sözleşme” kabul edilmiştir. Türkiye, bu sözleşmeyi 23 Mayıs 1982 tarihinde onaylamış ve 1983 yılında Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Sözleşme kapsamında;

Kültürel miras, anıtlar, bina grupları ve tarihi, estetik, arkeolojik, bilimsel, etnolojik ve antropolojik değeri olan varlıkları ima eder.

Doğal miras, önemli fiziksel, biyolojik ve jeolojik yapılar, bilimsel, korunacak ve estetik değeri olan alanlar, bitkiler ve türleri tehlikede olan hayvanların doğal yaşam alanlarını ima eder.

UNESCO Dünya Mirası Komitesi’nin misyonu,

- 1) Ülkeleri, bu sözleşmeyi imzalamaya ve doğal ve kültürel mirasın korunmasını garanti etmeye özendirmek,
- 2) Anlaşmayı kabul etmiş devletleri, kendi topraklarındaki varlıkları Dünya Mirası listesine dahil etmek üzere aday göstermeye teşvik etmek,
- 3) Dünya Mirası kabul edilen varlıkların korunması durumunda raporlama sistemlerine uyulmasını teşvik etmek,
- 4) Katılımcı devletlere teknik destek ve profesyonel eğitim sağlayarak Dünya Mirası olarak kabul edilen varlıkların korunmasına yardım etmek,
- 5) Tehlikede olan Dünya Mirası varlıkları için acil durum desteği sağlamak,
- 6) Dünya Mirası’nın korunması için toplumsal bilinç oluşturma etkinliklerini desteklemek,
- 7) Doğal ve kültürel mirasın korunmasında uluslararası işbirliğini ve bunun gerçekleşmesi için yerel nüfusun katılımını teşvik etmektir.

Sözleşmenin en önemli özelliği, genel bir kavram olarak kültür varlıklarının muhafaza edilmesi ve doğanın korunmasını ortak, tek bir belgede birleştirmesidir. Doğa ve kültür birbirini tamamlar ve kültürel kimlik geliştiği doğal çevreyle çok güçlü biçimde ilgilidir. Sözleşmenin hem doğal, hem de kültürel miras üzerine odaklanması, onu tek yasal aracı kılar. Sözleşme, Dünya Mirası listesinde yer alabileceği düşünülen doğal ve kültürel varlıkların cinsini tanımlar ve sözleşmeyi kabul etmiş devletlerin potansiyel kültür varlıklarını belgeleme, saklama ve koruma görevlerini düzenler. Sözleşmeyi imzalayarak, her ülke, sadece kendi topraklarındaki Dünya Mirasını oluşturan varlıkları değil, tüm ulusal mirası korumayı garanti etmiş olur. Sözleşme; üyelerinin nasıl ve ne kadar süreliğine görev alacağını da belirterek Dünya Mirası Komisyonu’nu tanımlar ve Dünya Mirası listesine alınan varlıkların seçiminde danışılacak profesyonel danışma kurullarını da açıkça belirtir. Sözleşme,

Dünya Mirası Fonu'nun nasıl kullanılacağını, yönetileceğini ve hangi şartlar altında uluslararası maddi destek sağlanacağını açıklar.

Dünya Mirası listesinde varlıkların yer almasına yönelik başvurunun, bulunduğu ülkenin kendisinden gelmesi gerekmektedir. UNESCO, Dünya Mirası listesine kaydedilmek üzere varlıklar için öneride bulunmaz. Başvurular, varlıkların uluslararası yasal düzenleme ile nasıl korunduğu ve yönetildiğini gösteren detaylı bir plan da içermek zorundadır.

Dünya Mirası Komitesi, yılda bir kez toplanır ve teknik değerlendirmeler çerçevesinde başvuruları inceler. Önerilen kültürel ve doğal varlıkların birbirinden bağımsız değerlendirmeleri iki danışma kurulu tarafından yapılır. Bunlar, Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) ile Dünya Konservasyon Birliği (IUCN)'dir. Üçüncü danışma kurulu olan Uluslararası Kültür Varlıklarını Koruma ve Restorasyon Merkezi (ICCROM), anıtların restorasyonuna uzman önerileri getirir ve eğitim programları organize eder. Bir kez seçilen kültür varlığının adı ve yeri Dünya Mirası listesine konur.

Dünya Mirası listesinde yer alabilmesi için varlıkların seçim kriterlerini karşılaması gerekmektedir. Bu sayı, kültür varlıkları için 6, doğal varlıklar için 4 kriterdir. Bu kriterler, Dünya Mirası kavramının gelişimiyle örtüşen komite tarafından düzenli olarak gözden geçirilmektedir.

Dünya Mirası Komitesi tarafından belirlenen kültürel miras seçilme kriterleri şunlardır:

- 1) İnsanın üstün yaratıcılığının bir başyapıtını temsil etmek,
- 2) İnsani değerlerin önemli değişim aşamalarını mimari, teknolojik ya da peyzaj açısından örnek teşkil edebilecek biçimde sergileyebilmek,
- 3) Mevcut ya da yok olmuş bir kültürel geleneğe ya da medeniyete en azından tanıklık etmiş olmak ya da bunun eşsiz bir örneği olmak,
- 4) İnsanlık tarihinin önemli evre ya da evrelerini betimleyen doğa alanı ya da yapısal, mimari ya da teknolojik açıdan birlik oluşturan bir türe ait önemli bir örnek olmak,
- 5) Geleneksel insan yerleşim alanlarını ya da kültürleri temsil eden kullanım alanlarının özellikle dönüşü olmayan değişimlere maruz kalarak hassaslaşmış çarpıcı bir örneği olmak,
- 6) Yaşam gelenekleri, olaylar, evrensel açıdan büyük önem taşıyan sanatsal veya edebi çalışmalar, düşünceler ve inançlarla direkt ya da somut olarak bağlantılı olmaktır.

Dünya Mirası Komitesi tarafından belirlenen doğal miras listesine seçilme kriterleri ise şunlardır:

- 1) Dünya'nın tarihinin kıta şekillerinin önemli jeomorfik, fizyografik ve jeolojik gelişim süreçleri ve yaşam kanıtı olan önemli aşamalarını temsil eden sıradışı bir örnek olmak; ya da
- 2) Bitki ve hayvan toplulukları, kıyı ve deniz ekosistemleri, kaynak suları ile kıtaların gelişim ve evrim süreçlerinin ekolojik ve biyolojik gelişimini temsil eden çarpıcı bir örnek olmak, ya da
- 3) Estetik önem arzeden ve ender rastlanılan doğal güzelliğe sahip alanlar ya da fenomen olarak nitelendirilebilecek üstün nitelikler içermek, ya da
- 4) Türünün geleceği tehdit altında olan örneklerle birlikte, bilimsel açıdan evrensel değere sahip ve biyolojik çeşitliliğin *in situ* olarak korunabildiği önemli ve sıradışı doğal yaşam alanlarını içermek (unesco.org/criteria.htm).

2000 yılı sonu itibarıyla Dünya genelinde Dünya Mirası listesine kayıtlı 690 kültürel ya da doğal varlık bulunmaktadır. Bunların 530 tanesi kültürel/arkeolojik sit, 137 tanesi doğal sittir. 23 tanesi ise karma (kültürel/doğal) sittir. Her yıl gerçekleşen Dünya Miras Komitesi toplantıları ile bu sayı artmaktadır (kultur.gov.tr).

Ülkemiz, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğu altında yürüttüğü çalışmalar sonucunda bugüne kadar Dünya Mirası listesine 9 adet varlığımızın alınması sağlamıştır. Bu varlıklardan; İstanbul, Safranbolu, Boğazköy, Nemrut Dağı, Xanthos-Letoon, Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası, Truva Arkeolojik Kenti kültürel, Pamukkale ve Göreme-Kapadokya hem kültürel, hem doğal miras olarak listeye alınmıştır. Bir çok dünya ülkesi için 9 adet varlığın Dünya Mirası listesinde yer alması ülke ve dünya ölçeğinde sayısal olarak yeterli görülebilecekken, Türkiye'nin sahip olduğu zenginlikler dikkate alındığında bu sayının olması gerekenin çok altında olduğu açıktır. Tarihin her döneminde farklı uygarlıklara ev sahipliği yapmış olan Anadolu'daki uygarlıklara ait mimari ve yöresel çeşitliliklerin, farklı bölgelerin ve farklı kültürlerin tanıtımı ve yansıtılması açısından bu sayı yetersiz kalmaktadır.

Kültürel mirasın korunması ve bu konuda bilinç oluşturmaya yönelik olarak varılan kararlar ile bunların uygulanması için oluşturulan idari ve hukuki tedbirlerin, anlayış olarak halkla bir ilişkisi kurulmamışsa yeterliliklerine şüphe ile bakmak gerektiği bir gerçektir. Aksi takdirde, çalışmaların olumlu olduğu, bir his olmaktan ileriye geçememektedir. Ülkemiz açısından

koruma anlayışında, teknik yönün nitelikliliği ile bu yönde bir ilerlemeden söz edilebilirse de, konunun insanla ve toplumla ilişkisi görünüşten ibarettir. Kültürel mirasın korunması için toplumun geniş kitlelerinin desteğinin gerekliliği yeni yeni kabul edilmektedir. İdari ve hukuki tedbir ve kararların daha hızlı ilerleme kaydedebileceği düşüncesiyle toplumun desteğinin etkisi küçümsemektedir. Bu da etkili bir korumacılık yaklaşımına kavuşamamayı beraberinde getirmektedir (Umar ve Çilingiroğlu, 1990:2).

3 KÜLTÜREL MİRAS BİLİNCİ OLUŞTURULMASINDA ARKEOLOJİ MÜZELERİNİN ROLÜ VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ

ICOM'un müze tanımında (1995) ifade edildiği üzere; günümüzde müzeler, toplama, koruma, depolama, değerlendirme ve eğitim işlevini yerine getirmekten sorumlu sayılmaktadırlar. Bu işlevlerin içinde araştırma yapma, toplumun ihtiyaçlarını belirleme ve iletişim kurma da vardır. Fakat kültürel mirasın korunmasına yönelinmesiyle birlikte, eğitim işlevi müzenin herhangi bir etkinliği olmanın ötesine geçerek bugün bir varlık nedenine dönüşmüştür. Her ne kadar böyle bir durumun ülkemiz müzeleri için en azından bugün itibarıyla geçerli olduğunu söyleyemesek de; kültürel miras bilinci oluşturma amaçlı eğitim vermeye yönelik olarak gerçekleştirilen münferit çalışmaların sayısının her geçen gün artmakta olduğu da bir gerçektir. Bu bölümde, öncelikle dünyada kültürel miras bilinci oluşturma hedefinin öncesinde hangi aşamaları gerektirdiği ve bu hedef doğrultusunda uygulanan çalışmalardan örnekler aktarılacaktır. Dünyadan örneklerin ardından, ülkemizde, özellikle de İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde kültürel miras bilinci kazandırmanın amaçlandığı çeşitli projelerden bahsedilecektir.

3.1 Müzelerin Kültürel Miras Bilinci Oluşturmadaki Etkinliği

Kültürel mirasın önem ve değerinin kavratılmasında, özendirici ve koruyucu çalışmalar ile bu alana yapılan yatırımlara odaklanılmasının esas noktasını eğitim oluşturur.

3.1.1 Bilgilendirme

Müzenin, kültürel miras bilinci oluşturmaya yönelik olarak ziyaretçisine sunabileceği hizmetler içinde bilgilendirme başta gelir. Sahip olunan kültürel mirasa ait kapsamlı ve anlaşılır biçimde sunulan bilgiler, bu konuda oluşturulması hedeflenen yüksek bilinç düzeyinin temelini oluşturur. Sunulan bilgilerin, konunun uzmanları ya da belirli bir kültür düzeyinde olan kitlelere hitap etmesinin yanı sıra, toplumun ortalama eğitim seviyesindeki bireyler için de anlaşılır olması bir gerekliliktir. İnsanlığın tümüne ait birikimin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi, müzelerin bugünkü ziyaretçisine sahip olduğu kültürel mirası doğru, etkin ve anlaşılır yöntemlerle anlatması ile gerçekleştirilebilir.

3.1.2 Eğitim

Müze eğitiminin amacının, hem müzenin işlevlerini zenginleştirmek ve gücünü arttırmak, hem de bir tür toplum eğitimi yapmak olduğu dikkate alındığında; toplumda kültürel miras bilinci oluşturmada müzenin eğitim fonksiyonu öne çıkar. Müze eğitiminin amaçları içinde

yaşam boyu eğitim yoluyla toplumu aydınlatma, bilimin yaygınlaşmasını sağlama ve demokrasinin gelişimine katkıda bulunma sorumluluğu da vardır.

Müzenin işlevlerinden biri olan müze eğitimi, zorunlu bir eğitim değildir. Ziyaretçi özgür olarak gelir, ilgisine göre sergileri gezer ve gider. İlgi duyarak kendi isteğiyle müzeye gelen ziyaretçilerin dışında müze ziyaretin yapmayı aklına getirmeyen kitlenin de ilgisini çekmek, sergilere bakmaya ikna etmek gerekir. Booth ve arkadaşları (1982:7), müze eğitimi konusundaki görüşlerini, “müze eğitiminin başlıca amaçlarından biri, ziyaretçinin düş gücünü uyarmak ve onun duyuşsal uyanıklığını geliştirmek” biçiminde ifade etmişlerdir.

Müze eğitimcileri öğrenmeyi açık-uçlu, sürekli ve yaşam boyu bir deneyim olarak görürler. Müze eğitimi son yıllarda, sıradan bir etkinlikten müzelerin asli işlevine dönüşmüştür. Müze eğitimi, kültür mirasının korunmasına yönelik çalışmaların daha fazla gündeme gelmesiyle birlikte toplumun gözünde de müzenin varoluş nedeni olarak kabul edilmektedir. Müze eğitimi ise, günümüzde, müzelerin varlığını doğrulayan bir pazarlama aracı gibi kullanılmaktaysa da; bu, eğitimin müze politikasının merkezi haline gelmesi için yeterli olamamaktadır. Birçok müze çalışanı ve hatta eğitimcisi, eğitim programlarını hâlâ müzenin gerçek ziyaretçilerini rahatsız eden çocukları ana salonlardan uzak tutma yöntemi olarak görmektedirler. Tüm müzelerin tek ortak noktası, eğitimin sadece çocuklarla ilgili olmayıp, müze işlevlerinin bütünleyici bir parçası olduğudur. Ancak, okullarda genellikle uygulanan ezberci eğitim sistemi öğrencilerin sosyal bilimlere karşı ilgisizleştirilmesini ve müzelerde arkeoloji eğitimi vermeyi zorlaştırır. Çünkü arkeolojiye ilgi duyulmasını sağlayacak kadar bilgi müfredat içinde yer almamakta; özellikle, insanoğlunun yeryüzündeki milyonlarca yıllık serüveninin geçtiği tarihöncesi dönem sosyal bilimler veya tarih derslerinde birkaç cümle ile geçiştirilmektedir.

Müze eğitimi günümüzde, iyi yönetilen bütün müzelerin yaşamsal bir parçası olarak kabul edilmektedir. Ziyaret kalitesi hiç olmadığı kadar önemli olmaya başlamıştır ve niteliksel deneyimlere ilişkin kavramlar, farklı düzeylerde ve tarzlarda eğitim sunumu günümüzde çok önem kazanmıştır.

Müze ve arkeoloji öğretmenlere geniş konu yelpazesi ile farklı öğretim çeşitleri sunabilir; çünkü, yeni eğitsel uygulamalar geliştirme potansiyeli arkeolojik nesnelerde yüksek oranda mevcuttur. Bu potansiyel, maddeler halinde şöyle sıralanabilir:

- dene-öğren uygulamalarına uygunluk,

- arkeolojik sitler, müzeler, sergiler, laboratuvarlar vb. gibi klasik sınıf ortamının dışına uyum sağlayabilirlik,
- yapılabilecek alıştırmalar ile genel ve bilimsel düşünme kabiliyetini geliştirmeye uygunluk.

3.1.2.1 Eğitim Politikası

Müze eğitimi yapabilmek için öncelikle politika ve temel ilkelerin saptanması; ardından da, buna dayanarak bir eylem planı hazırlanması gerekir. Bir yönetim aracı olan eğitim politikası, müzeyi bir bütün olarak yansıtmalıdır. Eğitim politikası oluşturulurken müzenin ziyaretçileri, bütçe/kaynakları, koleksiyonları, rol ve işlevleri, çevresi ile olan bağlantısı, hizmet içi eğitim, pazarlama ve değerlendirme başlıkları göz önünde bulundurulmalıdır.

Müze eğitim politikasının temel ilkesi müzeyi kamusal bir öğrenim merkezi haline getirmektir. Eğitim politikası, müzenin toplumdaki rolünün anlaşılmasını, müzeyi toplumun eğitim-öğretim merkezi haline getirmeyi sağlamaktır. Bir müze için eğitim politikası oluştururken ülkenin iç içe geçen eğitim ve kültüre dair tüm politikaları göz önünde bulundurulmalıdır. Bir müzenin eğitim politikasının olmasının yararları şöyle sıralanabilir:

- 1) Müzede düzenlenecek eğitim etkinliklerinin çerçevesini belirler,
- 2) Müze çalışanlarının iş memnuniyetini artırır,
- 3) Verilen hizmetin kalitesini artırır,
- 4) Yeni ziyaretçiler çekmeyi sağlar,
- 5) Öncelikleri düzenleyerek zaman kaybını önler,
- 6) Eğitim programına daha net odaklanmayı sağlar,
- 7) Müzeye dışarıdan destek bulmayı kolaylaştırır,
- 8) Müzenin toplumun gözündeki imajını yükseltir (Hooper-Greenhill, 1991:210).

Bir müze için eğitim politikası önerisinde bulunabilmek için müzenin koleksiyonunun yanısıra amacının ve öncelikli hedef kitlesinin de saptanması gerekir. Müzelerde yapılacak her türlü eğitim etkinliğinde mutlaka okul ya da eğitim kuruluşlarıyla temas içinde olunmalıdır.

Müzelerde öğretim yapmanın ilk hedeflerinden biri, müze koleksiyonları ile müze ziyaretçisinin gereksinim ve ilgileri arasında ilişki kurmaktır. Bu ilişki ideal olarak, olabildiğince etkin, dinamik ve esnek olmalıdır. Her grubun ve her bireyin birbirinden farklı gereksinim ve ilgileri olacağı, dolayısıyla koleksiyonun herhangi bir bölümünün sunumunun bile herkes için aynı olmayacağı kabul edilmelidir. Nesnelerin, özel grupların ilgisini çekecek

özel yönlerinin seçilmesi başarılı müze öğretimi için geliştirilmesi gereken becerilerden biridir.

Öğrenmenin yaşam boyu sürdüğü ve resmi bir eğitim kurumundaki çalışmalarla sınırlı olmadığı bilinmektedir. Müze eğitimi de, yaşam boyu öğrenmenin bazı temel fikirleriyle gerçekleşir. Müzelerin başlıca iki görevi koleksiyon yapma ve insanların koleksiyonla bağlantı kurmasını sağlamaktır. Belli bir koleksiyon yönetim politikası olmayan müzeler ile insanlar arasındaki ilişkilerin ne şekilde kurulacağını belirleyen ise müzenin koleksiyonlarının yapısı ve politikalarıdır.

Müzede sunulacak eğitim planlanırken müzenin eğitim politikası çerçevesinde bir plan oluşturma yolu izlenmeli, aynı zamanda büyük ölçüde sorun olabilecek kaynak sıkıntısı için, program oluşturmada önce kaynak bulmaya yönelik çalışmalar yapılmalı ve çözüm önerileri geliştirilmelidir.

Her müze kendine özgü bir eğitim sunar. Bu, müzenin türünü, koleksiyonların kapsamını, kurumun süregelen geleneğini, maddi kaynaklarını, uzman personelinin sayısını ve uzmanlık düzeyini ve müzenin eğitim politikalarını içerir.

3.1.2.2 Müze Eğitimcisi

Küçük ve orta boyutlu müzelerde eğitimciler yaklaşık 40 yıl öncesine kadar genellikle, müzelerle ilgili uzmanlık alanları dışındaki mesleklerden gelen emekli öğretmen ya da sosyal rehberler olabilirlerdi. Bu kişiler, nesnelerden neler öğrenilebileceğini bilen uzmanlardan çok, çocuklara ve onların öğrenme yöntemlerine yönelmiş kişilerken, büyük müzelerde eğitimciler çoğunlukla, öncelikle nesneler hakkında akademik olarak eğitim almış ve müzenin hedef gruplarının özellikleri hakkında yeterli bilgisi olmayan kişilerdi. Her iki yaklaşımın da bütüncül olmaması, müzelerin eğitilmiş özel elemanlara gereksinimi olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştı. Toplumun tüm kesimleri için bütüncül müze eğitimi kavramı ilk kez 1972 yılında Santiago’da düzenlenen bir konferansta ortaya atılıp zamanla genişletilmiş; bu da farklı bir müze eğitimcisi gerektiriyordu. Müzelerin, toplumun bütününün gelişmesine katkıda bulunabilmesi için tüm gruplara hizmet vermesi gerekmektedir. Toplumun farklı kesimlerinin özellikleri hakkındaki bilgi müze iletişimde koleksiyon bilgisi kadar önemlidir. Bu, eğitimcilerin meslek içi uygulamalarla eğitilmesinden öte, müze eğitimcilerinin daha özel ve temel bilgilerle eğitilmesini ve klasik eğitimcilerin ötesinde toplumun farklı kesimlerine inen ve teknik yöntemleri bilen müze eğitimcilerine gereksinim duyulması demektir.

Ayrıntılandırmak gerekirse, bu, eğitimcilerin dikkatlerini rehbersiz yetişkin ziyaretçiler, aile grupları ve çocuk ziyaretçiler için yöntemler geliştirmeye vermeleri anlamına gelir.

Bugün ise ideal bir müze eğitimcisi başarılı bir öğretim deneyimi, müzenin tüm koleksiyonları hakkında yeterli bilgi, müzecilik alanında öğrenim derecesi ve müze deneyimine sahip; görsel-işitsel medyayla etkin iletişimde bulunabilen, nesnelerle çalışma konusunda özel bir beceriye sahip, farklı uzmanlarla birlikte çalışabilecek nitelikte ve her türlü ziyaretçinin kapsamlı tüm gereksinimlerine cevap verebilecek derecede yetenekli, duyarlı, empatik ve profesyonel yaklaşım sahibi olmalıdır.

3.1.2.3 Müze Eğitiminde İletişimin Önemi

Etkileşimin ön koşulu olan iletişimin müze eğitiminde ayrı bir önemi vardır. Müze eğitimi, müzenin iletişim işlevi bağlamında ele alınmakta ve bu işlev “tüm müzenin işletilmesinde temel” olarak görülmektedir.

Müzede iletişim kurmaya ziyaretçinin tanınması/tanımlanması ve hedeflenmesi ile başlanır. Bundan sonra, verilecek mesajın iletişim aracına verilmesi gelir. Müzede bulunan çok sayıda iletişim aracının denetimli olması gerekir. Aksi takdirde müze, kendisiyle ilgili yanlış bir mesajı geri döndürülemez biçimde verebilir ve geri bildirimi istenmeyen sonuçlara elde edebilir. Bu nedenle sergilemenin mesajında “neyin anlatıldığı”, “kime anlatıldığı”, “kimin neyi anladığı” kesin olarak bilinmeli, hatta, anlatılarda yoruma açık uçlar bırakılıp bırakılmayacağının saptaması yapılmalıdır. Serginin teması, hedef kitlesi ve amacına göre bu yanıtlar değişkenlik gösterir. Ancak her sergi için bu soruların yanıtları tam olarak verilmeye çalışılmalı ve sonuçlara göre hareket edilmelidir (Erkün, 1999:182).

3.1.2.4 Müze Eğitim Programı Oluşturma

Görevi, koleksiyonları insanlar için ilgi çekici kılmak olan bir müze eğitimcisi, eserler üzerinde durmalıdır. Bunun da iki koşulu vardır. Bu koşullar, az sayıda, uygun nesnenin seçimi ve nesneleri birleştirecek bir konunun bulunmasıdır. Çerçevesi çizilmezse yararlı bir iş yapılması zor olacağından, nesnelerin seçilmesi gereklidir. Nesneleri bir konuya bağlamak fikir geliştirmek, düşünmeyi ve incelemeyi odaklamak için kullanılabileceğinden önemlidir. Konuların ve nesnelerin seçimi grubun gereksinimlerine göre, grup liderleriyle işbirliği içinde ve grup liderlerinin müze ziyaretlerindeki hedefleri doğrultusunda yapılmalıdır. Bu da, yararlı ve ulaşılabilir malzemelerin seçimi için belirli becerileri ve hem müze koleksiyonları hem de farklı yaş ve yetenek gruplarının öğrenme tarzları ve yeterlilikleri hakkında bilgi gerektirir.

Nesnelerin ve konuların seçimi diyalektik bir süreçtir; ya konular kullanılacak nesneleri belirler, ya nesneler geliştirilecek konuları öne sürer ya da ikisinin birleşimi söz konusu olur.

Eserlerin seçimi yapıldıktan ve ele alınacak konular seçildikten sonra öğretim stratejileri tasarlanabilir. Müze eğitimcileri koleksiyonlar ile hedef kitle arasında bir ilişki geliştirmek için çok çeşitli yöntemler kullanırlar. Genel ve sadece kaynaklarla sınırlı olarak en etkin yöntemler yeğlenir. Standart çalışma yollarından bazıları, nesnelerin elle tutulması, drama, eğitim tiyatrosu, kolaj, heykel yapımı, gösteri izleme, teyp, video ve bilgisayardan faydalanmadır.

3.1.3 Bilinç Oluşturma

Müzeleri, günümüzde, geçmişe ait nesneleri kurtarma ve koruma amacıyla oluşturulmuş kurumlar olarak düşünmenin pek gerçekçi bir yaklaşım olmadığını kabul etmek gerekir. Bugün müzeler, maddi kültürün pasif koleksiyonları olarak kalmaktan ziyade, modern toplumun sorunlarına yönelme kapasitesi olan ve değişimlere göre yeni olasılıklar önerebilen kurumlara dönüşmektedir; ki bu da müzelerin kültürel rolüdür. Müzeler, derin değişimler yaratan eğitim sisteminin içinde yer alarak bilinç oluşturmaya direkt katkı sağlama yönünde hareket etmelidir.

Bilgilendirici sistemle yetişen öğretmenlerin okuttuğu bugünün öğrencileri, kendilerini sınırlayan ezberci öğretim yüzünden, sosyal bilinçten uzak yetişmektedirler. Bunun neden olduğu, analiz ya da yansıtma yapmayıp hafızalarına güvenmek zorunda kalmak da onları pasif birer birey haline getirir. Bu açıdan artık eğitim, sadece bir kültür aktarım aracı olarak değil, aynı zamanda sosyal özgürleşme sürecinin temel bir ögesi olarak görülmek zorundadır. Müzeler, çocukların ve yetişkinlerin kaybettiği ya da unuttuğu kültürel değer ve gelenekleri kazanabilecekleri ve toplumda bağımsız karar verme kapasitesinin gelişimini öğrenmek, bu keşif süreci aracılığıyla da özgürlük ve demokrasi mekanları olmayı denemek zorundadırlar. Bir müzenin bundan dolayı temel görevi geçmişe ait nesneleri gelecekle iletişim ve eğitim amaçları için korumaktır (Céron ve Mz-Recaman, 1994).

Dünyada, sahip olunan kültürel miras hakkında bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları çok çeşitlidir. Müzelerin, üniversitelerin, belediyelerin, kütüphanelerin, sivil toplum kuruluşlarının kültürel miras bilinci başlıklı seminer, atölye çalışmaları, eğitim ve sertifika programları organize ettikleri bilinmektedir. Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki Güney Afrika Ulusal Kütüphanesi'nde sunulan eğitim programı bunlardan biridir. Burada yürütülen kültürel

miras bilinci başlıklı program; yayınlar, seminer ve eğitim programları, kütüphane dostları derneği, sergi ve etkinlikler, araştırmalar olmak üzere 5 alana odaklanmıştır (Maton-Howarth, 1989: 46).

3.2 Dünyadaki Arkeoloji Müzelerinden Uygulama Örnekleri

Günümüzde, kültürel miras bilinci oluşturma çalışmaları arkeoloji müzeleri tarafından hazırlanan eğitim programlarıyla aktif biçimde yürütülmektedir. Gelişmiş ülkelerde varlığı doğal kabul edilebilecek bu türden eğitim programlarına gelişmemiş/gelişmekte olan ülkelerin ağırlıklı olarak bulunduğu Afrika kıtasında yer verilmesi –belki- şaşırtıcı kabul edilebilecek ancak aynı zamanda takdir edilecek bir durumdur. Bu bölümde ABD, Arjantin ve Kolombiya’da arkeolojik kültür mirası bilincinin oluşturulması konusunda yapılan çalışmalar hakkında bilgiler verilmektedir.

3.2.1 ABD’de Kültürel Mirasın Korunması İçin Arkeoloji Alanında Yapılan Çalışmalar

McManamon’un (1994:62) aktardığına göre, ABD’de arkeolojinin toplumla bütünleşmesini sağlama hedefine yönelik çalışmalar günden güne önem kazanmaktadır. Bu hedef, ulusal arkeolojik organizasyonlar ile arkeolojik programları yürüten sivil toplum kuruluşları tarafından sürdürülmektedir. Amerikan Arkeoloji Topluluğu (Society for American Archaeology) ve Tarihsel Arkeoloji Topluluğu (Society for Historical Archaeology), toplumun bu konudaki eğitimleri üzerine program geliştiren öncü kuruluşlardır. Nitekim, Tarihsel Arkeoloji Topluluğu son yıllarda birçok sempozyum organize etmiştir.

Arkeoloji konusunda hazırlanan eğitim malzemeleri gezici programlar ile ABD’nin neredeyse tamamına ulaştırılmıştır. Toplumu arkeolojinin içine dahil etme amacı taşıyan malzeme ve etkinliklerin ABD’de 1500 civarında çeşidi bulunmaktadır. Bunlar şöyle sıralanabilir: yetişkinler için eğitim programları, popüler makaleler, ses bantları, broşürler, sergiler, sınıflar için hazırlanmış özel sunumlar, filmler, gazete makaleleri, posterler, basın bültenleri, okul müfredatı, bilgilendirici panolar, dia gösterileri, TV programları, video kasetleri, multimedya cihazları ve diğer gezici program materyalleri.

1988’de Arkeolojik Kaynakları Koruma Hareketi’nin bağımsız ve merkezi bir arazi idareye ihtiyaç duyulduğunu belirtmesi üzerine, amaçları arkeolojik kaynakların önemi, değeri ve korunması konusunda toplumu bilgilendirmek, arkeolojik vandalizm ve yağmacılığı uzun

vadede ortadan kaldırmak olan birimler kurulmuştur. Bugün ABD topraklarının 1/3'ü bu birimler tarafından yönetilmektedir.

Tezin giriş bölümünün başında, müzeler aracılığıyla kültürel miras bilinci edindirmenin önündeki engeller arasında sayılan sorunlardan maddi kaynak yetersizliğinin, ABD müzelerinde toplumun sürekli katkısı ile aşıldığı da yine McManamon (1994:62-63) tarafından aktarılmaktadır.

3.2.2 Arjantin'de Arkeolojik Kültür Mirasını Koruma Amaçlı Eğitim

1980'lerin başında, Arjantin'deki arkeologların büyük çoğunluğunu gençlerin oluşturması; kültürel mirasın korunması, bölge insanı ve arkeologlar arasındaki ilişki açısından yeni bir perspektifin geliştirilmesini kolaylaştırmıştır. Arkeologlar ile toplum arasında iletişim kurma çalışmaları artmış, yaygın ve örgün eğitim programlarına arkeologların dahil olmalarında da yoğunlaşma söz konusu olmuştur.

Buenos Aires'te arkeolojik mirası korumak ve bu anlamda bir bilinç oluşturabilmek adına, a) bilimsel ve teknik araştırmalar, b) yasama, c) eğitim alanlarında bir değişim programı uygulanmasına karar verilmiştir. Bunların içinde en uzun dönemi kapsayacak olan eğitim alanında yapılacak olan çalışmalardır. Eğitimin içinde öncelikli olarak hedeflenen ise ilköğretim eğitimidir. Çünkü Arjantin'de ilköğretim öğrencilerinin geleceğin sembolü, arkeolojinin gelecekteki başarı anahtarının da eğitim olduğu düşünülmektedir (Oliva, 1994:109-116).

3.2.3 Kolombiya Altın Müze'deki "Müze, Okula Geliyor" Projesi

Kolombiya'daki Altın Müze (Gold Museum), tüm tarihi müzeler gibi, sosyal bilimlere öğrenmek için birincil kaynak niteliğindedir. Bu, öğretim ve analizin metotlarını aynı anda sunarak örgün eğitimi destekleyebilmesi nedeniyledir. Müzede, Colomb öncesi döneme ait materyallerle çalışma, bu konuda okulda verilen öğretimin boşluklarını doldurmada öğretmen ve öğrencilere yardımcı olabilmektedir.

Altın Müze, okullar için, Colomb öncesi döneme ait arkeolojik koleksiyon üzerine kurulan bir eğitim paketi hazırlamıştır. "Müze, Okula Geliyor" olarak adlandırılan bu öncü proje, 1987'de Kolombiya'da resmen başlatılmıştır. Altın Müze'nin eğitim bölümü uzmanları ile öğretmen ve antropologlarla birlikte geliştirilen yenilikçi projesinin alışıldık tek etkinliği rehberli turlardır. Proje, Colomb'un topraklarının yerlisi olan ve altın işleyen 3 farklı kültürle ilişkilendirilerek geliştirilmiş ve ilk olarak Bogota şehrinde yaşayan öğrenciler üzerinde test

edilmiştir. Yapılan pilot çalışmalar sonucunda program üzerinde değişiklikler yapılmıştır. Hazırlanan eğitim paketi aracılığıyla öğrencilere grup çalışması yaptırılarak ortak davranış ve alışkanlık geliştirme ve toplumda sorumlu katılımcı olma hedeflenmektedir. Eğitim paketlerinin kullanılması, öğrenme etkinliklerine öğrenciyi dahil etmesi nedeniyle bilgi transferinde etkin bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Bu ana çerçeve içinde geliştirilen projenin hedefleri ise şöyle sıralanmaktadır:

- Eğitimci ve öğrencileri, bilimsel araştırma ve eleştiri, gözlem yapma, okuma, bilgi kaynaklarını tam anlamıyla kullanma, analiz yapma, hipotezleri deneme ve sonuca bağlama ile fikirlerin nasıl sentezleneceğini öğrenme konusunda harekete geçirmek,
- Colomb öncesi kültürler hakkındaki bilgileri kendi zaman ve ortamı içine yerleştirerek güncellemek,
- Toplumda sosyal gelişim ve değişim açısından eğitim kavramının bir parçası olarak, öğretmen ve öğrencilerde kültürel kimliği güçlendirmek ve geliştirmek, öğretmen ve öğrencilerin bilgi edinerek düşüncelerini şekillendirmelerine imkan vermek,
- Geçmiş ve bugün arasında kendi yorumları aracılığıyla bir bağ kurabilmelerini özendirme,
- Sosyal bilim derslerinin müfredatlarının içeriğini geliştirmeye katkı sağlamak,
- Okul ve belediyeleri kendilerini ifade eden müzelerini kurmaya yönlendirmek,

Özellikle 4-6. sınıflar arasını hedef alarak hazırlanan programın daha sonra üst ve alt sınıflar için de uygun hale getirilmesi sağlanmış, hatta yapılan uygulamalar sonucunda üniversite öğrencilerinden de başarılı sonuçların alındığı tespit edilmiştir.

Müze tarafından hazırlanan eğitim paketi içinde prehistorik nesnelere ait kopyalar, açıklayıcı bir kitapçık, posterler ve etkinlik, oyun ve eğlence önerileri bulunmaktadır. Açıklayıcı kitapçıkta ise eğitim paketine konan nesnenin anlamı, işlevi ve onunla ilgili mitleri içeren bilgiler yer almaktadır. Kitapçığın son kısmında, öğretmenlerin sınıfta aynı konular üzerine çalışmasını sürdürebilmesini sağlayacak çeşitli öneriler sunulmaktadır. Sunulan önerilerin, öğrencinin aktif katılımını sağlayacak ve yaratıcılığını harekete geçirecek türde olmasına dikkat edilmiştir. Çünkü okuma ve yazmanın bu yolla geliştirilebilecek önemli beceriler olduğu düşünülmektedir.

Başlangıçta, öğretmenleri rutin öğretim düzenleri dışına çıkmaya ikna etmek çok zor olsa da bugün eğitim paketinden 200.000'den fazla öğrenci ve 1000'den fazla grubun faydalanabilmiş olması başarı kabul edilmektedir. Sosyo-ekonomik nedenlerle müzeleri

ziyaret edemeyen öğrenciler için hazırlanan eğitim paketi 10'dan fazla şehirde uygulanma imkanı bulabilmiştir (Céron ve Mz-Recaman, 1994:148-153).

3.3 Türkiye’de Kültürel Miras Bilinci Oluşturma Amacıyla Gerçekleştirilen Uygulamalardan Örnekler

Ülkemizde, arkeolojik eserlerin sergilendiği Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı 87 devlet müzesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın denetiminde 3 özel müze bulunmaktadır. Bu müzelerde okullara ve farklı ziyaretçi grupları için hazırlanmış sürekli bir eğitim programı bulunmamakla birlikte; finansal desteği EUROMED tarafından sağlanan ve ülkemizdeki ayağı Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı tarafından yürütülen uluslararası çaplı TEMPER Projesi ile çeşitli kurum ve kuruluşların bağımsız olarak ya da işbirlikleriyle İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde gerçekleştirdiği projeler münferit eğitim çalışmaları olarak değerlendirilebilir. Özellikle İstanbul Arkeoloji Müzeleri, son beş yıldır çeşitli grupların müze eğitimi uygulamaları gerçekleştirdikleri bir müze haline gelmiştir. Öğrencilerde kültür bilincinin oluşturulmasını hedefleyen bu uygulamalardan öne çıkan örnekler aşağıda sunulmaktadır.

3.3.1 Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Tarafından Yürütülen “TEMPER Projesi”

Yunanistan, Malta ve İsrail ile birlikte eş zamanlı olarak Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı tarafından yürütülen ve Avrupa Topluluğu / Euromed II tarafından finanse edilen TEMPER (Training, Education, Management and Prehistory in the Mediterranean / Akdeniz’de Tarihöncesi Eğitim, Öğretim ve Planlama) Projesi, Güney Akdeniz ve Avrupa bölgesindeki beş tarihöncesi yerleşimde altı kurum tarafından ortak yürütülen bir projedir. Projenin Türkiye ayağı, Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı tarafından 2003-2004 Eğitim-Öğretim Yılı’nda gerçekleştirilmiştir. Tarih Öncesi Eğitim Programı’nın amacı, ilköğretim 8-12 yaş grubuna uygulanmak üzere, mevcut eğitim müfredatı içinde son derece sınırlı ve ilgi çekici olmaktan uzak biçimde aktarılan tarih öncesi dönemlere ilişkin bilgiyi daha doyurucu ve ilgi çekici bir biçimde öğrencilere öğretmek, başta Çatalhöyük olmak üzere, Türkiye’de bu döneme ait yerleşmeleri ve kültür mirasını sahiplenme ve koruma konularında duyarlılık kazandırmaktır. “Tarih Öncesi Eğitim Programı” adında İstanbul Arkeoloji Müzeleri ile ilişkili olarak anlatım, atölye çalışması ve müze ziyaretini içeren bir program hazırlanmış ve seçilmiş okullara uygulanmıştır.

TEMPER Projesi kapsamında örgün ve örgün olmayan olmak üzere 2 türde hazırlanan eğitsel programlar ülkemizde Çatalhöyük için geliştirilmiştir. Bu çalışmada amaç, öğretmenlerin tarihöncesi yerleşimleri öğrenme kaynağı olarak kullanmalarını teşvik etmektir. Malzemeler; öğretmen paketleri, sınıf aktiviteleri ve yerleşmelere düzenlenen gezileri içermektedir. Rehber kitaplar ise öğrenme isteği duyan fakat yerleşimi ziyaret etme imkanı olmayan yerleşme ve web sitesinin ziyaretçileri için hazırlanmıştır. Bu çalışmalar kapsamında 15 Temmuz – 15 Ağustos 2004 tarihleri arasında Çatalhöyük'te Yaz Arkeoloji Atölyesi gerçekleştirilmiştir. Bu atölye çalışması, geleceğin yetişkinleri olan çocuklara kültür varlıklarını tanıma ve sahiplenme duygularını aşılama amacına uygun olarak bölgesel çapta yapılan ve Türkiye'de arkeoloji bilimi ve eğitimi alanında bir ilk olma özelliğine sahiptir.

3.3.2 Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı'nın "Kültür Karıncaları Projesi"

2003-2004 Eğitim-Öğretim Yılı'nda Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı tarafından gerçekleştirilen ve amacı, ilköğretim çağındaki çocuklara kültür bilincini aşılama, içinde yaşadıkları değerleri tanımalarını, sevmelerini ve korumalarını sağlamak olan projenin hedeflerinin başında, "Türkiye'nin kültür değerlerini tanıtmak, benimsetmek, evrensel ilgi alanlarını genişletmek, birey olarak yeteneklerini ortaya çıkartmak, çağdaş dünyanın, bilginin gücünün farkında olmalarını sağlamak ve estetik duygularını geliştirmek" gelir. Etkinliklerini, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği' nin yürüttüğü projenin pilot çalışmaları, 8. sınıf öğrencilerinden oluşan gruplarla, müzeler ve açık alanlarda gerçekleştirilmiştir. İstanbul Arkeoloji Müzeleri de bu proje kapsamında gezilen müzeler arasındadır.

3.3.3 Turist Rehberleri Birliği'nin "Çocuk ve Müze Projesi"

Turist Rehberleri Birliği tarafından 2003 yılında başlanan ve halen devam eden proje kapsamında, 2004'ün Şubat-Mayıs aylarında ilköğretim öğrencisi 2400 çocuğun İstanbul Arkeoloji Müzeleri ve Miniaturk'ü ücretsiz olarak gezmesi sağlanmıştır. Soros Vakfı ve Açık Toplum Enstitüsü tarafından desteklenen bu projenin amacı; ilköğretim okulu öğrencilerinin sahip olduğumuz tarihi zenginliğin farkına varmalarını sağlamak, onlarda tarih ve kültür bilincinin yerleşmesine katkıda bulunmayı sağlamaktır (Rehber Dünyası, 2004).

3.3.4 İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Yıldız Teknik Üniversitesi ve Gönüllü Sivil Toplum Kuruluşları Tarafından Yürütülen "Müzelerin Eğitim Amaçlı Kullanımı Projesi"

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul Arkeoloji Müzeleri ve Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım

Ana Sanat Dalı Müzecilik Yüksek Lisans Programı işbirliğiyle 6 Mart - 8 Haziran 2004 tarihleri arasında İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde pilot kısmı gerçekleştirilen “Müzelerin Eğitim Amaçlı Kullanımı Projesi”nin ana hedefi, müzenin eğitim amaçlı kullanılması ve çocuklara sevdirelmesidir.

Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu için eğitim projesi için yöntem araştırması ve ihtiyaç saptaması yapmak olan pilot proje kapsamında, 2005'in Mayıs ayında “Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu'na”, Çağdaş Drama Derneği, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Gezi Atölyesi, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı, Turist Rehberleri Birliği'ne bağlı gruplar tarafından eğitim gezileri düzenlenmiştir. Haziran ayı içinde de İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün desteğiyle 50 ilköğretim öğretmeninin katıldığı bir hizmetiçi eğitim programı uygulanmıştır. 4-14 Mayıs 2004 tarihleri arasında gerçekleştirilen müze gezileri “müzenin eğitim amaçlı kullanılması ve çocuklara sevdirelmesi” hedefi bağlamında; çocukların “kimlik ve tarih bilincinin gelişmesine, İstanbul'un tarihsel ve kültürel öneminin kavramasına, kültür varlıklarını koruma bilincinin oluşmasına, müzelerin anlam ve önemini benimsemesine katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Bu gezilere katılan çocukların eğitim çalışmaları sürecinde ürettikleri resimler, kil çalışmaları, gözlem defterleri, yazılar ve fotoğraflardan oluşan “Çocuk, Müze, İstanbul” başlıklı sergi, müzenin Assos Salonu'nda 18 Mayıs – 6 Haziran 2004 tarihleri arasında izleyiciye sunulmuştur.

Proje kapsamında öğretmenlerin müze ve gönüllülerle iletişim kurarak kullanabilmesi için “Okul-Müze Günleri Öğretmen ve Öğrenci Eğitim Paketi” hazırlanmıştır. Hazırlanan eğitim paketi, öğretmenlerin müze gezisi öncesinde okulda ve müzede yapacağı hazırlık ve etkinlikler ile müze gezisi sırasında ve sonrasında yapılacak çalışma, etkinlik ve değerlendirmeleri içermektedir. Müze gezisinin gerçekleşmesinden 2 hafta önce müze ile irtibata geçilerek uygulanabilecek program müzelerin eğitimde etkin olarak kullanılmasını amaçlamaktadır. Bu amacı taşıyan projenin hayata geçirilmesine yönelik uygulama çalışmalarına 2005-2006 öğretim yılında da devam edilecektir. Kültürel miras bilincinin bugünden yarına oluşturulamayacağı bilinmekte, Yıldız Teknik Üniversitesi'nin İstanbul Arkeoloji Müzeleri ile gerçekleştirdiği “Müzelerin Eğitim Amaçlı Kullanımı Projesi” gibi kültür bilinci yüksek nesillerin yetişmesine katkıda bulunmayı amaçlayan projelerin sayısının yüzlerle ifade etmeye başladığımız zaman, her gün bir kısmını daha yitirdiğimiz kültürel mirasımızı koruyabileceğimizden söz edilebilecektir.

4 ÖRNEKLEME: İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZELERİ ÇAĞLAR BOYU İSTANBUL SERGİ SALONU

İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu'nun ele alındığı tezin örnekleme kısmında, kültürel miras bilincinin temelini oluşturan bilgilenmeyi sağlayacak bir yöntem önerisi sunulmaktadır. Önerilen yöntem, hedef kitle olarak belirlenen -konunun uzmanı olmayan- yetişkin müze ziyaretçilerinin salonu gezmeleri sırasında ve sonrasında faydalanabilecekleri bir bilgilendirme metni hazırlamaktır.

Metnin özellikleri ve kapsadığı bilgilere geçmeden önce müzenin kültürel miras bilinci oluşturma açısından durumunun tespitine yönelik yapılan bazı değerlendirmeler aktarılacaktır. Örnekleme öncesinde, İstanbul Arkeoloji Müzeleri ve Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu'nun bina ve koleksiyonlarını tanıtmak yerinde olacaktır.

4.1 İstanbul Arkeoloji Müzeleri

İstanbul Arkeoloji Müzeleri; Eski Şark Eserleri Müzesi, Çinili Köşk ve Arkeoloji Müzesi olmak üzere üç ana birimden oluşmaktadır. İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Türkiye'nin ilk müzesi olma özelliğinin yanı sıra çeşitli kültürlerden adedi bir milyonu geçen eseri bünyesinde barındırmasıyla bugün de dünyanın en büyük müzeleri arasında yer almaktadır.

Foto 1. İstanbul Arkeoloji Müzesi

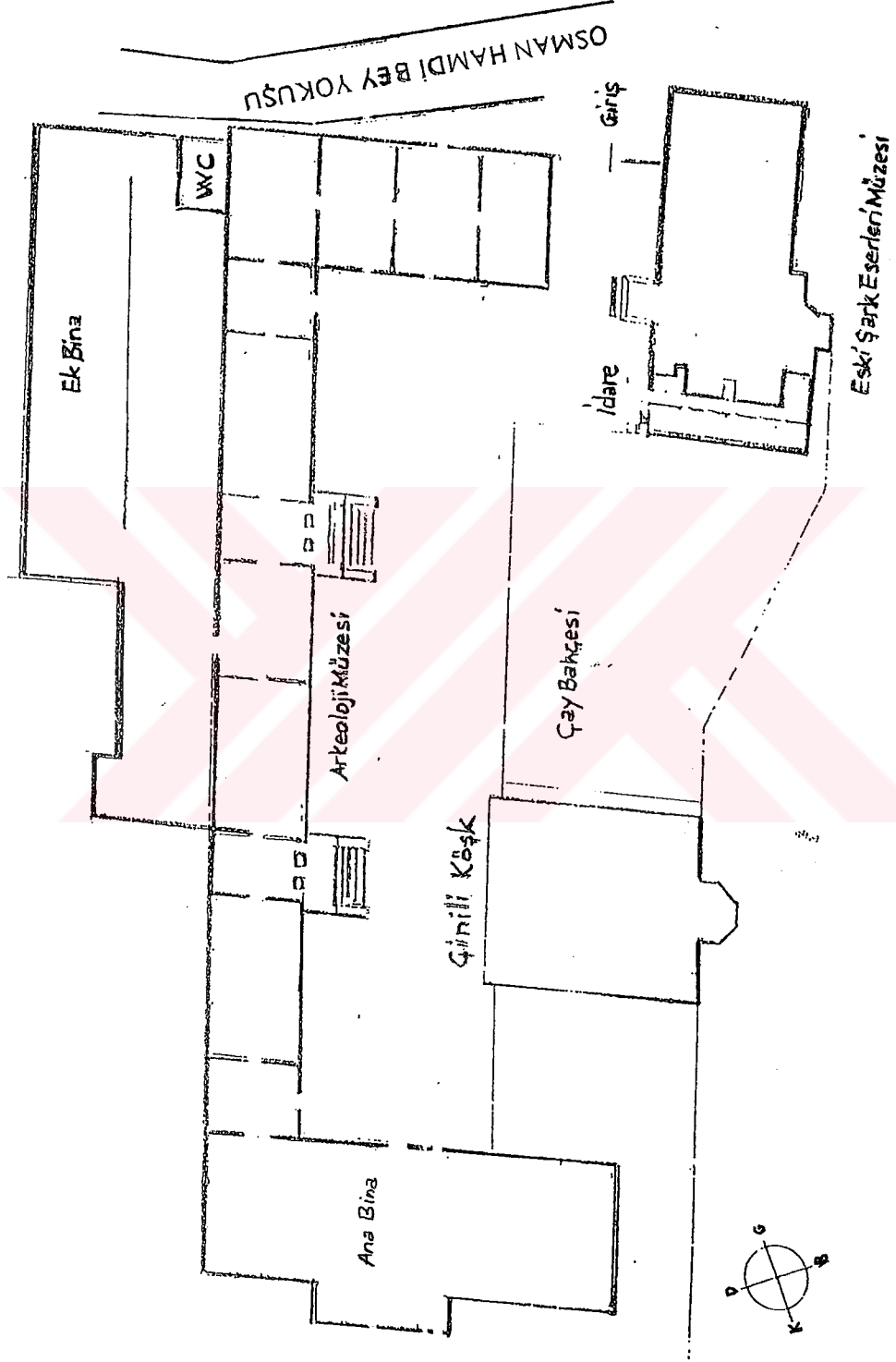
Osman Hamdi Bey tarafından Sanayî-i Nefise Mekteb-i Âlîsi (Güzel Sanatlar Akademisi) olarak 1883 yılında yaptırılan Eski Şark Eserleri Müzesi binası, 1917-1919 yılları arasında müzeye dönüştürülmüştür. Koleksiyonları arasında İslamiyet Öncesi Arap Yarımadası eserleri, Antik Çağ Mısır eserleri, Mezopotamya'dan Sümer, Babil, Asur medeniyetlerine ait

eserler ile Anadolu'nun Hitit, Geç Hitit ve Urartu medeniyetlerine ait eserler bulunmaktadır. Bu müzede ayrıca 80 bin adet çivi yazılı belgeden oluşan dünyanın ikinci büyük arşivi de yer almaktadır.

Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) dönemi ile ilgili kaynaklarda, Osmanlı sivil mimarisinin İstanbul'da bulunan tek örneği olan, Selçuklu etkisinde yapılmış Çinili Köşk'ün Sarayburnu'ndaki korulukta ve Topkapı Sarayı'nı çevreleyen surların içinde 1472 yılında yaptırıldığı anlatılmaktadır. Bina, 1880 yılında İmparatorluk Müzesi (Müze-i Hümayun) olarak arkeolojik eserler ile İslam eserlerinin sergilenmesi için kullanılmıştır. Çinili Köşk, 1939 yılında Topkapı Sarayı'na bağlanmış; koleksiyonunda bulunan eserler çeşitli müzelere dağıtılmış, böylelikle Çinili Köşk müze işlevini kaybetmiştir. Çinili Köşk'ün 1981 yılında İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne bağlanmasının ardından müzede, Selçuklu ve Osmanlı çini ve keramiklerinin ünik örnekleri sergilenmektedir.

İstanbul Arkeoloji Müzesi, ana bina ve ek bina olmak üzere iki ayrı binadan oluşmaktadır. Ana bina, müze olarak inşa edilmiş ilk Türk müzesi olmasının yanı sıra, dünyada müze olarak inşa edilen 10 müze arasında yer almaktadır. İmparatorluk Müzesi (Divan-ı Hümayun) müdürü olan ressam ve müzeci Osman Hamdi Bey tarafından mimar Alexandre Vallaury'ye yaptırılan ana bina 1891 yılında, güney ve kuzey kanatları ise 1903 ve 1907 yıllarında ziyarete açılmıştır. Sidon Kral Nekropolü ve Antik Çağ Heykelciliği sergi salonlarının bulunduğu bu binada müzenin ihtisas kütüphanesi ile nümizmatik bölümü de bulunmaktadır (Bkz. Tablo 2, s.30).

Yapımına 1969'da başlanan ek bina (yeni bina) ana binanın güneydoğu bitişiğindedir ve 6 katlıdır. Alttaki iki katı depo olarak kullanılan binanın 1. katında "İstanbul Çevre Kùltürleri; Trakya, Bithynia"; 2. katında "Çağlar Boyu İstanbul"; 3. ve 4. kat sergileme salonlarında ise müzedeki koleksiyonlar esas alınarak kùltür çevrelerine göre "Çağlar Boyu Anadolu ve Troya Kùltürleri" ile "Anadolu'nun Çevre Kùltürleri; Kıbrıs, Suriye, Filistin" eserleri sergilenmektedir. Eski ve yeni bina arasındaki zemin katta, müzedeki friz parçalarından yararlanılarak Assos Athena Tapınağı'nın gerçek ölçülerde bir fasadı oluşturulmuştur. Aynı katta bir de çocuk müzesi bulunmaktadır. Ek binanın, müzenin 100. kuruluş yılı olan 13 Haziran 1991'de ziyarete açılmasıyla müze bugünkü halini almıştır. (Atik, 1996:51).

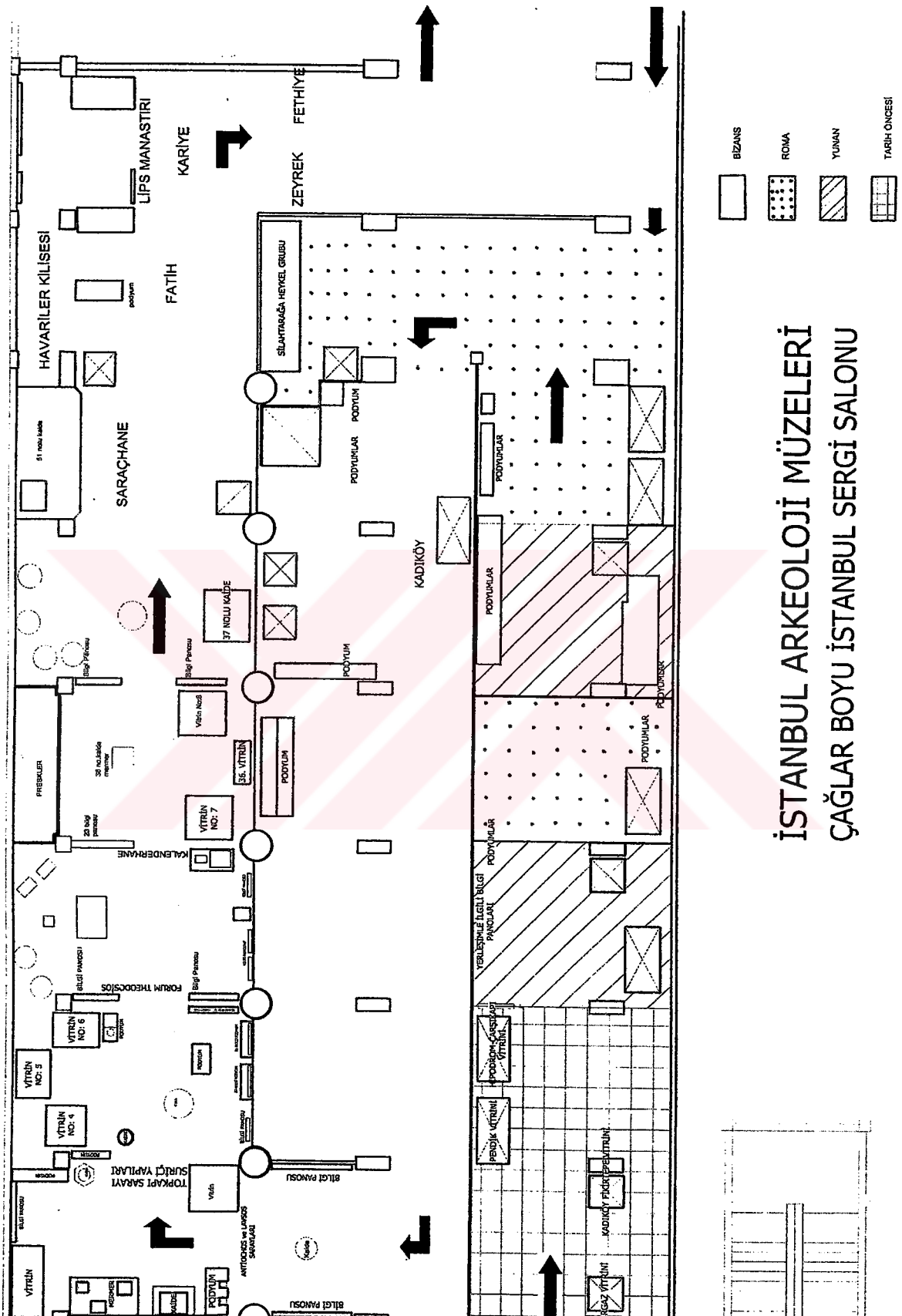
Tablo 2. İstanbul Arkeoloji Müzeleri Planı

Okulların en çok ilgi gösterdikleri müzeler arasında olan İstanbul Arkeoloji Müzeleri, müzeye gelen okul gruplarının talep etmesi halinde, ziyaret edilecek bölümlerin uzmanları tarafından okullara rehberlik hizmeti sunabilmektedir. Aynı şekilde okullardan talep gelmesi halinde, müze uzmanları tarafından okullarda konferanslar verilmektedir. Okullar tarafından İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan izin yazısı ile müzelerin ücretsiz ziyaret edilebilmesi de mümkün olmaktadır. “Müzelerin Tarih Öğretiminde Laboratuvar Olarak Kullanılması” araştırma projesi sonuçlarına göre, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Beşiktaş'taki okulların ziyaret ettiği ilk beş müzeden biridir. (Atagök ve Tezcan, 2003). Müzenin 2003 yılı kayıtlarına göre, İstanbul Arkeoloji Müzeleri 2003 yılı içinde 306'sı devlet, 24'ü özel okul olmak üzere toplam 330 okuldan gelen 26.625 öğrenci tarafından ziyaret edilmiştir. Genellikle, müzenin oldukça kalabalık olduğu “Müzeler Haftası'nda” gerçekleştirilen ve yoğunlukla müfredatla ilişki kurulmadan, belli bir yöntem, tema ve bölüm sınırlaması yapılmadan gerçekleştirilen bu gezilerden eğitsel bir fayda sağlandığını söylemek pek doğru olmayacaktır.

4.2 Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu

Asya ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan önemli bir coğrafi konuma sahip olan İstanbul, çağlar boyu kültürel ve ekonomik bir merkez olmuş, iki büyük imparatorluğu da başkentlik yapmıştır. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin yeni (ek) binasının ikinci katındaki Çağlar Boyu İstanbul Salonu'nun sergilemesinde, İstanbul'un tarihöncesi çağlardan başlayarak Bizans Dönemi sonuna kadar geçirmiş olduğu sanatsal, siyasal ve kültürel gelişimi müzedeki arkeolojik belgeler yardımıyla ziyaretçilere aktarmak hedeflenmiştir. Arkeolojik kazılar sonucunda bulunmuş nesneler, İstanbul'daki insanların tarih boyunca nasıl yaşadığına dair ipuçları vermektedir. Sergi salonu; “Tarihöncesi İstanbul”, “Antik Çağ'da İstanbul”, “Antik Çağ'da Kadıköy”, “Bizans Dönemi'nde İstanbul” olmak üzere 4 bölümden oluşmaktadır.

“Tarihöncesi İstanbul” bölümünde, dünya kenti İstanbul'da yaşayan insanlara ait en eski arkeolojik buluntular yer almaktadır. Bunlar, günümüz Avrupa yakasındaki Küçük Çekmece ilçesi sınırları içindeki Yarımburgaz Mağarası'ndan çıkarılmış taş aletlerdir. Taşların yontulmuş olması, İstanbul'da yaşayan ilk insanların Yontma Taş Devri'nde (Paleolitik) yaşadığını göstermektedir. İstanbul'un Anadolu yakasındaki Fikirtepe, Pendik ve Kadıköy'de ise Cilalı Taş Devri'nde (Neolitik) yaşamış İstanbullular'a ait arkeolojik buluntular ele geçirilmiştir. Bu devirde, İstanbul sakinleri artık mağara yerine kulübelerde yaşamış, küçük köyler kurmuştur. İnsanların kullandıkları aletlerin şekilleri gelişmiş ve çeşitliliği artmış, pişmiş topraktan çanak çömlekler yapmışlardır.

Tablo 3. Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu Planı

“Antik Çağ’da İstanbul” bölümünde Antik Çağ (Yunan ve Roma uygarlıklarının gelişip yayıldığı yaklaşık MÖ 6. yüzyıl ile MS 3. yüzyıl arasındaki dönem)’dan kalan mezar taşları (steller) ve diğer arkeolojik buluntular sergilenmektedir. Bu buluntular bugünkü Topkapı Sarayı’nın bulunduğu yer ve çevresinde, surlarla çevrili bir alana Yunanlı kolonistler tarafından kurulan Byzantion şehrine aittir. Byzantion, güvenli limanları ve verimli toprakları ile Antik Çağ’ın en önemli merkezlerinden biriydi.

“Antik Çağ’da Kalkhedon (Kadıköy)” bölümünde, Anadolu yakasında kurulan Kalkhedon (Kadıköy) şehrinde bulunan Arkaik (MÖ 650-480), Hellenistik (MÖ 330-30) ve Roma Dönemi’ne (MÖ 30-MS395) ait çanak çömlek vb. gibi arkeolojik buluntular sergilenmektedir.

“Bizans Dönemi (MS 395-1453)’nde İstanbul” bölümünde kenti kuşatan kara ve deniz surları, saraylar ve dini yapılar ve sur dışında kalan Bizans devri yerleşmeleri, mimari yapı kalıntıları, şehrin kanalizasyonuna ait kalıntılar, dinsel ve günlük yaşama ait arkeolojik buluntular sergilenmektedir.

Roma İmparatorluğu’nun MS 395 yılında Batı ve Doğu Roma olarak ikiye ayrılmasından sonra İstanbul, I. Constantinus tarafından Doğu Roma İmparatorluğu’nun başkenti ilan edilmiş ve şehrin ismi Constantinopolis olmuştur. İstanbul’un Doğu Roma İmparatorluğu dönemine Bizans Devri de denmektedir.

4.3 Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu’nun Kültürel Miras Bilinci Oluşturma Açısından Değerlendirilmesi

Oldukça fazla öğrenme seçeneği sunulan müzelerde bir yönden koleksiyonlar kendileri hakkında bilgi kaynakları olarak incelenebilirken; bir diğer yönden de nesneler, üzerinde daha az durulan öğrenme sürecinin bir parçasını oluşturabilir. Müze koleksiyonlarının öğrenmede kullanılmasında çok çeşitli yaklaşımlar vardır. Buluntular ve doğal nesneler kendi başlarına dikkat odağı, “öğrenme nesnesi” olabilirler. Sorulacak, “Neye benziyor?”, “Kaç parçadan oluşuyor?”, “Nereden geldi?”, “Kim yapmış?”, “Niçin?”, “Kimin için?”, “O zamandan beri bu nesneye ne oldu?”, “Değişikliğe uğramış mı?” ve “Nesnenin yapıldığı dönemki anlamı neydi, şimdiki anlamı nedir?” gibi sorularla nesnenin kendisi, maddi özellikleri, tarihi ve geldiği yer üzerinde odaklanma sağlanabilir.

Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu’ndaki nesnelerin öğrenmenin bir parçası olma durumları değerlendirildiğinde, öncelikle müzedeki bazı eksiklik ve yanlışlıkların öğrenme sürecini

engellediği bir tabloyla karşılaşmaktadır. Müzenin kadrosunda bu amaca hizmet etmek üzere yetişmiş eğitim uzmanlarının istihdam edil(e)meyişi, eğitim uzmanı personel istihdam edilememesinin yanısıra- müzenin diğer uzmanlarına hizmet içi eğitim verdirilerek eğitim misyonuna hizmet etmek üzere yönlendirebileceği bir eğitim bölümünün hâlâ kurul(a)mayışı, kültürel miras ve eğitim konusuna ne kadar önem verdiğimizizin bir göstergesi sayılabilir.

Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu'nu bir müzenin sergi salonunda olması gereken nitelikler açısından irdelenirse şu sonuçlar elde edilir. Ziyaretçilerin bir sergide ya da tüm müzenin içinde yollarını bulmalarına yardım edecek yönlendirme araçlarına ihtiyaç duyduklarının bilinmesi, bir labirenti andıran Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu için konunun önemini daha da artırmaktadır. Ancak salonda böyle bir uygulamadan maalesef söz edilememektedir. Oysa ki ziyaretçiler bir serginin neresinde olduklarını ve hangi kısımdan hangi kısma doğru gittiklerini bilmeye ihtiyaç duyarlar. Bu aşamada, serginin fiziksel yapısı ile ilişkili olan topografik yönlendirme ile konunun düzenlenmesiyle ilişkili olan kavramsal yönlendirme arasındaki ayrımı belirlemek yararlı olacaktır. Çünkü, ikisi de ayrı bir çalışma gerektirir. Örneğin, ziyaretçiler kavramsal yönlendirmede plan, yönlendirme ve işaret tabelalarına bakmazlar. Vitrinleri bir arada tutan kavramın tek bir mesaj gibi görünmesi gerekir. Bunun için de serginin gerekirse ayrıntılı bir alt başlıkla birlikte anlaşılır bir başlığa sahip olması, serginin konusunun hikayeleştirilmesi ve sergiyi oluşturan ana temayla onu oluşturan unsurların ilişkilendirilmesi şarttır. Topografik yönlendirmede ise girişte serginin tüm fiziksel düzenlemelerini gösteren, salonun bir planının sunulması gerekir. Bu plan, fiziksel ya da kavramsal yapılar arasındaki bağlantıları ve hangi nesneden sonra hangi nesnenin görölmesinin daha iyi olacağını bildiren noktalarla, herhangi bir nedenle sergiyi gezmeyi yarıda bırakmaya ya da bazı bölümleri atlamaya imkan veren tercih noktalarının gösterildiği biçimde hazırlanmalıdır. Kronolojik dizilimli bir salon olan Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu için ne topografik ne de kavramsal bir yönlendirmeden maalesef söz edilememektedir. Tematik bir dizilimi olmaması nedeniyle, topografik bir yönlendirme Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu için daha uygun olacaktır. En kısa zamanda böyle bir yönlendirme çalışması yapılarak; ziyaretçilerin nereden nereye geçmesi gerektiği ya da ne kadarlık salonun neresinde olduğu bilgisi ziyaretçiye verilmelidir. Yönlendirmenin, bir tasarımcı ya da küratörden çok ziyaretçi için kullanışlı ve açık olması gerektiği gözardı edilmemelidir.

Nesnelerin nasıl etiketleneyeceği de sergilemede sorun yaratan önemli konulardan biridir. Özellikle etiketten küçük nesneler sözkonusu olduğunda etiketleme zor bir iş olabilir. Ancak

bu sorunun üstesinden nesneleri etiketinden uzağa yerleştirerek gelinebilir. Nesnenin yanına konan referans numaraları etikete taşınarak gerekli bilginin buradan verilmesi sağlanabilir. Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu'nda etiketlerle konusunda karşılaşılan sorun bundan ziyade etiketlerin uzmanlara yönelik biçimde hazırlanmış olmasıdır. Oysa ki, etiketlerin konunun uzmanı olmayan kişiler için de anlaşılır olması gerekmektedir. Aynı sorun salondaki yaklaşık 80 adet bilgi panosu için de geçerlidir. Zor okunabilir, anlaşılması güç ve gereğinden fazla metin içeren bilgi panolarının azaltılması, sadeleştirilmesi ve anlaşılır kılınması da yine öncelikli bir konu olarak ele alınmalıdır.

4.4 İstanbul Arkeoloji Müzesi Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu'nun Ele Alındığı Kültürel Miras Bilinci Oluşturmak İçin Hazırlanan Yöntem Önerisi: Bilgilendirme Metni

Maddi ya da maddi olmayan imkansızlıklar nedeniyle müze sergilemelerinin değiştirilemeyeceği arkeoloji müzelerinde bu tip bilgilendirme metinleri hazırlanarak yetişkin ziyaretçilerin gezdikleri sergileri anlayarak müzeden ayrılmaları sağlanabilir.

4.4.1 Bilgilendirme Metninin Amacı ve Özellikleri

Maddi ya da maddi olmayan nedenlerle eğitim kadrosu yaratamama, müze eğitim programı oluşturamama, sergileme biçimini değiştirememeye gibi durumlarda uygulanabilirliği yüksek olan bu yöntemin diğer arkeoloji müzelerine de uygulanabilecek olmasına dikkat edilmiştir. Hazırlanan bilgilendirme metni, etiket ve bilgi panolarını okuma ve anlama imkanı olmayan ziyaretçilere giriş kapısında sunularak kullanılabilecektir. Bilgilendirme metniyle İstanbul gibi bir dünya kentinin tanıklık ettiği en eski dönemden bugüne geçen tarihsel süreci ne kadar geriye gittiği, aynı topraklarda bizden önce yaşayan insanların ürettikleri ve halen salonda sergilenmekte olan buluntular arasından seçilen birkaçının yansıttıkları dönem ve işlevleri hakkında bilgiler edindirilmesi hedeflenmektedir. Bunun yanı sıra, kültürel miras kavramının tüm insanlığın ortak geçmişinden farklı bir anlama gelmediği vurgulanmak istenmekte; dolayısıyla da, kültürel mirasa sahip çıkmanın bir insanlık görevi olduğu düşüncesini zihinlerde oluşturabilmektir. Çünkü kabul edilmelidir ki, önceki nesillerden bize kalan zengin kültür birikimi ancak toplumların sahip çıkması durumunda gelecek nesillere aktarılabilir. Kültürel mirası korumaya yönelik ulusal ya da uluslararası çapta çıkarılan yasalar, neye sahip olunduğu anlaşılamadığı ve/veya bilinemediği sürece kültürel mirasın korunması için gereken destek de toplum tarafından verilmeyecektir.

Bilgilendirme metninde yer alan nesneler İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin tecrübeli uzmanları Sn. Şeniz Atik ve Sn. Çiğdem Girgin'in yol göstermeleriyle belirlenmiştir. Nesneler hakkında verilen bilgilerin özel terimler içermemesine dikkat edilmiş; kısa cümleler kurmaya gayret edilmiştir. Fotoğraflarla, nesnelerin geziden sonra da hatırlanabilmesi ve görsel malzemenin kültür varlıklarının anlaşılmasına daha fazla katkı sağlayabilecek olmasından dolayı özen gösterilmiştir.

4.4.2 Bilgilendirme Metni

İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZELERİ ÇAĞLAR BOYU İSTANBUL SERGİ SALONU

taş alet örnekleri (satar, balta, vurgu taşı, kazıyıcı vd.), günümüzden 400.000 yıl öncesindeki

İlk İstanbullular, günümüzden 400.000 yıl önce, bugünkü Küçük Çekmece Gölü'nün kuzeyinde bulunan Yarımburgaz Mağarası'nda yaşamışlardır.

Yontma Taş Çağı, insanlık tarihinin en eski ve en uzun dönemidir. Eterin kesilmesi, derilerin yüzülmesi, kemiklerin kırılması, bitki köklerinin topraktan çıkarılması vb. gibi işlerde kullanılan Yontma Taş Çağı (Alt Paleolitik)'nda yaşamış insanlara aittir. Taş aletler mağarada yaşayan insanların yakın çevresinden topladığı yumruları yontarak onlara işlev kazandırmak amacıyla üretilmişlerdir. İnsanlar bu dönem boyunca mağaralar ve kaya sığınaklarında yaşamıştır. Çevredeki yenilebilir tohum, bitki kökleri ve yabani meyveleri toplanarak, hayvanlar avlanarak ve deniz ürünlerinden faydalanılarak tüketici ve göçebe bir yaşam sürdürülmüştür.

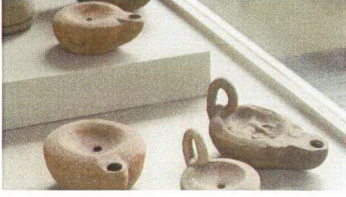
İlk köy yerleşmelerinin günümüzden 8.000 yıl önce, bugünkü Pendik ve Fikirtepe çevresinde kurulmuştur.

Taş yassı baltalar ve pişmiş topraktan, kulplu küçük kap günümüzden 7-8 bin yıl önce Yeni Taş Çağı (Neolitik)'nda yaşayan insanlar tarafından kullanılmıştır. Bu dönemde göçebelikten yerleşik düzene geçilmiş; hayvan besiciliği ve tarıma dayalı üretimi bir yaşam biçimi sürdürülmeye başlanmıştır. Tahılın günlük yaşama girmesi sonucu önceleri kilden kap kakak yapımına başlanmış, kilin iyice tanınmasından sonra kil belirli işlemlerden geçirilerek kullanılmıştır.

İstanbul'da Sultanahmet Hipodrom ve Yarımburgaz Mağarası'nın Yukarı Mağara kısmında yapılan kazılarda Bakır Taş Çağı (Kalkolitik)'na ait buluntular ele geçirilmiştir. Bu çağda

bakar aletler ile taş aletler birlikte kullanılmıştır. Madencilik teknolojisi gelişmiştir. Köy ve kasaba niteliğinde yerleşmeler kurulmuştur. Çocuklar evlerin tabanları altına gömülmüştür.

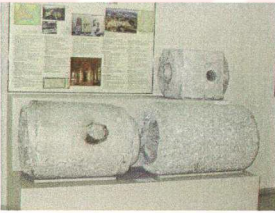
Başlangıçta aydınlanmak için ocak ateşinden yararlanan insanlar, daha sonra tahta parçaları ve yapraklardan meşaleler yaparak aydınlanmışlardır. İçine yağ konularak bir fitil yardımıyla yakılan aydınlatma aracı olan kandillerin ilk örnekleri ise taş ve deniz kabuklarındandır. Klasik dönemdeki kandiller pişmiş toprak ve bronzdan yapılmıştır.

Megaralılar'dan 17 yıl önce Bithynia devletinin koloni şehri Kalkhedon bugünkü Kadıköy'de kurulmuştur.

Günümüzden yaklaşık 2300 yıl önce yaşamış Helenistik Çağ'da Apollonios'un kızı Stratonika için mermerden yaptırdığı bu mezar taşı (stel), Altıyol'da yapılan kazıda ele geçirilmiştir. Evladını kaybeden bir annenin acısını aktaran mezar taşının üzerindeki yazıtta şunlar yazmaktadır: "Stratonika, A... 'nın kızı. Bu mezar taşı, gelinlik çağda ölen, anasıyla adaş olan Stratonika'nındır; öldürücü Moira'nın hışmına uğradı; düğün türkileri yakacağına, Hades'e yolcu etti nişanlısı Peuthes (onu); ben Apollonios ise, ey bilge yolcu, (kızın) babası, gerçeği söylüyorum ve (işte) (kızın) annesi ağıt yakıyor taze ısırtıplarına; sevdiği birini kaybedince hani nasıl garkolursa acıya bir yakını (işte öyle) acı içinde şimdi tüm Kalkhedon halkı."

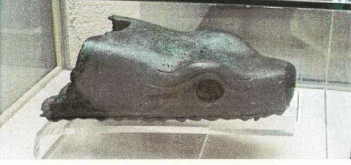
Günümüzden 2.700 yıl önce EgeDenizi'nden yola çıkan Megaralılar, bugünkü Eminönü ilçesine bağlı Sarayburnu'na yerleşmiş ve etrafı surlarla çevrili Byzantion kent devletini kurmuşlardır.

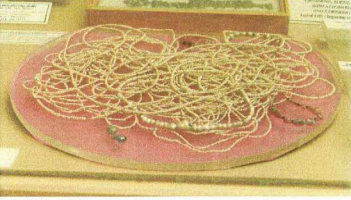
Byzantion'da Roma İmparatorluğu tarafından büyük imar işlerinin gerçekleştirilmiştir.

Beyazıt'ta yapılan kazıda bulunan, yazıtlı ve tıpalı mermerden su boruları 4. yüzyıla aittir.

11 Mayıs 330'da Byzantion'un Roma İmparatorluğu'nun başkenti olduğunu; kentin adı önce Yeni Roma (Nea Roma), sonra Constantinopolis olmuştur; Roma İmparatorluğu'nun 395'te doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılmasından sonra İstanbul, Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti olmuş ve bu dönemde surlar içinde korunmuş Büyük İmparatorluk Sarayı, limanlar, at yarışları ve törenler için hipodrom, meydanlar, hamamlar, yollar, yolların kavşakları olan forumlar, pazar yerleri olan agoralar ve kiliseleri ile anıtsal bir kent halini almıştır.

Bronzdan yapılmış bu yılan başı, Sultanahmet'te bulunan Hipodrom'daki Yılanlı sütun'a aittir (MÖ 5. yüzyıl).

Zengin Byzantion kentinin zaman içinde Persler, İoniahılar ve Spartalılar tarafından işgal edilmiştir.

Altın küpeler ve yüzük taşları MS 1100'lerin sonu ile 1200'lerin başında kullanılmıştır.

Yandaki fotoğrafın sağ alt köşesindeki yüzüğün, üzerindeki yazıttan Bizans İmparatoru Konstantin'in Irene'ye verdiği nişan yüzüğü olduğu bilinmektedir.

Yandaki fotoğrafta görülen ve bugünkü Fatih ilçesinde bulunan mermer lahdin, Havariler Kilisesi'ndeki imparatorluk mezarlığına ait olabileceği düşünülmektedir. Lahit, MS 4. yüzyılın sonu ile 5. yüzyılın başına aittir.

Vitray parçaları, Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethinden sonra Molla Zeyrek Camii'ne dönüştürülen Bizans yapılarından (12. yüzyılın ilk yarısında yapılmış) Pantokrator Kilisesi'ne aittir. Değişik biçimlerde kesildikten sonra kurşun eklerle birbirine tutturulan bu cam levhaların Konstantinopolis'teki atölyelerden birinde üretildiği düşünülmektedir.

Kocamustafapaşa'da bulunmuş lahit içinde ele geçen altın takılar MS 4. yüzyıla aittir.

Konstantinopolis, 1204'te Latin İstilası olarak adlandırılan Dördüncü Haç Seferi

sırasında Batı'dan gelenler tarafından harap edilir, bütün binalar yağmalanır. Birçok kutsal ve değerli eşya, sanat eseri ve mimari parçalar Venedik'e götürülür. Kent, bir daha eski durumuna gelemeyen ve 1261 tarihine kadar Latin egemenliği altında kalır. Bu arada, Bizans Devleti'nin başkentliğini Nikaia (İznik) üstlenir.

29 Mayıs 1453'te Sultan II. Mehmed'in fethettiği Konstantinopolis işte bu durumdadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun aldığı

Konstantinopolis kentinin adı İstanbul olur.

4.4.3 Bilgilendirme Metninin Değerlendirilmesi

Bilgilendirme metninin son sayfasında ziyaretçilerin değerlendirmesine ayrılan kısımla, ziyaretçinin müze ziyareti sırasında kullandığı bilgilendirme metninin ne ölçüde yararlı olabildiğinin saptanması ve kültürel mirası bilinci oluşturma konusunda ziyaretçilerin neler düşündüğünün öğrenilmesi hedeflenmektedir.

Değerlendirme ve görüş kısmında yer verilen sorular ve bu sorularla nelerin öğrenilmek istendiği şöyle sıralanabilir:

1. Yaş,
2. Cinsiyet,
3. Eğitim durumu,
4. Meslek,
5. İlgi alanları,
6. Salonda en beğenilen bölüm ve nedeni,
7. Salonda en beğenilmeyen bölüm ve nedeni,
8. Salona geliş sayısı ve tekrar ziyaret etmenin düşünülüp düşünülmediği,
Geliş sayısının ziyaretçi gözüyle ne olması gerektiği öğrenilebilecektir.
9. Bilgilendirme metninden faydalanılıp faydalanılmadığı ve yararlı olduğunun düşünülüp düşünülmediği,

Metnin faydalanmaya değer bir görüntü sergileyip sergilemediği, kullanıldıysa ne şekilde bir fayda sağladığının öğrenilmesini anlamayı sağlayacaktır.

10. Bilgilendirme metninde ziyaretçiye göre olması ve olmaması gerekenler,
Metinde nelerin değişmesinin gerekli görüldüğünü öğrenmeyi sağlayacaktır.
11. Benzer uygulamaların diğer salonlar için de yapılmasının gerekli olup olmadığı,
Ziyaretçinin İstanbul'un geçmişi hakkında bazı bilgiler edinerek salondan ayrılmasının sağlanıp sağlanmadığını anlamaya yarayacaktır.
12. Kültürel miras bilincine sahip olmanın neden gerekli olduğu,
Kültürel miras konusunun öneminin nereden kaynaklandığı üzerine saptanan genel duruma göre ne oranda vurgu yapılacağının belirlenmesini kolaylaştıracaktır.
13. Kültürel miras bilincine toplumca nasıl ulaşabileceğimizi düşünüldüğü,
Toplumun bu soruna nasıl ve nereden baktığıyla, baktığı yerden nasıl bir çözüm önerisi getirdiğini görmeyi sağlayacaktır.
14. Etkinliklerimizden haberdar olmak isteyip istemedikleri,
Ziyaretçilerin müzede gerçekleştirilecek etkinliklerden haberdar olmak istemeleri, müze ile ziyaretçi arasında bir bağın oluşumuna neden olacaktır.
15. Değerlendirme formunun doldurulması durumunda bir sonraki ziyaretin ücretsiz olduğu bilgisinin verilmesi,
Bu maddeyle müzenin tekrar ziyaret edilmesini teşvik ederek, müzelerin bir kere ziyaret edilecek yerler olmadığı görüşünü yaygınlaştırmak amaçlanmaktadır.
16. Eleştiri / Öneri / Yorum bölümünden oluşmaktadır.

Ayrıca; bilgilendirme metninden faydalanan ziyaretçilerin kültür varlıklarına zarar vermeyeceği, zarar verilmesine sessiz kalmayacağı, arkeolojik etkinlikleri ve koruma faaliyetlerini destekleyeceği düşünülmektedir. Bireylerin; arkeoloji aracılığıyla edinilen bilgilere ait metinler, arkeolojik sitler, kazılar üzerine yazılmış raporlar, kitaplar, gazete ve dergi makalelerini okumaları bir yönden bu konulara olan ilgilerini canlı tutacak, bir yönden de kültürel mirasın korunması için gerek duyulan bilincin gelişimine katkıda bulunacaktır.

5 SONUÇ

“Kültürel Miras Bilinci Oluşturulmasında Arkeoloji Müzeleri İçin Yöntem Geliştirilmesi” başlıklı tezin 1. Bölümü olan “Giriş”te arkeoloji biliminin, müze kavramının ve müzeciliğin dünyada ve Türkiye’de başlangıcından bugüne izlediği süreç; “Dünyada ve Türkiye’de Kültürel Miras Bilinci” başlıklı 2. Bölüm’de kültürel miras kavramının ortaya çıkışı ve tanımlanması, kültürel miras – müze - kültürel miras bilinci ilişkisi, dünya kültür mirası, doğal ve kültürel miras seçilme kriterleri; “Kültürel Miras Bilinci Oluşturulmasında Arkeoloji Müzelerinin Rolü ve Uygulama Örnekleri” adını taşıyan 3. Bölüm’de müzelerin kültürel miras bilinci oluşturmadaki etkinliği, dünyadaki arkeoloji müzelerinde ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nde kültürel miras bilinci oluşturma amacıyla gerçekleştirilen uygulama örnekleri; “Örnekleme: İstanbul Arkeoloji Müzeleri ve Çağlar Boyu İstanbul Sergi Salonu” başlıklı 4. Bölüm’de müze ve salonun kültürel miras bilinci oluşturmak açısından değerlendirilmesi ile bu amaca yönelik olarak seçilen yöntem önerisinin sunulduğu bilgilendirme metni yer almaktadır. “Sonuç” tezin 5. ve son bölümüdür.

Ülkemizde kültürel miras bilinci oluşturma konusunda Osman Hamdi Bey tarafından atılmış sağlam temellere sahip olmamıza rağmen, o dönemden bugüne yaşanan süreç değerlendirildiğinde, emanetçisi olduğumuz zengin kültürel mirasa yaklaşımımızın bugün itibariyle olması gereken ölçüde geliştirilemediği görülmektedir. Kültür mirasımızı korumada hissedilen maddi eksikliklerden önce, bu konunun düşünsel altyapısının yeterli oranda gelişmemiş olmasının daha önemli bir sorun olduğu kabul edilmelidir. Bu düşünsel oluşum/gelişim süreci tamamlandığında, tüm eksiklikleri gidermek ve ihtiyaç duyulan alanlara kaynak aktarmak söz konusu olacaktır. Bu süreci başlatmak ve hızlandırmak ancak eğitim ile mümkün olabilir. Burada eğitim kavramıyla, yalnızca örgün eğitim veren ilk ve orta derecedeki okullara gönderme yapılmamakta, çeşitli kurum ve kuruluşların (sivil toplum kuruluşları gibi) gerekli izinleri alarak hazırladığı ve/veya yürüttüğü, katılım için gönüllülük şartının arandığı resmi olmayan programlar da kastedilmektedir. Bu programlara katılacak adayların katılımını özendirmeye çalışmanın yanısıra farklı iş alanlarındaki kurumların işbirliği yapmaları ve projeler üretmeleri de gerekmektedir.

Kültürel miras, turizm alanında da değerlendirilebilmektedir. Kültür turizminin alt başlıklarından biri olan kültürel miras turizmini ele almadan önce kültür turizminin ne olduğunu hatırlamakta fayda vardır. Potansiyel olarak çok geniş bir faaliyet alanını kapsadığından zor tanımlanabilen bir kavram olan kültür turizmi; yeni kültürleri tanıma,

geçmişteki kültürleri merak etme temeline dayanan, insanların kendi kültürlerinin eğlenceli yanlarıyla birlikte diğer grupların kültürlerine de açık olmalarıyla ilgili turizm faaliyetlerinin tümünü kapsayan kültür turizmini Dünya Turizm Örgütü, eğitim, sanat ve kültüre hizmet eden etkinlik turları ile anıtlar, sit alanları ve doğal güzelliklere yapılan ziyaretler olarak açıklamaktadır. Kültürel miras turizmi ise, UNESCO'nun kültürel miras olarak belirlediği varlıkların ziyaretlerini kapsamaktadır. Kültürel miras, 1975'te yürürlüğe giren ve 1991'de güncellenen Dünya Mirası Sözleşmesi'nde şöyle sınıflandırılmıştır:

- 1) Anıtlar: Mimari yapıtlar, anıtsal heykel ve resimler, arkeolojik özelliği olan yapılar, yazıtlar ve mağara resimleri,
- 2) Bina grupları: Mimari özelliklerinin yanısıra tarihi, sanatsal ve bilimsel açıdan evrensel değer taşıyan ayrı veya birleşik binalar,
- 3) Sitler: İnsan veya doğa ve insan tarafından birlikte yaratılan eserler, arkeolojik alanlar.

Turizmin ilk zamanlarından beri etkileyici ve popüler özelliğe sahip mekanlar olan tarihi bina ve anıtların bir çoğu geçmişin resmi bir öğrenme kaynağı olarak algılanmasına rağmen, pek çok insan bundan farklı bir anlayışa sahiptir. Çünkü kültürel mirasımızı oluşturan bu varlıklar, öncelikle turistlere hizmet etmek verme amacı taşıyan bakış açısı nedeniyle, ülke ziyaretçilerinin onları kolaylıkla algılayabileceği biçimde sunulmazlar. Kültürel miras olarak kabul edilen varlıkların anlaşılabilirliğini ve korunmasını amaçlayan kültürel miras eğitimi, 20. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'da, profesyonel ve yaygın bir biçimde ele alınmış; 1980'lerde de geçmişe duyulan popüler ilgide bir patlama yaşanmıştır. Geçmiş öğrenme isteği duyan ziyaretçilerin ilgisi, onları, boş zamanlarında bu konuda bilgi edinme etkinliklerine katılmaya yöneltmiştir. Gezin ve turist sayısının artışıyla, kültürel miras alanlarını daha anlamlı ve anlaşılır kılmak için bir tür kültürel miras eğitimi olarak nitelendirilebilecek türde etkinlikler geliştirilmeye başlanmıştır. Kültürel miras turizminin yaygınlaşmasında, toplumların eğitim seviyesinin yükselmesi, nüfusun yaşlanması, kısa seyahatlerin önem kazanması ve internet kullanımının etkileri bulunmaktadır (Aksu 2004: 4). Bu konuda verilen yaygın eğitimin, okul temelli olan örgün eğitimden daha verimli sonuçlar verdiği de bilinmektedir. Çünkü bu tip eğitim içinde, gönüllülük, anlaşılabilirlik ve yüksek güdülenme bulundurulur. Yapılan ziyarette öğrenmeye zorlama yoktur. Ziyaretçi, zamanını istediği gibi kullanma özgürlüğüne sahiptir ve bu etkinliğe kendine uygun bir zamanda ve rahat bir ortamda katılmıştır. Kültürel miras eğitimi, aynı zamanda toplumsal bir hizmettir. Bu çerçevede sunulan açıklamalar anlaşılmalı, anlaşılma saygı duymayı, saygı duyma da korumayı beraberinde getirecektir (Light, 1995:123). Alternatif bir turizm çeşidi olan kültürel miras turizminin Türkiye için git gide önem kazanması nedeniyle Kültür ve Turizm

Bakanlığı'nın kültür turizmi üzerine uzun vadeli planlar yapması ile yerel yöneticilerin ziyaretçi ihtiyaç ve beklentilerini dikkate alması bir gereklilik halini almıştır. Ancak; yapılan çeşitli çalışma ve yatırımlarla turizm alanında önemli birer gelir kaynağı haline dönüşebilen doğal ve kültürel mirasın değerlendirilmeleri sırasında, tüm insanlığı temsil eden ve gelecek nesillerin bile üzerinde söz hakkının bulunduğu varlıklar oldukları unutulmamalı, yapılan çalışmaların koruma bilinci oluşturma hedefine hizmet etmek gibi bir amaç taşıması gerektiği de gözardı edilmemelidir. Üstelik sözkonusu olan İstanbul gibi günümüzden 300 bin yıl önceden itibaren insanlığın her dönemine tanıklık ederek bugünün İstanbullular'ına anlatacak milyonlarca öyküsü bulunan bir kentse, öncelikle onu anlamak için yukarıda bahsedilen bütün bu çabalara değeceği çoğunluk tarafından kesin olarak kabul edilmelidir.

İstanbul'un zengin kültürel mirasını korumak -kültür varlıklarının insanlığın ortak mirası kabul edilmesi nedeniyle- sadece İstanbullular'ın değil, her millet vatandaşının sorumluluğudur. Ancak bu sorumluluk ve bilince öncelikle bu topraklarda yaşayan toplum ile onu yöneten yerel ve ulusal yöneticilerin kavuşması ve bu yönde birtakım adımlar atması gerekir. İstanbul'un kültürel mirasının korunması yolunda atılan ilk adımlardan biri, İstanbul Müze-Kent Projesi (İMÜKEP) isimli projenin gündeme getirilmesidir. 25 Mayıs 2004 tarihinde, dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Erkan Mumcu başkanlığında, İstanbul Valisi Muammer Güler, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş ve Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürü Yusuf Beyazıt'ın katılımıyla, İstanbul'un kültürel mirasını konu alan bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda, "İstanbul Müze-Kent" kavramı çerçevesinde ortak bir çalışma başlatılmasına karar verilerek, adı geçen dört kurum arasında 11.08.2004 tarihinde "İstanbul Müze-Kent Projesi" ortaklık protokolü imzalanmıştır. İstanbul Müze-Kent Projesi'nin amacı; tarihin en büyük iki imparatorluğuna başkentlik yapmış İstanbul'u, dünyanın sayılı başkentlerinden biri haline getirmektir. İstanbul'da yaşayan insanların kültürel kimliklerini güçlendirerek, yaşadıkları kente sahip çıkmalarını sağlamak da projenin amaçları arasında yer almaktadır. Proje kapsamında, başta Tarihi Yarımada, Haliç ve çevresi ile Beyoğlu bölgesi olmak üzere İstanbul'un tarihi kent dokusunun biçimlendirdiği alanın, içinde yaşayan insanlar da dikkate alınarak yeniden değerlendirilmesi ve barındırdığı zenginlikleri ve tarihsel dönemleri ziyaretçilerine yaşatan bir bölge haline gelmesi hedeflenmektedir (<http://www.istanbul.gov.tr/Default.aspx?pid=2242>). Proje kapsamında pilot bölge olarak Zeyrek ve Süleymaniye semtleri seçilerek, bu bölgelerdeki yanlış yapılaşmanın etkisinin semtlerden arındırılmasına, tarihi dokunun tekrar canlandırılmaya çalışılmasına yönelik uygulamalar yapılmaya başlanmıştır.

Kültürel miras konusunda kültürel miras ya da kültür kaynakları yönetimi olarak anılan bir kavramın varlığından ve dünyada hızla yaygınlaştığından da bahsetmek gerekir. Kültürel miras yönetimi, bir coğrafyaya ait olan kültürel miras varlıklarının devamlılığını sağlamak için çalışan merkezi ya da yerel tüm kişi ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonun sağlanması amacını taşır. Kültürel miras bilinci oluşturma bir ayağını oluşturan kültürel miras yönetiminin başlıca görevi, yapıları ve bu yapıların içinde bulundukları alanları oldukları gibi korumak değil, tarihsel yapıların bugüne ulaşmalarını sağlayan nedenler ile duruma göre dönemin şartlarına uygun fonksiyonlar kazandırarak kullanılabilmesini sağlamaktır. İstanbul için kapsamlı bir alan yönetimi planı hazırlanırken, seçilen pilot bölgelerde kısa sürede hayata geçirilebilecek dar kapsamlı bir yönetim planı çerçevesinde hazırlanan projeler, ileride karşılaşılabilecek sorunları göstermenin yanı sıra, kamuoyunun dikkatini çekerek kültürel mirasın korunması konusundaki duyarlılığı artırmayı amaçlamaktadır. Geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak kültürel miras yönetimi yerel ve sivil inisiyatife daha fazla görev ve sorumluluk yüklemekte ve kültürel mirasın yalnızca mevcut durumuyla değil, geleceğe ilişkin yansıma biçimlerindeki konumuyla ve taşınmaz kültür varlıklarının sürekli olarak izlenmesi ve durumlarının rapor edilmesiyle de ilgilenmektedir.

Binlerce yıllık bir sürecin ürünü olan uygarlıkların kültürel birikimini içinde barındıran İstanbul'da bugün yaşayanların bir kısmı, İstanbul'un tarihi ve kültürel değerinin bilincinde olmadan hatta bu değerlerin yok olmasına maalesef seyirci kalarak yaşamaktadır. İstanbul'u İstanbul yapan değerlerin yok olması ise kültürel sürekliliğin kesintiye uğraması ve geleceğin temeli olacak birikimin kaybedilmesi demektir. Kamuoyunu, kültürel değerleri kavrama ve tarihi çevreyi koruma olgularının farkında olmayan bu durumundan uzaklaştırmak; halkı, tarihi çevreyi koruma ve planlama konularında bilinçlendirerek, kültürel değerlerin bir bütün olarak algılanması, değerlendirilmesi ve korunmasını sağlamak ile mümkün olabilecektir (Önal, 1995). Çünkü bilinmektedir ki, kültürel mirası toplumun ilgi ve desteği olmadan sadece yasal düzenlemeler ile korumak söz konusu olamaz. Nitekim; kültürel konularda yeni bir yasa çıkarmanın ne oranda zor bir iş olduğu, eski eser koruma konusunda geliştirilen görüşler karşısındaki yetersizliğine rağmen, kabul edildiği günden neredeyse 100 yıl sonraya kadar Âsar-ı Âtika Nizamnamesi'nin kullanılmış (1973) olmasından da anlaşılabılır.

Özetle; yasalarda, eğitim sisteminde ya da müzecilik anlayışında radikal değişiklikler yapılabilecek bir dönemin gelmesini beklemek yerine, bilimsel danışmanlık alarak, sivil toplum kuruluşları çatısı altında okul-müze-sivil toplum kuruluşu işbirlikleri ile kültürel miras bilinci kazandırma projeleri geliştirmeye devam edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Akın, N., (1993), “Osman Hamdi Bey, Âsar-ı Âtika Nizamnamesi ve Dönemin Koruma Anlayışı Üzerine”, Osman Hamdi Bey ve Dönemi Sempozyumu:17-18 Aralık 1992, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Aksu, M., (2004), “Turistler ve Destinasyonlarda Sunulan Kültürel Miras Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Troya Örneği”, Onsekizmart Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Atagök, T. ve Tezcan Akmehmet, K. (2004), Müzelerin Tarih Öğretiminde Laboratuvar Olarak Kullanılması Projesi Bitirme Raporu, İstanbul.
- Atagök, T. (Haz.), (1999), Yeniden Müzeciliği Düşünmek, YTÜ SBE Yayınları, İstanbul.
- Atasoy, S., (1983), “Türkiye’de Müzecilik”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Atik, Ş., (1996), “Müzelerin Tanıtımında Görsel-İşitsel Yöntemlerin Kullanımı ve İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde Gerçekleme”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, YTÜ SBE, İstanbul.
- Batur, S., (1984), “Dünyada Müzeciliğin Gelişmesi”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Booth, J.H., (1982), Creative Museum Methods and Educational Techniques, Springfield: C.C.Thomas Publisher.
- Céron, D. ve Mz-Recaman, C.I., (1994), “The Museum Comes to School in Columbia”, The Presented Past: Heritage, Museums and Education, Routledge, New York.
- Erder, C. (1975), “Tarihi Çevre Bilinci”, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 24, Ankara.
- Gartenhaus, A., (2000), Yaratıcı Düşünme ve Müzeler (Yay. Haz. Bekir Onur), AÜ Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 7, Ankara.
- Gerçek, F., (1999), Türk Müzeciliği, T.C. Kültür Bakanlığı, 2327, Ankara.
- Hooper-Greenhill, E. (ed.), (1991), Writing A Museum Education Policy, University of Leicester, England.
- Hooper-Greenhill, E. (ed.), (1992), Working in Museum and Gallery Education, University of Leicester, England.
- Hooper-Greenhill, E., (1999), Müze ve Galeri Eğitimi (Yay. Haz. Bekir Onur), Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 4, Ankara.
- Light, D., (1995), “Heritage as Informal Education”, Heritage, Tourism and Society, Mansell, London.

- Madran, B., (1999), "Müze Türleri", Yeniden Müzeciliği Düşünmek, YTÜ SBE Yayınları, İstanbul.
- McManamon, F.P., (1994), "Presenting Archaeology to the Public in USA", The Presented Past: Heritage, Museums and Education, Routledge, New York.
- Moffat, H. ve Woollard, V. (ed.), (1997), Museum & Gallery Education, Routledge, London.
- Maton-Howarth, M., (1989), "Museum Education and The Design and Development of Learning Environments", Initiatives in Museum Education, University of Leicester, England.
- M.K. Shaw, W., (2004), Osmanlı Müzeciliği, İletişim Yayınları, 2004.
- Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar, Üçüncü Uluslararası Tarih Kongresi 9-11 Aralık 1999, İstanbul
- Oliva, F., (1994), "Education as a Means of Protection of the Archaeological Heritage in the Districts of Buenos Aires", The Presented Past: Heritage, Museums and Education, Routledge, New York.
- Önal, Ş., (1995), "Tarihi Kent Mekanları ve Koruma", İstanbul Dergisi, Sayı:13, İstanbul.
- Özdoğan, M., (1993), "Arkeolojide Çağdaşlaşma ve Türk Arkeolojisini Bekleyen Tehlikeler", Osman Hamdi Bey ve Dönemi Sempozyumu:17-18 Aralık 1992, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Özdoğan, M., (2001), Türk Arkeolojisinin Sorunları ve Koruma Politikaları, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Rehber Dünyası, 36, Haziran 2004, TUREB/Turist Rehberleri Birliği, İstanbul.
- Schubert, K., (2004), Kûratörün Yumurtası, İstanbul Sanat Müzesi Vakfı İktisadi İşletmesi, İstanbul.
- Stone, P. ve Molyneaux, B. (eds.), (1994), The Presented Past: Heritage, Museums and Education, Routledge, New York.
- Topuz, H., (1998), Dünyada ve Türkiye'de Kültür Politikaları, Adam Yayınları, İstanbul.
- Umar, B. ve Çilingiroğlu, A., (1990), Eski Eserler Hukuku, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, 11, Ankara.
- Müzecilik ve Eğitim İlişkileri Paneli, Müzeciler Derneği Paneli, 21 Mayıs 1998, Ankara.
- Yerasimos, S., (1995), "Kültür Mirası Bir Batı Sorunu Mu?, En Az Hasarla Çölü Geçmek", İstanbul Dergisi, Sayı:13, İstanbul.

EKLER

Ek 1 2863 Sayılı (5226 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile değişik) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

Kanun Numarası: 2863

Kabul Tarihi : 21/7/1983

Yayımlandığı R.Gazete: Tarih: 23/7/1983 Sayı: 18113

5226 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

Kabul Tarihi ve Sayısı: 14.7.2004 / 5226

Resmi Gazete Tarih ve Sayısı: 27.7.2004 / 25535

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

Birinci Bölüm - Genel Hükümler

Amaç

MADDE 1. - Bu kanunun amacı; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir.

Kapsam

MADDE 2. - Bu kanun; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hususları ve bunlarla ilgili gerçek ve tüzel kişilerin görev ve sorumluluklarını kapsar.

Tanımlar ve kısaltmalar

MADDE 3. - (17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun, 14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Bu kanunda geçen tanımlar ve kısaltmalar şunlardır:

a)Tanımlar:

(1) "Kültür varlıkları"; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.

(2) "Tabiat Varlıkları"; jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir.

(3) "Sit"; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alandır.

(4) "Koruma" ve "Korunma"; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir.

(5) "Korunma Alanı"; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu olan alanlardır.

(6) "Değerlendirme"; kültür ve tabiat varlıklarının teşhiri, tanzimi, kullanılması ve bilimsel yöntemlerle tanıtılmasıdır.

(7) "Ören yeri"; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli uygarlıkların ürünü olup, topoğrafik olarak tanımlanabilecek derecede yeterince belirgin ve mütecanis özelliklere sahip, aynı zamanda tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımlardan dikkate değer, kısmen inşa edilmiş, insan emeği kültür varlıkları ile tabiat varlıklarının birleştiği alanlardır.

(8) "Koruma amaçlı imar plânı"; bu Kanun uyarınca belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim-geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimarî, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; hali hazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağıklaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, alt yapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile plânlama kararları, tutumları, plân notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar plânlarının gerektirdiği ölçekteki plânlardır.

(9) "Çevre düzenleme projesi"; ören yerlerinin arkeolojik potansiyelini koruyacak şekilde, denetimli olarak ziyarete açmak, tanıtımını sağlamak, mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunlarını çözmek, alanın ihtiyaçlarını çağdaş, teknolojik gelişmelerin gerektirdiği donatılarla gidermek amacıyla her ören yerinin kendi özellikleri göz önüne alınarak hazırlanacak 1/500, 1/200 ve 1/100 ölçekli düzenleme projeleridir.

(10) "Yönetim alanı"; sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerlerdir.

(11) "Yönetim plânı"; yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı plânı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar plânını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen plânlardır.

(12) "Bağlantı noktası"; yönetim alanı sınırlarında yer almamakla birlikte, arkeolojik, coğrafi, kültürel ve tarihi nedenlerle veya aynı vizyon ve tema etrafında yönetim ve gelişiminin sağlanması bakımından bu yer ile irtibatlandırılan kültürel varlıklardır.

b) Kısaltmalar:

- (1) "Bakanlık"; Kültür ve Turizm Bakanlığını,
- (2) "Koruma Yüksek Kurulu"; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunu,
- (3) "Koruma Bölge Kurulu"; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunu," ifade eder.

Haber verme zorunluluğu

MADDE 4. - Taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını bulanlar, malik oldukları veya kullandıkları arazinin içinde kültür ve tabiat varlığı bulunduğunu bilenler veya yeni haberdar olan malik ve zilyetler, bunu en geç üç gün içinde, en yakın müze müdürlüğüne veya köyde muhtara veya diğer yerlerde mülki idare amirlerine bildirmeye mecburdurlar.

Bu gibi varlıklar, askeri garnizonlar ve yasak bölgeler içinde bulunursa, usulüne uygun olarak üst komutanlıklara bildirilir.

Böyle bir ihbarı alan muhtar, mülki amir veya bu gibi varlıklardan doğrudan doğruya haberdar olan ilgili makamlar, bunların muhafaza ve güvenlikleri için gerekli tedbirleri alırlar. Muhtar, aynı gün alınan tedbirlerle birlikte durumu en yakın mülki amire; mülki amir ve diğer makamlar ise on gün içinde, yazı ile Kültür ve Turizm Bakanlığına ve en yakın müze müdürlüğüne bildirir.

 hbarı alan Bakanlık ve müze müdürü bu Kanun hükümlerine göre, en kısa zamanda gerekli işlemleri yapar.

Devlet malı niteliği

MADDE 5. - Devlete, kamu kurum ve kuruluşlarına ait taşınmazlar ile özel hukuk hükümlerine tabi gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmazlarda varlığı bilinen veya ileride meydana çıkacak olan korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları Devlet malı niteliğindedir.

Özel nitelikleri dolayısıyla ayrı statüye tabi tutulan mazbut ve mülhak vakıf malları bu hükmün dışındadır.

 kinci Bölüm - Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları

Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları

MADDE 6. - (14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları şunlardır:

- a) Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19. uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,
- b) Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar,
- c) Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,
- d) Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmış evler.

Ancak, koruma bölge kurullarınca mimari, tarihi, estetik, arkeolojik ve diğer önem ve özellikleri bakımından korunması gerekli bulunmadığı karar altına alınan taşınmazlar, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı sayılmazlar.

Kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve istihkâmlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar, tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgâhlar; çeşme ve sebiller, imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, siteller, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar, külliye, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler, peri bacaları ve benzeri taşınmazlar; taşınmaz kültür varlığı örneklerindendir.

Tarihi mağaralar, kaya sığınakları; özellik gösteren ağaç ve ağaç toplulukları ile benzerleri; taşınmaz tabiat varlığı örneklerindendir.

Tespit ve tescil

Madde 7. - (17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun, 26.5.2004 tarih ve 5177 sayılı Kanun ile değişik) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının ve doğal sit alanlarının tespiti Kültür ve Turizm Bakanlığının koordinatörlüğünde ilgili ve faaliyetleri etkilenen kurum ve kuruluşların görüşü alınarak yapılır.

Yapılacak tespitlerde, kültür ve tabiat varlıklarının tarih, sanat, bölge ve diğer özellikleri dikkate alınır. Devletin imkanları gözönünde tutularak, örnek durumda olan ve ait olduğu devrin özelliklerini yansıtan yeteri kadar eser, korunması gerekli kültür varlığı olarak belirlenir.

Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili yapılan tespitler koruma bölge kurulu kararı ile tescil olunur.

Tespit ve tescil ile ilgili usuller, esaslar ve kıstaslar yönetmelikte belirtilir.

Vakıflar Genel Müdürlüğünün idaresinde veya denetiminde bulunan mazbut ve mülhak vakıflara ait taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan cami, türbe, kervansaray, medrese, han, hamam, mescit, zaviye, sebil, mevlevihane, çeşme ve benzeri korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tespiti, envanterlenmesi Vakıflar Genel Müdürlüğünce yapılır.

Tescil kararlarının ilanı, tebliği ve tapu kütüğüne işlenmesi ile ilgili hususlar yönetmelikle düzenlenir.

Korunma alanı ile ilgili karar alma yetkisi

MADDE 8. - Yedinci maddeye göre tescil edilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının korunma alanlarının tespiti ve bu alanlar içinde inşaat ve tesisat yapıp yapılamayacağı konusunda karar alma yetkisi koruma bölge kurullarına aittir. Koruma bölge kurullarının kararına 61 nci maddenin ikinci fıkrasına göre itiraz edilebilir.

Korunma alanlarının tespitinde, korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının korunması, görünümünün ve çevreleri ile uyumlarının muhafazası için yeteri kadar korunma alanına sahip olmaları dikkate alınır. Bu hususlarla ilgili esaslar, Kültür ve Turizm Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikte belirtilir.

İzinsiz müdahale ve kullanma yasağı

MADDE 9. - (14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Koruma Yüksek Kurulunun

ilke kararları çerçevesinde koruma bölge kurullarınca alınan kararlara aykırı olarak, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanları ile sit alanlarında inşai ve fizikî müdahalede bulunulamaz, bunlar yeniden kullanıma açılmaz veya kullanımları değiştirilemez. Esaslı onarım, inşaat, tesisat, sondaj, kısmen veya tamamen yıkma, yakma, kazı veya benzeri işler inşai ve fizikî müdahale sayılır.

Yetki ve yöntem

Madde 10. - (17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun, 14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Her kimin mülkiyetinde veya idaresinde olursa olsun, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak, aldırma ve bunların her türlü denetimini yapmak veya kamu kurum ve kuruluşları ile belediyeler ve valiliklere yaptırmak Kültür ve Turizm Bakanlığına aittir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin idare ve kontrolünde bulunan kültür ve tabiat varlıklarının korunması, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca yerine getirilir. Bu korunmanın sağlanmasında, gerektiğinde, Kültür ve Turizm Bakanlığının teknik yardımı ve işbirliği sağlanır.

Milli Savunma Bakanlığının idare ve denetiminde veya sınır boyu ve yasak bölgede bulunan kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi, Milli Savunma Bakanlığınca yerine getirilir. Bu korunmanın sağlanması, Milli Savunma Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında düzenlenecek protokol esaslarına göre yürütülür.

Vakıflar Genel Müdürlüğünün idaresinde veya denetiminde bulunan mazbut ve mülhak vakıflara ait taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan cami, türbe, kervansaray, medrese, han, hamam, mescit, zaviye, mevlevihane, çeşme ve benzeri kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi koruma bölge kurulları kararı alındıktan sonra, Vakıflar Genel Müdürlüğünce yürütülür.

Diğer kamu kurum ve kuruluşlarının mülkiyetinde bulunan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunma ve değerlendirilmesi, bu Kanun hükümlerine uygun olarak kendileri tarafından sağlanır.

Kamu kurum ve kuruluşlarının mülkiyetinde bulunan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması, bu kuruluşların bütçelerine her yıl bu maksatla konacak ödeneklerle yapılır.

Bu hizmetlerin yerine getirilebilmesi için, Kültür ve Turizm Bakanlığı Bütçesine her yıl yeteri kadar ödenek konur.

Araştırma, kazı ve sondaj yapılan alanların korunması ve değerlendirilmesi Bakanlığa aittir.

Büyükşehir belediyeleri, valilikler, Bakanlıkça izin verilen belediyeler bünyesinde kültür varlıkları ile ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek üzere sanat tarihi, mimarlık, şehir plânlama, mühendislik, arkeoloji gibi meslek alanlarından uzmanların görev alacağı koruma, uygulama ve denetim büroları kurulur. Ayrıca, il özel idareleri bünyesinde, kültür varlıklarının korunmasına yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerini hazırlayacak ve uygulayacak proje büroları ve sertifikalı yapı ustalarını yetiştirecek eğitim birimleri kurulur.

Belediyeler belediye sınırları ve mücavir alanları içerisinde, valilikler ise bu sınırlar dışında yetkilidir.

Bu bürolar koruma bölge kurulları tarafından uygun görülen koruma amaçlı imar plânı, proje

ve malzeme değişiklikleri ile inşaat denetimi de dahil olmak üzere uygulamayı denetlemekle yükümlüdürler.

Alanın özelliği göz önüne alınarak, bu büroların hangi uzmanlık dallarından teşekkül edeceği, çalışma, izin usul ve esasları; Bakanlık ve İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikle belirlenir.

Hak ve sorumluluk

MADDE 11. - (14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının malikleri bu varlıkların bakım ve onarımlarını Kültür ve Turizm Bakanlığının bu Kanun uyarınca bakım ve onarım hususunda vereceği emir ve talimata uygun olarak yerine getirdikleri sürece, bu Kanunun bu konuda maliklere tanıdığı hak ve muafiyetlerden yararlanırlar. Ancak, korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları ile bunların korunma alanları, sit alanları zilyedlik yoluyla iktisap edilemez.

Malikler bu varlıkların üzerindeki mülkiyet haklarının tabii icabı olan ve bu Kanunun hükümlerine aykırı bulunmayan bütün yetkilerini kullanabilirler.

Bu Kanunun belirlediği bakım ve onarım sorumluluklarını yerine getirmekte aczi olanların mülkleri, usulüne göre kamulaştırılır. Mazbut veya mülhak vakıf varlıkları bu hükme tabi değildir.

Kültür ve Turizm Bakanlığının uygun görmesi ile, Vakıflar Genel Müdürlüğü, il özel idareleri, belediyeler ve diğer kamu kurum ve kuruluşları, yukarıda sözü geçen maliklere lüzum görülen hallerde, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma, bakım ve onarımlarına, teknik eleman ve ödenekleri ile yardımda bulunabilirler.

Taşınmaz kültür varlıklarının onarımına yardım sağlanması ve katkı payı

Madde 12. - (21.2.2001 gün ve 4629 sayılı Kanun, 14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Özel hukuka tabi gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının; korunması, bakım ve onarımı için Kültür ve Turizm Bakanlığınca ayni, nakdi ve teknik yardım yapılır.

Bu amaçla, Bakanlık bütçesine yeterli ödenek konulur. Bakanlıkça yapılacak yardımlara ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

Belediyelerin görev alanlarında kalan kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla kullanılmak üzere 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 8 inci ve 18 inci maddeleri uyarınca mükellef hakkında tahakkuk eden emlak vergisinin %10'u nispetinde "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı" tahakkuk ettirilir ve ilgili belediyesince emlak vergisi ile birlikte tahsil edilir.

Tahsil edilen miktar, il özel idaresi tarafından açılacak özel hesapta toplanır. Bu miktar; belediyelerce kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan projeler kapsamında kamulaştırma, projelendirme, plânlama ve uygulama konularında kullanılmak üzere il sınırları içindeki belediyelere vali tarafından aktarılır ve bu pay valinin denetiminde kullanılır.

Bu madde uyarınca tahakkuk eden katkı payları hakkında 1319 sayılı Kanunun üçüncü kısmı hükümleri uygulanır. Katkı paylarına ilişkin usul ve esaslar İçişleri Bakanlığı ile Bakanlık tarafından belirlenir.

2985 sayılı Toplu Konut Kanunu uyarınca verilecek kredilerin en az %10'u tescilli taşınmaz

kültür varlıklarının bakımı, onarımı ve restorasyonu işlemlerine ilişkin başvurularda kullanılır. Bu kapsamdaki öncelikli projeler Bakanlık ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca müştereken belirlenir.

Devir yasağı

MADDE 13. - Hazineye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına ait olup, usulüne göre tescil ve ilân olunan, her çeşit korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlığı ile bunlara ait korunma sınırları dahilindeki taşınmazlar, Kültür ve Turizm Bakanlığının izni olmadan, gerçek ve tüzelkişilere satılamaz, hibe edilemez.

Kullanma

Madde 14. - Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının intifa haklarının, belirli sürelerle kamu hizmetlerinde kullanılmak üzere, Devlet dairelerine, kamu kurum ve kuruluşlarına, kamu menfaatine yararlı milli derneklere bırakılması veya gerçek ve tüzelkişilere kiraya verilmesi, Kültür ve Turizm Bakanlığının iznine tabidir.

Anılan varlıklardan, Vakıflar Genel Müdürlüğünün yönetim ve denetiminde bulunan mazbut ve mülhak vakıflarla, 7044 sayılı Aslında Vakıf Olan Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğüne Devrine Dair Kanunla yönetimi Vakıflar Genel Müdürlüğüne devredilen vakıf mallarının kamu hizmetlerinde kullanılmak üzere, Devlet dairelerine, kamu kurum ve kuruluşlarına ve kamu yararına çalışan milli derneklere, belirli sürelerle, intifa haklarının bırakılması veya gerçek ve tüzelkişilerce karakterine uygun kullanılmak şartı ile kiraya verilmesi, Vakıflar Genel Müdürlüğünün yetkisindedir.

Yukarıda belirlenen korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını kullananlar, bunların bakım, onarım ve restorasyon işlerini bu Kanunda belirlenen esaslara göre yapmak ve bunun için gerekli masrafları karşılamakla yükümlüdürler.

Kamulaştırma

MADDE 15. - (17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun, 14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Taşınmaz kültür varlıkları ve bunların korunma alanları, aşağıda belirlenen esaslara göre kamulaştırılır:

a) Kısmen veya tamamen gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetine geçmiş olan korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile korunma alanları Kültür ve Turizm Bakanlığınca hazırlanacak programlara uygun olarak kamulaştırılır. Bu maksat için, Kültür ve Turizm Bakanlığı bütçesine yeterli ödenek konur.

Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, il özel idareleri ve mahallî idare birlikleri tescilli taşınmaz kültür varlıklarını, koruma bölge kurullarının belirlediği fonksiyonda kullanılmak kaydıyla kamulaştırabilirler.

b) Menşei vakıf olup da çeşitli sebeplerle kısmen veya tamamen gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetine geçen korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve bunların korunma alanlarının kamulaştırılmaları, Vakıflar Genel Müdürlüğünce yapılır. Bu maksat için Vakıflar Genel Müdürlüğü bütçesine yeteri kadar ödenek konur.

c) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunma alanları, imar planında yola, otoparka, yeşil sahaya rastlıyorsa bunların belediyelerce; sair kamu kurum ve kuruluşlarının bakım ve onarımı ile görevli oldukları veya kullandıkları bu gibi kültür varlıklarının korunma alanlarının ise, bu kurum ve kuruluşlarca, kamulaştırılması esastır.

d) Kamulaştırmalarda bedel takdirinde, taşınmaz kültür varlıklarının eksiklik, enderlik ve sanat değeri dikkate alınmaz.

e) Kamulaştırma işlemleri, bu Kanun hükümleri ile 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerine göre yapılır.

f) Sit alanı olması nedeni ile kesin inşaat yasağı getirilmiş korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bulunduğu parseller, malikinin başvurusu üzerine bir başka hazine arazisi ile değiştirilebilir. Üzerinde bina, tesis var ise, malikinin başvurusu üzerine rayiç bedeli 2942 sayılı Kanunun 11 inci maddesi hükümlerine göre belirlenerek ödeme yapılır.

Bu hükümle ilgili usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

Ruhsatsız yapı yasağı

MADDE 16. - Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile bunların korunma alanlarında ruhsatsız olarak inşaat yapmak yasaktır. Buralarda ruhsatsız olarak yapılacak inşaatlar ile, koruma amaçlı imar planlarında, plana; sitlerde, sit şartlarına aykırı olarak inşa edilen yapılar hakkında imar mevzuatına göre işlem yapılır.

Sit alanlarında geçiş dönemi-koruma esasları ve kullanma şartları ile koruma amaçlı imar planı

MADDE 17. - (14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) a) Bir alanın koruma bölge kurulunca sit olarak ilanı, bu alanda her ölçekteki plân uygulamasını durdurur. Sit alanının etkileşim çevresine ilişkin varsa 1/25.000 ölçekli plân kararları ve notları alanın sit statüsü dikkate alınarak yeniden gözden geçirilerek ilgili idarelerce onaylanır.

Koruma amaçlı imar plânı yapılıncaya kadar, koruma bölge kurulu tarafından üç ay içinde geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları belirlenir. Belediyeler, valilikler ve ilgili kurumlar söz konusu alanda ilgili meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ve plândan etkilenen hemşerilerin katılımı ile toplantılar düzenleyerek koruma amaçlı imar plânını hazırlatıp, incelenmek ve sonuçlandırılmak üzere koruma bölge kuruluna vermek zorundadır. İki yıl içinde koruma amaçlı imar plânı yapılmadığı takdirde, geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarının uygulanması, koruma amaçlı imar plânı yapılıncaya kadar durdurulur.

Bu iki yıllık süre içinde zorunlu nedenlerle plân yapılamadığı takdirde koruma bölge kurulunca bu süre bir yıl daha uzatılabilir.

Koruma bölge kurulunda görüşülen ve uygun görülen koruma plânları onaylanmak üzere ilgili idarelere gönderilir.

İlgili idareler, koruma amaçlı imar plânını en geç iki ay içinde görüşür ve varsa değişmesini istediği hususları koruma bölge kuruluna bildirir. Koruma bölge kurulunda bu hususlar da değerlendirilir ve kurul tarafından uygun görülen haliyle plânlar ilgili idarelere onaylanmak üzere gönderilir. Altmış gün içerisinde onaylanmayan plânlar kesinleşerek yürürlüğe girer. Koruma amaçlı imar plânının yürürlüğe girmesiyle geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları ayrıca karar almaya gerek kalmadan ortadan kalkar.

Ören yerlerinde çevre düzenleme projesi yapımı ve değişiklikleri, ilgili koruma bölge kurulunun uygun görüşü doğrultusunda Bakanlıkça yapılır, yaptırılır ve onaylanır.

Koruma amaçlı imar plânları ve çevre düzenleme projelerinde yapılacak değişiklikler

yukarıdaki usullere tabidir.

Koruma amaçlı imar plânları; müellifi şehir plâncısı olmak üzere; alanın konumu, sit statüsü ve özellikleri göz önünde bulundurularak mimar, restoratör mimar, sanat tarihçisi, arkeolog, sosyolog, mühendis, peyzaj mimarı gibi meslek gruplarından Bakanlıkça belirlenecek uzmanlar tarafından hazırlanır.

Koruma amaçlı imar plânları ve çevre düzenleme projelerinin hazırlanması, gösterimi, uygulaması, denetimi ve plân müelliflerinin yeterliliği ile görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin usul ve esaslar, Bakanlık ile Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir.

Koruma amaçlı imar plânlarının yapımı için belediyelere aktarılacak üzere İller Bankası Genel Müdürlüğü Bütçesine yeteri kadar ödenek konur. İl özel idareleri ise bütçelerinde koruma amaçlı imar plânlarının yapımı için ödenek ayırırlar.

Koruma bölge kurulunca sit alanı olarak ilan edilen yerlerde; bu kararın ilanından önce imar mevzuatına ve onanlı imar plânlarına uygun olarak alınmış yapı ruhsatı ve eklerine göre subasman seviyesi tamamlanmış yapıların inşasına devam edilebilir, ancak bu maddenin (c) bendi uyarınca yapılanma hakkı aktarımını re'sen uygulamaya da ilgili idareler yetkilidir. Subasman seviyesi tamamlanmamış yapıların yapı ruhsatları iptal edilir. Kesin yapılanma yasağı bulunan sit alanlarında bu madde hükümlerinden faydalanılamaz.

b) Koruma amaçlı imar plânlarıyla kesin yapılanma yasağı getirilen sit alanlarında bulunan gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetindeki taşınmazlar malikin başvurusu üzerine, belediye ve il özel idaresine ait taşınmazlarla takas edilebilir.

c) Yapılanma hakları kısıtlanmış tescilli taşınmaz kültür varlıklarına veya bunların koruma alanlarında bulunan ya da koruma amaçlı imar plânlarıyla yapılanma hakları kısıtlanan taşınmazlara ait mülkiyet veya yapılanma haklarının kısıtlanmış bölümünü, imar plânlarıyla yapılanmaya açık aktarım alanı olarak ayrılmış, mülkiyetlerindeki veya üçüncü şahıslara ait alanlara, aktarımdan yararlanacak öncelikli hakları belirleyerek bir program dahilinde aktarmaya, belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde belediyeler, bunların dışında valilikler yetkilidir.

Aktarım işleminde Sermaye Piyasası Kurulunca onaylı gayrimenkul değerlendirme şirketlerince yapılacak rayiç değer denkleştirmesi esastır. Ancak aktarıma konu hak tescilli taşınmaz kültür varlığına ilişkin ise yapı değeri dikkate alınmaz.

Bu taşınmazlar için, kısıtlanmış yapılanma haklarının, imar plânlarıyla aktarım alanı olarak ayrılmış yapılanmaya açık diğer alanlarda kullanılmasını sağlayacak ve bu hakkı hamiline yazılı menkul kıymete dönüştürecek belgeler düzenlemeye, bu belgeleri yapılanma hakları kısıtlanmış alan olarak gösterilen ve tapuda bu konuda şerh düşülen alanlardaki taşınmaz sahiplerinden hak sahibi olanlara vermeye, imar plânında aktarım alanı olarak ayrılmış ve tapuda bu konuda şerh düşülen alanlarda ise ruhsat vermek için toplamaya ilgili idareler yetkilidir. Menkul kıymetlerin basılması, saklanması, el değiştirme işlemlerinin onaylanması ve veri tabanının oluşturulması ve denetlenmesi İller Bankasınca yapılır.

Bu alanlarda kesin yapılanma yasağı gelmesi nedeniyle yapılanma hakkının tamamen aktarılması halinde, yapılanma hakkı kısıtlanan taşınmaz, mütemmimi ile birlikte ilgili idare mülkiyetine geçer ve parseller ilgili idare adına tescil edilir ve hiçbir koşulda satışa konu edilemez.

Aktarıma konu parselde malikin korunabilir yapılanma hakkı kalması halinde ise yapılanma

hakkı kısmen aktarılır. Bu durumda, malikin yapılanma hakkı kısıtlanmış alandaki mülkiyeti devam eder.

Ancak, aktarıma konu hak, tescilli taşınmaz kültür varlığı üzerinde ise, malikin bu varlığın korunması ve yaşatılması için gerekli bakım, onarım ve restorasyon çalışmasını, ilgili idare ile imzalanacak protokole uygun olarak menkul kıymetleri teslim almasını müteakip başlatarak tamamlaması zorunludur. Aksi halde, ilgili idare teslim edilen menkul kıymet bedelini faiziyle birlikte malikten tahsile yetkilidir. Bu hususlar ve protokol menkul kıymet tesliminden önce ilgili idarece tapuya her türlü harçtan ve damga vergisinden muaf olarak şerh edilir.

Kısıtlanmış hakların bulunduğu belediye sınırları içerisinde, aktarım alanı tespit edilmesinin mümkün olamaması halinde, ilgili idareler ortak program yürütmeye yetkilidir.

Yukarıdaki fıkranın uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Bakanlıkça hazırlanacak bir yönetmelikle belirlenir.

Yapı esasları

MADDE 18. - (17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun, 14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının gruplandırılması, maliklerinin müracaat tarihinden itibaren üç ay içinde Koruma bölge kurulunca yapılır. Gruplandırılan taşınmaz kültür varlıkları, tapu kütüğünün beyanlar hanesine kaydedilir. Gruplandırma yapılmadıkça, onarım ve yapı esasları belirlenemez.

Tescilli taşınmaz kültür varlıklarının rölöve, restorasyon ve restitüsyon projeleri ve bunların uygulanmasında restoratör mimar veya mimarın bulunması zorunludur. Bunlardan I. grup kapsamında olanların rölöve, restorasyon ve restitüsyon projelerinin uygulama çalışmaları, yapının özelliğine göre kalem işleri, ahşap, demir, taş işleri ve restorasyon konularında uzmanlaşmış kişilerce yapılır.

Sit alanları, korunması gerekli kültür varlıkları ve bunların koruma alanlarında onaylı plân ve proje dışı uygulama yapan veya yapılmasına yol açan sorumlularının, koruma bölge kurulları ile ilgili konularda plân ve proje düzenlemesi ve uygulama sorumluluğu yapması beş yıl süre ile yasaklanır. Uygulama sorumlularının denetimi, ilgili belediye veya valilikçe yapılarak aykırı hareket edenler, Bakanlığa ve ilgili meslek odasına bildirilir.

Proje uygulanması safhasında herhangi bir nedenle uygulama sorumlusunun ayrılması halinde bu husus Bakanlığa bildirilir, yenisi tayin edilmedikçe uygulamaya devam edilemez.

Yapı esasları, denetim ve bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlıkça hazırlanacak yönetmelikle belirlenir.

Mahalli idareler, taşınmaz kültür varlığı parselinde, ek veya eklenti suretiyle yapılacak veya yeni inşa edilecek yapılara ait koruma bölge kurulunca verilen kararlarda veya onaylanmış kültür varlığı projelerinde değişiklik yapamazlar. Ancak, inşa edilecek yapının fen ve sağlık şartlarının mevzuata uygunluğunu kontrol ederler.

Korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı parselleri, taşınmaz kültür varlıklarının mahiyetine tesir edecek şekil ve surette ayrılamaz ve birleştirilemez.

Maliklerin izin verme yükümlülüğü

MADDE 19. - Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının malikleri, Kültür ve Turizm

Bakanlığınca görevlendirilmiş uzmanlara, gerektiği zaman, varlığın kontrolü, incelenmesi, harita, plan ve rölövesinin yapılması, fotoğraflarının çekilmesi, kalıplarının çıkarılması için izin vermeye ve gereken kolaylığı göstermeye mecburdurlar. Ancak, görevliler konut dokunulmazlığı ve aile mahremiyetini ihlâl etmeyecek tarzda faaliyetlerini yürütürler.

Taşınmaz kültür varlıklarının nakli

MADDE 20. - Taşınmaz kültür varlıkları ve parçalarının, bulundukları yerlerde korunmaları esastır. Ancak, bu taşınmaz kültür varlıklarının başka bir yere nakli zorunluluğu varsa veya özellikleri itibariyle nakli gerekli ise, koruma bölge kurullarının uygun görüşü ve gereken emniyet tedbirleri alınmak suretiyle Kültür ve Turizm Bakanlığınca istenilen yere nakledilebilir. Kültür varlığının nakli dolayısıyla taşınmazın maliki bir zarara maruz kalmışsa, Kültür ve Turizm Bakanlığınca oluşturulacak bir komisyonun tespit edeceği tazminat zarar görene ödenir.

İstisnalar ve muafiyetler

MADDE 21. - (17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun, 14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Tapu kütüğüne “korunması gerekli taşınmaz kültür varlığıdır” kaydı konulmuş olan ve I inci ve II nci grup olarak gruplandırılmış bulunan taşınmaz kültür varlıkları ile arkeolojik sit alanı ve doğal sit alanı olmaları nedeniyle üzerlerine kesin yapılanma yasağı getirilmiş taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları olan parseller her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır.

Kültür varlıklarının korunması maksadıyla tespit, proje, bakım, onarım, restorasyon ve kazı ile müzelerin güvenliği için kullanılmak şartıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Milli Savunma Bakanlığı, Bakanlıkça ve Vakıflar Genel Müdürlüğünce dışardan getirilecek her türlü araç, gereç, makine, teknik malzeme ve kimyevi maddeler ile altın ve gümüş varak, her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır.

Koruma bölge kurulları kararına uygun olarak bu taşınmaz kültür varlıklarında yapılan onarım ve inşaat işleri Belediye Gelirleri Kanunu gereğince alınacak vergi, harç ve harcamalara katılma paylarından müstesnadır.

Bu Kanun kapsamında tescil edilen taşınmaz kültür varlıkları için 29.6.2001 tarihli ve 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaz.

MADDE 22. - (17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır. 21 inci madde kapsamında değerlendirilmiştir.)

Üçüncü Bölüm - Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları

Korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları

MADDE 23. - (17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun ile değişik) Korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları şunlardır:

a) Jeolojik, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, jeoloji, antropoloji, prehistorya, arkeoloji ve sanat tarihi açılarından belge değeri taşıyan ve ait oldukları dönemin sosyal, kültürel, teknik ve ilmi özellikleri ile seviyesini yansıtan her türlü kültür ve tabiat varlıkları;
Her çeşit hayvan ve bitki fosilleri, insan iskeletleri, çakmak taşları (sleks), volkan camları (obsidyen), kemik veya madeni her türlü aletler, çini, seramik, benzeri kab ve kacaklar, heykeller, figürinler, tabletler, kesici, koruyucu ve vurucu silahlar, putlar (ikon), cam eşyalar, süs eşyaları (hülliyyet), yüzük taşları, küpeler, iğneler, askılar, mühürler, bilezik ve benzerleri, maskeler, taçlar (diadem), deri, bez, papirus, parşümen veya maden üzerine yazılı veya

tasvirli belgeler, tartı araçları, sikkeler, damgalı veya yazılı levhalar, yazma veya tezhipli kitaplar, minyatürler, sanat değerine haiz gravür, yağlıboya veya suluboya tablolar, muhallefat (religie'ler), nişanlar, madalyalar, çini, toprak, cam, ağaç, kumaş ve benzeri taşınır eşyalar ve bunların parçaları,

Halkın sosyal hayatını yansıtan, insan yapısı araç ve gereçler dahil, bilim, din ve mihaniki sanatlarla ilgili etnografik nitelikteki kültür varlıkları.

Osmanlı Padişahlarından Abdülmecit, Abdülaziz, V. Murat, II. Abdülmecit, V. Mehmet Reşat ve Vahidettin'e ait ve aynı çağdaki sikkeler, bu Kanuna göre tescile tabi olmaksızın yurt içinde alınıp satılabilirler.

Bu madde kapsamına girmeyen sikkeler bu Kanunun genel hükümlerine tabidir.

b) Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle, Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna ait tarihi değer taşıyan belge ve eşyalar, Mustafa Kemal ATATÜRK'e ait zati eşya, evrak, kitap, yazı ve benzeri taşınırlar.

Yönetim ve gözetim

MADDE 24. - (17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun ile değişik) Devlet malı niteliğini taşıyan korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarının Devlet elinde ve müzelerde bulundurulması ve bunların korunup değerlendirmeleri Devlete aittir. Bu gibi varlıklardan gerçek ve tüzelkişilerin ellerinde bulunanlar, değeri ödenerek Bakanlık tarafından satın alınabilir.

23 üncü maddenin (a) bendinde belirtilen etnografik mahiyetteki kültür varlıklarının yurt içinde alımı, satımı ve devri serbesttir. Alımı, satımı serbest bırakılacak etnografik eserlerin hangi devirlere ait olacağı ve diğer nitelikleri ile kayıt ve tescil şartları bir yönetmelikle belirlenir.

Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ve Atatürk'e ait korunması gerekli taşınır kültür varlıkları, Bakanlık, Milli Savunma Bakanlığı veya Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'na satın alınabilir.

Ancak, bu tip eserlerden her ne suretle olursa olsun yurt dışına çıkarılacakların kontrolü, Bakanlığa bağlı müzelerce yapılabileceği gibi bazı gümrük çıkış kapılarında bulundurulacak ihtisas elemanlarınca da yapılabilir. Hangi kapılarda ihtisas elemanı bulundurulacağı bir yönetmelikle belirlenir.

Yapılan kontrol sonunda bu tip eserlerden yurt dışına çıkmasında sakınca görülenler tespit edilerek değerlendirilmeleri yurt içinde yapılmak şartıyla, sahiplerine iade edilirler.

Bu maddede belirtilen ve alım, satımı serbest bırakılan eserlerde Devletin rüçhan hakkı mahfuzdur.

Müzelere alınma

MADDE 25. - Dördüncü maddeye göre Kültür ve Turizm Bakanlığına bildirilen taşınır kültür ve tabiat varlıkları ile 23 üncü maddede belirlenen korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından bilimsel esaslara göre tasnif ve tescile tabi tutulurlar. Bunlardan Devlet müzelerinde bulunması gerekli görülenler, usulüne uygun olarak müzelere alınırlar.

Korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarının tasnifi, tescili ve müzelere alınmaları ile ilgili kıstaslar, usuller ve esaslar yönetmelikte belirlenir.

Türk askeri tarihini ilgilendiren her türlü silah ve malzemenin bulundukları veya ihbar edildikleri yerde, tarihi niteliklerinin araştırılması, incelenmesi ve değerlendirilmesi Genelkurmay Başkanlığınca yapılır.

Tasnif ve tescil dışı bırakılan ve müzelere alınması gerekli görülmeyenler, sahiplerine bir belge ile iade olunurlar. Belge ile iade olunan kültür varlıkları üzerinde, sahipleri her türlü tasarrufta bulunabilirler. Bir yıl içinde sahipleri tarafından alınmayanlar, müzelerde saklanabilir veya usulüne uygun olarak Devletçe satılabilir.

Müze, özel müze ve koleksiyonculuk

MADDE 26. - Bu Kanunun kapsamına giren kültür ve tabiat varlıklarına ait müzelerin kurulması, geliştirilmesi Kültür ve Turizm Bakanlığının görevlerindendir.

Bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, gerçek ve tüzelkişilerle vakıflar, Kültür ve Turizm Bakanlığından izin almak şartıyla, kendi hizmet konularının veya amaçlarının gerçekleştirilmesi için her çeşit kültür varlığından oluşan koleksiyonlar meydana getirebilir ve müzeler kurabilirler. Ancak, gerçek ve tüzelkişilerle vakıflar tarafından kurulacak müzelerin faaliyet konuları ve alanları, yapılacak başvuruda beyan olunan istekleri değerlendirerek, Kültür ve Turizm Bakanlığınca verilecek izin belgesinde belirlenir.

Gerçek ve tüzelkişilerce kurulacak müzeler, Kültür ve Turizm Bakanlığının izin belgesinde belirlenen konu alanlarına inhisar etmek şartı ile, taşınır kültür varlığı bulundurabilir ve teşhir edebilirler. Bu müzeler de, taşınır kültür varlıklarının korunması hususunda Devlet müzeleri statüsündedirler.

Anılan müzelerin kuruluş amacı, görevi ve yönetim şekil ve şartları ile gözetim ve denetimi yönetmelikle belirlenir.

Devlet müzeleri içerisinde özel bir ihtisas ve araştırma müzeleri olan askeri müzelerin kurulması, yaşıatılması, malzemenin ve uğraş konularının tayin ve tespiti Genelkurmay Başkanlığına aittir. Bu müzelerin görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma düzenleri, Milli Savunma Bakanlığının, Kültür ve Turizm Bakanlığıyla birlikte hazırlayacağı bir yönetmelikte belirtilir.

Gerçek ve tüzel kişiler, Kültür ve Turizm Bakanlığınca verilecek izin belgesiyle korunması gerekli taşınır kültür varlıklarından oluşan koleksiyonlar meydana getirebilirler.

Koleksiyoncular faaliyetlerini, Kültür ve Turizm Bakanlığına bildirmek ve yönetmelik gereğince, taşınır kültür varlıklarını envanter defterine kaydetmek zorundadırlar.

Koleksiyoncular, ilgili müzeye tescil ettirerek, koleksiyonlarındaki her türlü eseri on beş gün önce Kültür ve Turizm Bakanlığına haber vermek şartı ile kendi aralarında değiştirebilir veya satabilirler. Satın almada öncelik Kültür ve Turizm Bakanlığına aittir.

Kültür varlığı ticareti

MADDE 27. - Yirmi beşinci madde gereğince tasnif ve tescil dışı bırakılan ve Devlet müzelerine alınması gerekli görülmeyen taşınır kültür varlıklarının ticareti, Kültür ve Turizm Bakanlığının izni ile yapılır.

Bu ticareti yapmak isteyenler, Kültür ve Turizm Bakanlığından ruhsatname almak zorundadırlar. Bu ruhsatnameler üç yıl için geçerlidir. Bu sürenin bitiminden bir ay önce ruhsatname yenilenebilir. Bu kanun hükümlerine aykırı hareket edenlerin ruhsatnameleri, süresine bakılmaksızın iptal edilir.

İkametgâhını ticarethane olarak gösterme yasağı

MADDE 28. - Kültür varlığı ticareti yapanlar belli bir ticaret yeri göstermek mecburiyetindedir. Ancak, ikametg hlarını hiçbir zaman, ticarethane veya depo olarak gösteremezler.

Ticarethane ve depoların kontrolü

MADDE 29. - Kültür varlığı ticareti yapanların işyerleri ve depoları yönetmelikte belirlenen esaslar dahilinde Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkililerince denetlenir.

Haber verme zorunluluğu

MADDE 30. - Kamu kurum ve kuruluşları (Belediyeler ve il özel idareleri dahil), vakıflar, gerçek ve t zelki iler satacakları eşya ve terekeler arasında bulunan veya yapacakları m zayedelerdeki satışlara konu olan taşınır kültür ve tabiat varlıkları ile koleksiyonları, önce Devlet müzelerine haber vermeye ve göstermeye mecburdurlar. Kültür ve Turizm Bakanlığı, kültür ve tabiat varlıklarından meydana getirilen koleksiyonları kuracağı komisyonun takdir edeceği bedel üzerinden satın alabilir. Bunlardan hazineye intikal etmiş olup da müze koleksiyonlarına girmesi lüzumlu görülenler, Devlet Ayniyat Yönetmeliği hükümlerine göre, Kültür ve Turizm Bakanlığına devrolunurlar.

Birinci fıkrada sözü edilen, kamu kurumu ve kuruluşları, vakıflar, gerçek ve t zelki iler satacakları eşya ve terekeler arasında bulunan veya yapacakları m zayedelerdeki satışlara konu olan askeri tarihimize ait kültür varlıkları ile silah ve askeri malzeme koleksiyonlarını Genelkurmay Başkanlığına haber vermeye ve göstermeye mecburdurlar. Bu kültür varlıklarından hazineye intikal etmiş olup, askeri müzelerin koleksiyonlarına girmesi lüzumlu görülenler Devlet Ayniyat Yönetmeliği hükümlerine göre Milli Savunma Bakanlığına devrolunurlar.

Sikkeler

MADDE 31. - (17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır.)

Yurt dışına çıkarma yasağı

MADDE 32. - Yurt içinde korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları yurt dışına çıkarılamaz. Ancak, milli çıkarlarımız dikkate alınarak, bunların her türlü hasar, zarar, tehdit veya tecavüz ihtimaline karşı, gideceği ülke makamlarından teminat almak ve sigortalanmak şartı ile yurt dışında geçici olarak sergilendikten sonra geri getirilmelerine; Kültür ve Turizm Bakanlığınca teşkil edilecek yükseköğretim kurumlarının Arkeoloji ve Sanat Tarihi bilim dallarının ba kanlarından oluşan bilim kurulunun kararı ve Kültür ve Turizm Bakanlığının teklifi  zerine Bakanlar Kurulunca karar verilir.

Türkiye'deki kordiplomatik mensupları, Türkiye'ye girişlerinde beyan ederek beraberinde getirdikleri yabancı kökenli kültür varlıklarını, çıkışlarında beraberlerinde götürebilirler.

Yurt dışına geçici olarak sergilenmek üzere kültür ve tabiat varlıkları gönderilmesi esasları ile, Türkiye'deki kordiplomatik mensuplarının beraberlerinde getirdikleri bu tür varlıkların giriş ve çıkışlarında yapılacak işlemler, istenecek belgeler ile ilgili diğer hususlar Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı ve Dı ı leri Bakanlığı'nın birlikte düzenleyecekleri yönetmelikte belirtilir.

Yurt dışından getirme

MADDE 33. - Yurt dışından kültür varlığı getirmek serbesttir.

Kopya çıkarma

MADDE 34. - Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı  ren yerleri ve müzelerdeki taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının  ğretim, eğitim, bilimsel araştırma ve tanıtma amacı ile fotoğraflarının ve filmlerinin çekilmesi, mulaj ve kopyalarının  ıkartılması Kültür ve Turizm Bakanlığının iznine bağlıdır.

Bu hususlarla ilgili esaslar, yönetmelikte tespit olunur.

Dördüncü Bölüm - Araştırma, Sondaj, Kazı ve Define Arama

Araştırma, sondaj ve kazı izni

MADDE 35. - Bu Kanun hükümlerine tabi, taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını meydana çıkarmak üzere, araştırma, sondaj ve kazı yapma hakkı, sadece Kültür ve Turizm Bakanlığına aittir.

Bilimsel ve mali yeterliği Kültür ve Turizm Bakanlığınca takdir ve kabul olunan Türk ve yabancı heyet ve kurumlara araştırma izni, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından; sondaj ve kazı yapma izni Kültür ve Turizm Bakanlığının teklifi  zerine, Bakanlar Kurulu kararı ile verilir. Kültür ve Turizm Bakanlığı elemanları veya bu Bakanlıkça görevlendirilecek Türk bilim adamları tarafından yapılacak araştırma, sondaj ve kazılar, Kültür ve Turizm Bakanlığının iznine bağlıdır. Askeri yasak bölgelerde yapılacak araştırma, sondaj ve kazı için gerekli ruhsatname, Genelkurmay Başkanlığının iznini müteakip, sözü geçen heyet ve kurumların göstereceği uzmanlar adına düzenlenir. Kültür ve Turizm Bakanlığınca haklı görülebilecek sebep olmadıkça heyet ve kurumlar ruhsatnamedeki üyelerini değiştirmezler.

Su altında korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının bulunduğu bölgeler, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak Kültür ve Turizm Bakanlığınca tespit edilir ve Bakanlar Kurulu kararı ile yayımlanır. Bu bölgelerde, sportif amaçlı dalış yapmak yasaktır, ikinci fıkra hükümlerine göre izin almak şartıyla araştırma ve kazı yapılabilir.

Maliklerin mülkleri içinde yapılacak kazılar

MADDE 36. - Taşınmaz kültür varlığı sahiplerinin kendi mülkleri içinde kültür varlığı aramak maksadı ile araştırma, sondaj ve kazı yapmaları da bu Kanunun 35 ve 41 inci maddeleri hükümlerine tabidir.

Kazı izninde usul

MADDE 37. - Aynı kazı heyetine veya şahsa, aynı süre içinde Kültür ve Turizm Bakanlığınca yapılan kurtarma kazıları dışında, birden fazla yerde kazı ve sondaj izni verilemez. İzin verilmesi, araştırma, sondaj ve kazının yapılması, elde edilecek kültür ve tabiat varlıklarının muhafaza şartları, bu eserler üzerinde araştırma, sondaj ve kazı sahiplerine tanınacak diğer haklar bir yönetmelikte tespit olunur.

Kazı izninin devredilemeyeceği

MADDE 38. - Türk ve yabancı bilim kurumlarına veya onların adına hareket eden kişilere verilen kazı ve sondaj ruhsatnameleri ile araştırma izni, Kültür ve Turizm Bakanlığının izni olmadan devredilemez. Bu iş için bir başkası tevkil olunamaz.

Araştırma, sondaj ve kazı izninin hükümsüzlüğü

MADDE 39. - Kültür ve Turizm Bakanlığınca kabul edilen haklı bir sebep gösterilmeden, ruhsatname tarihinden itibaren, en çok altı ay içinde başlanılmayan araştırma, kazı ve sondajlara ait izin ve ruhsatnameler, hükümsüz sayılır. Araştırma, sondaj ve kazı çalışmaları, makul bir sebep gösterilmeksizin iki aydan fazla tatil edilemez. Bu süreyi geciktirenlerin izin

ve ruhsatnameleri iptal edilmiş sayılır. Ayrıca, bu Kanun hükümlerine aykırı hareket edenlerin ruhsatnameleri iptal edilir ve bu gibilere, daha sonra izin ve ruhsat verilmez.

Araştırma, sondaj ve kazı izninde süre

MADDE 40. - Kazı ve sondaj ruhsatnameleri ile araştırma izni bir yıl için geçerlidir.

Ruhsatname ve izin süresinin sonunda heyet başkanı kazıya, sondaj ve araştırmaya devam edildiğini, yazılı olarak bildirdiği takdirde, bu hak her yıl müracaat şartı ile gelecek yıllarda da müracaatçı için saklı tutulur.

Kazıdan çıkan eserlerin müzelere nakli

MADDE 41. - Kazılarda meydana çıkan bütün taşınır kültür ve tabiat varlıkları, kazı yapan heyet ve kurumlar tarafından her yıl yapılan kazı sonunda Kültür ve Turizm Bakanlığının göstereceği Devlet müzesine nakl olunur. Kazı ve sondaj araştırmalarında elde edilen insan ve hayvan iskeletleri ile bütün fosiller, Kültür ve Turizm Bakanlığınca uygun görüldüğü takdirde tabiat tarihi müzeleri ile üniversitelere veya ilgili diğer Türkbilim kurumlarına verilebilir. Ayrıca, kazı ve sondaj araştırmalarında elde edilen askeri tarihle ilgili her türlü taşınır kültür varlığı, Genelkurmay Başkanlığının uygun görüşü ile, Kültür ve Turizm Bakanlığınca askeri müzelere devredilir.

Zarar vermede tazminat yükümlülüğü

MADDE 42. - Kazı ve sondaj izni alanlar, bu çalışmayı sahipli arazide yaptıkları takdirde, kazı, sondaj ve araştırma bölgesindeki arazi sahiplerinin zararlarını tazmin ile yükümlüdürler. Arazi sahipleri Kültür ve Turizm Bakanlığının oluşturacağı komisyonca takdir edilecek tazminat karşılığında, kazı ve sondaj veya araştırmaya izin vermeye mecburdurlar.

Bu gibi yerler, gerektiğinde Kültür ve Turizm Bakanlığınca kamulaştırılabilir. Yabancı bilim kurumlarınca yapılan kazılarda, bu kamulaştırmanın bedeli kazı sahipleri tarafından ödenir. Hazine adına tescil edilecek yerin kamulaştırma bedelinin takdirinde genel kamulaştırma hükümleri uygulanır. Bu madde gereğince ödenecek tazminat ve kamulaştırma bedellerinin takdirinde, kazı, sondaj ve araştırma faaliyetlerinden önce, mevcut kültür ve tabiat varlıklarının eskilik, enderlik ve sanat değeri ile bu faaliyetler sonucu bulunan kültür varlıklarının değeri, dikkate alınmaz.

Yayım hakkı

MADDE 43. - Kazı, sondaj ve araştırmalarda, meydana çıkacak olan varlıkların yayım hakkı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümleri gereğince, kazı, sondaj ve araştırma izni alan heyet ve kurumlar adına, kazı, sondaj ve araştırmayı fiilen idare edenlere aittir. Kazı başkanları, her kazı dönemi sonunda, Kültür ve Turizm Bakanlığına bilimsel bir rapor vermekle yükümlüdürler. Kazının bitiminden itibaren, kazı dönemi çalışmalarına ait bilimsel raporlarını en geç iki yıl, nihai bilimsel raporlarını ise beş yıl içinde yayımlamayan kazı heyetlerinin kazı, sondaj ve araştırmalarda buldukları kültür ve tabiat varlıkları üzerindeki her türlü yayım hakkı Kültür ve Turizm Bakanlığına geçer.

Kültür ve Turizm Bakanlığı adına yapılan kazı, sondaj ve araştırmalara ait bilimsel raporlar, kazı başkanlığınca, yayımlanacak şekilde hazırlanır. Kültür ve Turizm Bakanlığı bunlardan gerekli görülenleri yayımlar.

Kültür ve Turizm Bakanlığınca uygun görülecek mazeretler dışında, yukarıda açıklanan süre içinde son raporlarını yayımlamamış bulunan heyet ve kişilere yeni bir kazı için ruhsatname verilmez.

Giderler

MADDE 44. - Kazı, sondaj ve araştırma yapılan saha ile, kazı, sondaj ve araştırmadan çıkan kültür varlıklarının yerinde korunmasını sağlamak maksadıyla, kazı yerinde geçici olarak çalıştırılacak bekçilerin ücret ve masrafları ile kazı yerinin eski haline getirilmesinin gerektirdiği giderleri karşılamak, kazı sırasında meydana gelebilecek zararları tazmin ve bunlarla ilgili bütün giderler, düzenlenecek yönetmeliğe göre, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ruhsat verme veya süre uzatma sırasında, kazı sahiplerinden tahsil edilerek emaneten mal sandığına yatırılan paralardan ödenir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından finanse edilen konularda, gider karşılıklarının mal sandığına yatırılması zorunlu değildir.

Korunma ve çevre düzenlemesi

MADDE 45. - Kültür ve Turizm Bakanlığının izni ile yapılan kazılarda ortaya çıkan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının bakım, onarım ve çevre düzenlemeleri ile taşınır kültür ve tabiat varlıklarının bakım ve onarımları kazı başkanlığınca yapılır.

Araştırma, kazı ve sondajların geçici olarak veya tamamen durdurulması

MADDE 46. - Bu Kanun hükümlerine aykırı olarak yapılan kazı, sondaj ve araştırmalar, Kültür ve Turizm Bakanlığınca geçici olarak veya tamamen durdurulur.

Tesislerin devri

MADDE 47. - Heyet ve kurumlar adına, kazı, sondaj ve araştırma yapan şahıslar tarafından, işe başlamak için veya çalışmaların devamı sırasında muhtelif şekillerde satın alınan veya inşa edilen depo, lojman ve benzeri tesisler ve malzeme, kazının sonunda bedelsiz olarak, Kültür ve Turizm Bakanlığına devrolunur. Bu tesislerin kullanış şekillerinin tayinine Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkilidir.

Araştırma, kazı ve sondajda görevlendirilenler

MADDE 48. - Yabancı heyet ve kurumlar tarafından yapılan araştırma, kazı ve sondajlarda Kültür ve Turizm Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü uzmanlarından bir veya birkaç temsilci bulunur. Türk heyet ve kurumlarınca yapılan araştırma, kazı ve sondajlara Kültür ve Turizm Bakanlığı adına yetkili bir uzman katılır. Temsilci ve uzmanların seçimi ve görevleri yönetmelikle belirlenir.

Türk heyet ve kurumlarınca yapılan kazılara katılacak Kültür ve Turizm Bakanlığı uzmanlarının yol masrafları, yevmiyeleri ve zaruri giderleri, 6245 sayılı Harcırah Kanunu hükümlerine göre Kültür ve Turizm Bakanlığınca ödenir.

Yabancı kurum ve heyetler tarafından yapılan araştırma, kazı ve sondajlarda görevlendirilecek Kültür ve Turizm Bakanlığı temsilcilerine ödenecek olan yol masrafları, yevmiye, temsil ödeneği ve su altı dalış tazminatı, kazı başkanlığından Kültür ve Turizm Bakanlığınca peşinen tahsil edilip bir Devlet Bankasına yatırılır. Temsil ödeneğinin miktarı, her yıl Kültür ve Turizm Bakanlığınca tayin edilir.

Araştırma, kazı ve sondaj izin yasağı

MADDE 49. - Türkiye'deki elçilik ve konsolosluklar mensuplarına, araştırma, kazı ve sondaj izni verilmez.

Define arama

MADDE 50. - Define aramak isteyenlere, bu Kanunun 6 ncı maddesinde korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlığı olarak belirtilen yerler ile tespit ve tescil edilen sit alanları ve mezarlıklar dışında, Kültür ve Turizm Bakanlığınca define arama ruhsatnamesi verilebilir.

Define aramak isteyenlere aynı süre içinde birden fazla yerde arama izni verilemez. Define arama izni, başkalarına devredilemez. Bu iş için bir başkası tevkil olunamaz.

Define aramada, Kültür ve Turizm Bakanlığından ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarından temsilci olarak gönderileceklerin yolluk ve yevmiyeleri ile zaruri giderleri arayıcı tarafından karşılanır. Bu iş için gerekli olan ödenek, Bakanlıkça, define arayıcısından peşinen tahsil edilip bir Devlet Bankasına yatırılır.

Arama ruhsatının verilmesi, define arayıcıdan istenecek belgeler, aramanın yapılması, çıkan defineden arayıcıya tanınacak haklar, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Maliye Bakanlığının birlikte düzenleyeceği yönetmelikte belirtilir

Beşinci Bölüm - Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İle Koruma Kurulları

Kuruluş, görev, yetki ve çalışma şekli

MADDE 51. - (17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun ile değişik) Yurt içinde bulunan ve bu Kanun kapsamına giren korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere, Bakanlığa bağlı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" ile Bakanlıkça belirlenecek bölgelerde "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları" kurulur.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun görev ve yetkileri şunlardır;

- a) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonu ile ilgili işlerde uygulanacak ilkeleri belirlemek,
- b) Koruma bölge kurulları arasında gerekli koordinasyonu sağlamak,
- c) Uygulamada doğan genel sorunları değerlendirerek görüş vermek suretiyle, Bakanlığa yardımcı olmak,

Koruma Yüksek Kurulu yılda en az iki defa toplanır. Bakanlık gerekli gördüğünde Kurulu olağanüstü toplantıya çağırır.

Koruma Yüksek Kurulu salt çoğunlukla toplanır, toplantıya katılan üyelerin en az dörtte üçünün oyları ile karar verir.

Koruma Yüksek Kurulunun çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar bir yönetmelikle düzenlenir.

Yüksek kurulun görevleri

MADDE 52. - (17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır. 51 inci madde kapsamında değerlendirilmiştir.)

Koruma yüksek kurulu üyeliği

MADDE 53. - (17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun, 26.5.2004 tarih ve 5177 sayılı Kanun ile değişik) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu aşağıda belirtilen üyelerden oluşur.

Üyeler;

(1) Bakanlık Müsteşarı,

- (2) Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı,
- (3) Bakanlığın ilgili Müsteşar Yardımcısı,
- (4) Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü,
- (5) Turizm Genel Müdürü,
- (6) Bayındırlık ve İskân Bakanlığının İlgili Genel Müdürü veya Yardımcısı,
- (7) Orman Genel Müdürü veya Yardımcısı,
- (8) Vakıflar Genel Müdürü veya Yardımcısı,
- (9) Koruma bölge kurulları başkanlarından Bakanlıkça seçilecek altı üye.
- (10) Maden İşleri Genel Müdürü veya Yardımcısı,
- (11) Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürü veya Yardımcısı

Koruma Yüksek Kurulunun başkanı, Bakanlık Müsteşarıdır.
Müsteşar bulunmadığı zaman yardımcısı Kurula başkanlık eder.

Temsilci üyelerin nitelikleri

MADDE 54. - Koruma Yüksek Kurulunun temsilci üyelerinin, yükseköğrenim görmüş olmaları ve 53 üncü maddede belirlenen bilim dallarından biri veya birkaçında tanınmış ve bu alanlarda çalışmalar yapmış, tercihen yurt içinde veya yurt dışında yayımlanmış eserler vermiş olmaları şartı aranır.

Koruma yüksek kurulu ve koruma bölge kurulu üyeliğinin sona ermesi, süresi ve huzur hakkı

MADDE 55. - (14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Koruma Yüksek Kurulu ve koruma bölge kurullarının kurum temsilcisi üyelerinin üyelikleri kurumlarındaki görevleri süresince devam eder.

Koruma bölge kurullarının Bakanlıkça ve Yükseköğretim Kurulunca seçilen üyelerinin görev süresi beş yıldır.

Koruma Yüksek Kurulu ve koruma bölge kurulu üyeleri, görev ve yetki alanlarına giren konularda doğrudan veya dolaylı olarak taraf olamaz ve hiçbir menfaat sağlayamazlar. Aksine davrandığı tespit edilenlerin kurul üyeliği Bakanlıkça sona erdirilir.

Koruma Yüksek Kurulu ve koruma bölge kurulu üyelerine, ayda altı toplantıyı geçmemek üzere her toplantı için Devlet memur aylık katsayısının (3000) gösterge rakamı ile çarpımı sonucunda bulunacak miktarda huzur hakkı ödenir.

Herhangi bir nedenle bir yıl içinde yıllık izin, hastalık ve mazeret izinleri hariç dört veya üst üste iki toplantıya katılmayan koruma bölge kurulu üyelerinin üyelikleri sona erer.

MADDE 56. - (17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmış 51. madde kapsamında değerlendirilmiştir.)

Koruma bölge kurullarının görev, yetki ve çalışma şekli

MADDE 57. - (17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun, 14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Koruma bölge kurulları, Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde olmak kaydıyla aşağıdaki işleri yapmakla görevli ve yetkilidir.

- a) Bakanlıkça tespit edilen veya ettirilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tescilini yapmak,
- b) Korunması gerekli kültür varlıklarının gruplandırılmasını yapmak,
- c) Sit alanlarının tescilinden itibaren üç ay içinde geçiş dönemi yapı şartlarını belirlemek,
- d) Koruma amaçlı imar planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip karar almak,
- e) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma alanlarının tespitini yapmak,
- f) Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarından özelliklerini kaybetmiş olanlarının tescil kaydını kaldırmak,
- g) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanlarıyla sit alanlarına ilişkin uygulamaya yönelik kararlar almak.

Koruma bölge kurullarının başkan ve yardımcıları, üyeler arasından kurulca seçilir. Başkanın yokluğunda kurula, başkan yardımcısı başkanlık eder.

Koruma bölge kurulları, toplantıya katılması gereken üyelerin salt çoğunluğuyla toplanır ve toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğu ile karar alırlar. Ancak karar yeter sayısı Bakanlık ve Yükseköğretim Kurulunca seçilen üye sayısının salt çoğunluğundan az olamaz. Alınan kararlar bu Kanun ve ilke kararlarındaki dayanakları ile bilimsel gerekçeleri belirtilerek yazılır.

Koruma bölge kurullarının teknik ve idari hizmetleri, koruma bölge kurulu müdürlükleri tarafından yürütülür.

Koruma bölge kurulu, belgeleri tam olarak koruma bölge kuruluna ibraz edildiği tarihten itibaren, koruma amaçlı imar plânlarını en geç altı ay, uygulamaya yönelik projeleri ise en geç üç ay içinde karara bağlar.

Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, bunların koruma alanları ve sit alanlarında, 3194 sayılı İmar Kanununun 21 inci maddesi kapsamına giren ruhsata tâbi olmayan tadilat ve tamiratlar; özgün biçim ve malzemeye uygun olarak, bünyesinde koruma, uygulama ve denetim büroları kurulmuş idarelerin izin ve denetimi ile yapılır. Bunların dışında her türlü inşâî ve fizikî müdahale koruma bölge kurulunun izni ile yapılır.

Ancak, koruma amaçlı imar plânı onaylanmış sit alanlarında, taşınmaz kültür varlığının bulunduğu parseller dışındaki inşâî ve fizikî müdahaleler, koruma amaçlı imar plânı hükümleri doğrultusunda, bünyesinde koruma, uygulama ve denetim büroları kurulmuş idarelerin izin ve denetimi ile yapılır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü idare ve denetiminde olan mazbut vakıfların veya mülhak vakıfların mülkiyetindeki kültür varlıklarının 3194 sayılı İmar Kanununun 21 inci maddesi kapsamına giren ruhsata tâbi olmayan tadilat ve tamiratları, özgün biçim ve malzemeye uygun

olarak Vakıflar Genel Müdürlüğünce yaptırılır.

Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile bunların koruma alanlarında yapılan tadilat ve tamiratlara ilişkin uygulama öncesi ve sonrasına ait rapor ve belgeleri, ilgili idareler ve Vakıflar Genel Müdürlüğünce ilgili koruma bölge kurulu müdürlüklerine gönderilir.

Bu maddenin uygulanmasına ilişkin hususlar Bakanlıkça çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir.

Koruma bölge kurullarının oluşumu

MADDE 58. - (17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun, 14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Koruma bölge kurulları aşağıda belirtilen üyelerden oluşur;

- a) Arkeoloji, sanat tarihi, hukuk, mimari ve şehir plancılığı konularında uzmanlaşmış kişiler arasından Bakanlıkça seçilecek beş temsilci,
- b) Yükseköğretim Kurulunca, kurumlarının arkeoloji, sanat tarihi, mimarlık, şehircilik bilim dallarından aynı daldan olmamak üzere iki öğretim üyesi,
- c) Görüşülecek konu, belediye sınırları içinde ise ilgili belediye başkanı veya teknik temsilcisi, dışında ise ilgili valilikçe seçilecek teknik temsilci,
- d) Görüşülecek konu, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı ile ilgili ise Bayındırlık ve İskân Müdürlüğünden bir teknik temsilci,
- e) Görüşülecek konu, Vakıflar Genel Müdürlüğü ile ilgili ise Vakıflar Bölge Müdürü veya teknik temsilcisi,
- f) Görüşülecek konu, Çevre ve Orman Bakanlığı ile ilgili ise konuyla ilgili teknik temsilci.
- g) Görüşülecek konunun müze müdürlüğünü ilgilendirmesi halinde ilgili müze müdürü. İlgili meslek odaları koruma bölge kurulu toplantılarına gözlemci olarak katılabilirler. Ayrıca kurula oy hakkı olmamak kaydıyla danışman uzman çağrılabilir.

MADDE 59. - (17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır.)

Kurul üyeliğinin sona ermesi ve üyelik süresi

MADDE 60. - (17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır.)

Kararlara uyma zorunluluğu

MADDE 61. - (14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Kamu kurum ve kuruluşları ve belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, Koruma Yüksek Kurulu ve koruma bölge kurullarının kararlarına uymak zorundadır. Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları Resmî Gazetede yayımlanır.

Plânlama yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile valilik ve belediyeler, kurullarca alınmış ve alınacak sit alanı, derecelendirilmesi, sit geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları, koruma amaçlı imar plânları ve revizyonlarına ilişkin kararlara karşı altmış gün içerisinde Koruma Yüksek Kuruluna itiraz edebilirler.

Bu itirazlar, Koruma Yüksek Kurulunca incelenir ve en geç altı ay içinde karara bağlanır. Koruma Yüksek Kuruluna yapılacak itirazlarla ilgili usul ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir.

Kurul üyelerinin yolluk ve gündelikleri

MADDE 62. - Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma bölge kurulları üyelerinden umumi harcırah hükümlerine tabi bulunanların kurul toplantıları için memuriyet mahalleri dışındaki seyahatlerinde yıl giderleri ve gündelik, tabii üyelere mensup oldukları kurumlarınca; diğer üyelere, Kültür ve Turizm Bakanlığınca ödenir.

Kurullarla ilgili yönetmelik

MADDE 63. - Yüksek Kurul ile Koruma Bölge Kurullarının görev, yetki ve sorumlulukları ile bu Kurulların kendi aralarındaki ve Kültür ve Turizm Bakanlığıyla olan ilişkileri bir yönetmelikle düzenlenir.

Altıncı Bölüm - İkramiye ve Cezalar

Kültür varlıklarını bulanlara verilecek ikramiye

MADDE 64. - Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yer üstünde, yer altında ve su altında bulunan taşınır kültür varlıklarını 4 üncü maddede yazılı makam ve mercilere, aynı maddede yazılı süreler içerisinde haber verenlere:

- a) Bulunan varlık, bulanın mülkü ise bu Kanunun 24 üncü ve 25 inci maddeleri uygulanır. Ayrıca ikramiye verilmez.
- b) Bulunan varlık başkasının mülkü içinde ise Kültür ve Turizm Bakanlığınca varlığın değeri dikkate alınarak, takdir olunacak bedelin %80'i ikramiye olarak bulan ile mülk sahibi arasında yarı yarıya paylaşılır.
- c) Kültür varlığı Devlete ait arazide bulunmuş ise, takdir olunacak bedelin %40'ı bulana ikramiye olarak verilir.
- d) Nerede bulunursa bulunsun haber verilen kültür varlığı korunması gerekli nitelikte olmadığı takdirde haber verenlere bu Kanunun 25 inci maddesindeki işlem uygulanır. Ayrıca ikramiye verilmez.
- e) Nerede olursa olsun, yeni bulunup da 4 üncü maddede yazılı süreler içinde haber verilmediğinden dolayı gizlenmiş sayılan kültür varlıklarını haber verenler ile, bunları yakalayan kamu görevlilerine, 1905 sayılı "Menkul ve Gayrimenkul Emval ile Bunların İntifa Haklarının ve Daimi Vergilerin Mektumlarını Haber Verenlere Verilecek İkramiyelere Dair Kanun"da taşınır mallar için gösterilen oranlar dahilinde tespit edilen bedel ikramiye olarak verilir.
- f) Yukarıdaki fıkralardan herhangi biri uyarınca kültür varlıklarını bulan, haber veren veya yakalayan kişiler birden fazla ise verilecek ikramiyeler bunlar arasında eşit olarak paylaşılır.
- g) Yukarıda belirtilen ikramiyelerin tahakkuk ve tediyesine ait işlemler Maliye ve Kültür Bakanlıklarınca birlikte yönetmelik esaslarına göre yapılır.

Cezalar

MADDE 65. - (14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Bu Kanunun 9 uncu maddesine aykırı hareket edenler:

a) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının yıkılmasına, bozulmasına, tahribine, yok olmasına veya her ne suretle olursa olsun zarara uğramalarına kasten sebebiyet verenler iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve beşmilyar liradan onmilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Bu fiiller korunması gerekli kültür ve tabiat varlığını yurt dışına kaçırmak maksadıyla işlenmiş ise yukarıda belirtilen cezalar bir kat artırılır.

b) Sit alanlarında geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarına, koruma amaçlı imar plânlarına ve koruma bölge kurullarınca belirlenen koruma alanlarında öngörülen şartlara aykırı izinsiz inşai ve fizikî müdahale yapanlar veya yaptıranlar, iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve beşmilyar liradan onmilyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

c) Bu kanunda belirli usuller dışında usulsüz yıkma ve imar izni verenler iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası, ayrıca beşmilyar liradan onmilyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

d) Bünyesinde koruma, uygulama ve denetim büroları kurulmuş idarelerden bu Kanunun 57 nci maddesinin altıncı ve yedinci fıkraları uyarınca izin almaksızın veya izne aykırı olarak tamirat ve tadilat yapanlar ile izinsiz inşai ve fizikî müdahale yapanlar veya yaptıranlar bir yıldan üç yıla kadar ağır hapis ve üçmilyar liradan altımilyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

Usulsüz belge verenler, ilan ve tebligat yapanlar

MADDE 66. - Bu kanunun 16 ncı maddesinde yer alan yasaklara aykırı olarak belge verenler, suç diğer kanunlarda daha ağır bir cezayı gerektirmediği hallerde, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve yirmi beş bin liradan yüz bin liraya kadar ağır para cezası ile; bu Kanunun 7 nci maddesinde yer alan ilan ve tebligatı bilerek, süresinde usulüne uygun yapmayanlar ise, üç aydan bir yıla kadar hapis, bin liradan otuz bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

Haber verme sorumluluğuna - kültür varlığı ticaretine ve ikametgâhı ticarethane olarak gösterme yasağına aykırı hareket edenler

MADDE 67. - Bu kanunun 4,27,28 inci maddelerine aykırı hareket edenler, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve yirmi beş liradan yüz bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

Yurt dışına çıkarma yasağına aykırı hareket edenler

MADDE 68. - Bu Kanunun 32 nci maddesinin birinci fıkrasına aykırı davrananlara, beş yıldan on yıla kadar ağır hapis, yüz bin liradan üç yüz bin liraya kadar ağır para cezası ile hükmolunur.

Ayrıca kültür ve tabiat varlığına el konularak müzeye teslim edilir.

Bu fiillerin işlenmesi sırasında kullanılan her türlü eşya ve araçlara el konulur. Kamu kuruluşlarına ait eşya ve araçlar bu hükmün dışındadır.

Tetkik ve kontrole muhalefet

MADDE 69. - Bu Kanunun 29 uncu maddesinde yer alan tetkik ve kontrole muhalefet

edenler ile 41 inci maddede yer alan nakil işlerine aykırı hareket edenler altı aydan bir yıla kadar hapis ve yirmi beş bin liradan yüz bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Özel mülkiyete konu olanlar

MADDE 70. - Bu kanunun 24 üncü maddesine aykırı hareket edenler bir yıldan üç yıla kadar hapis ve yirmi beş bin liradan yüz bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

Kazı, sondaj ve araştırmaya ilişkin hükümlere aykırı hareket

MADDE 71. - Bu Kanunun 38,42 ve 43 üncü maddelerine aykırı hareket edenler elli bin liradan iki yüz bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar

Kamu personeline ilişkin kararlar

MADDE 72. - Bu Kanunun uygulanmasında, görevli kamu personeli hakkında yapılacak iş ve işlemler ve alınacak her türlü kararlar ve bu kararlara karşı yapılacak itirazlar, öncelikle incelenir ve sonuçlandırılır.

Özel müze ve koleksiyonculara ilişkin hükümlere aykırı hareket

MADDE 73. - Bu Kanunun 26,30 ve 31 inci maddelerine aykırı davrananlara, suç daha ağır bir cezayı gerektirmiyorsa, üç aydan bir yıla kadar hapis ve yirmi beş liradan yüz bin liraya kadar ağır para cezası verilir.

İzinsiz araştırma, kazı ve sondaj yapanlar

MADDE 74. - Ruhsatsız sondaj ve kazı yapanlara, iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve elli bin liradan iki yüz bin liraya kadar ağır para cezası; izinsiz define araştıranlara da bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve yirmi beş liradan yüz bin liraya kadar ağır para cezası; izinsiz araştırma yapanlara elli bin liradan iki yüz bin liraya kadar ağır para cezası verilir. Bu filleri yurt dışına kültür varlıklarını kaçırma amacıyla yaptıkları anlaşılınlar ve fiili işleyenler, kültür varlıklarının korunmasında görevli kişiler ise bu maddede yazılı cezanın iki katı verilir. Bu kişiler ellerinde bulunan kültür varlıkların, bedel ödemeksizin alınıp, ilgili müzelere teslim edilir.

Cezaların artırılması

MADDE 75. - (14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Türk Ceza Kanunu'nun ikinci kitap, onuncu babının 1 inci ve 2 nci fasıllarında yazılı suçların konusu bu Kanunun kapsamına giren kültür varlıkları ise, muayyen olan ceza üçte birinden az olmamak üzere, iki katına kadar artırılarak hükmolunur.

Türk Ceza Kanununun ikinci kitap, onuncu babının yedinci faslında yazılı suçların konusu, bu Kanun kapsamına giren taşınır kültür varlıkları ise, muayyen olan ceza üçte birinden az olmamak üzere iki katına kadar artırılarak hükmolunur.

Yedinci Bölüm - Diğer Hükümler

Yürürlükten kaldırılan kanunlar

MADDE 76. - 28 /2 /1960 tarih ve 7463 sayılı "Hususi Şahıslara Ait Eski Eserlerle Tarihi Abidelerin İstimlâki Hakkında Kanun "; 25 /4 /1973 tarihi ve 1710 sayılı "Eski Eserler Kanunu "; 2 /7 /1951 tarih ve 5805 sayılı "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkilini ve Vazifelerine Dair Kanun" ile 18 /6 /1963 tarih ve 1741 sayılı "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkilini ve Vazifelerine Dair 2 Temmuz 1951 tarihli ve 5805 sayılı Kanunda Bazı Değişiklikler Yapılması Hakkında Kanun " yürürlükten kaldırılmıştır.

EK MADDE 1. - (14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Bu Kanunda yer alan "Koruma Kurulu" ibareleri "koruma bölge kurulu" olarak değiştirilmiştir.

Alan yönetimi, müze yönetimi ve anıt eser kurulu

EK MADDE 2. - (14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanunla eklenmiştir.) Yönetim alanlarında alan yönetimi, ulusal nitelikli müzelerde ise müze yönetimi, anıt eserlerde anıt eser kurulu kurulur.

a) Yönetim alanları ile bunların bağlantı noktalarının korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla kentsel sitlerde birden fazla belediyeyi ilgilendirmesi halinde büyükşehir belediyesi eşgüdümünde ilgili belediyeler, tek bir belediyenin görevi alanına girmesi halinde ilgili belediye, diğer yerlerde ise Bakanlıkça yönetim plânı taslağı hazırlanır veya hazırlattırılır.

Hazırlanan taslağın karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunmak amacıyla, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları ve sivil toplum örgütleri ile üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden oluşan bir danışma kurulu kurulur.

Eşgüdümün sağlanması amacıyla, kentsel sitlerde ilgili belediye diğer yerlerde Bakanlıkça bir alan başkanı belirlenir. Bakanlıkça belirlenen alan başkanlığı görevini fiilen yürütenlere, Devlet memurları aylık katsayısının (20000) gösterge rakamı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarı aşmamak kaydıyla Bakan tarafından belirlenecek miktarda, damga vergisi hariç herhangi bir vergiye tâbi tutulmaksızın çalışmayı takip eden her ay başında Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü bütçesinden ödeme yapılır.

Yönetim plân taslağı kapsamında hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerin birer temsilcisi ve danışma kurulunca seçilecek iki üyenin katılımıyla eşgüdüm ve denetleme kurulu kurulur. Alan başkanı, kurulun da başkanıdır. Kurul, bu taslağı inceleyip mutabakata varmak suretiyle yönetim plânını altı ay içerisinde onaylamaya ve bu plânın uygulanmasını denetlemeye yetkilidir.

Kurulun denetim görevini yerine getirebilmesi amacıyla ilgili kurum uzman personelinden ve denetim elemanlarından oluşan bir denetim birimi kurulabilir. Bu birim, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile üçüncü kişilerden yönetim plânı ve uygulaması ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi istemeye yetkilidir.

Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanan yönetim plânına uymak, ilgili idareler, plân kapsamındaki hizmetlere öncelik vermek ve bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri ayırmak zorundadır.

b) Bakanlıkça belirlenen ulusal nitelikli müzelerde, müze başkanı ve ona bağılı müze müdürü ile işletme müdürü ve müze kurulundan oluşan müze yönetimi kurulur.

Müzelerde; kayıt, tescil, envanter, depolama, eserlerin her türlü bakım ve onarımı, sergilenmesi ve korunması, kültürel, eğitim ve bilimsel faaliyetler müze müdürü tarafından; tanıtım, satış üniteleri yönetimi, etkinlik organizasyonu, ziyaretçi yönetimi, çevre düzenlemesi, bakım-onarım, temizlik işleri işletme müdürü tarafından yürütülür.

Müze başkanı, kendisine bağılı müdürlüklerin faaliyetlerinin eşgüdüm ve denetimi ile müzenin ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar nezdinde temsiline yetkilidir.

Müze başkanlığı görevini yürütmek üzere; arkeoloji, sanat tarihi, antropoloji, etnoloji, iktisat, işletme, kamu yönetimi gibi dallarda eğitim görmüş kimseler arasından Bakanlıkça bir müze başkanı atanır.

Tüm müzelerde o müzeye münhasıran ayrıca müze kurulu oluşturulur. Müze kurulu müzenin bulunduğu yerdeki üniversitelerin ilgili bölümlerinden öğretim üyeleri, meslek odaları, sivil toplum örgütü temsilcileri ve yerel yönetimlerin temsilcileri ile müzeye bağışta bulunanlardan Bakanlıkça uygun görülen kişilerden oluşur. Müze kurulu, bünyesinden bir başkan seçer.

Müze kurulunun görüşleri doğrultusunda müze için mekansal ve fiziksel gelişim, tematik gelişim ve vizyon, eser, koleksiyon korunması ve geliştirilmesi, tanıtım ve teşhir gibi konuları kapsayan yıllık ve beş yıllık koruma ve geliştirme projesi hazırlanır. Koruma ve geliştirme projesi kapsamında uygulamaları denetlemek, müzenin tanıtımını yapmak, müzeye bağış toplamak, onursal müze dostu ödülü vermek müze kurulunun yetkisindedir. Müze kurulu müzenin işleyişine dair her yıl düzenli olarak rapor hazırlar. Bakanlık bu raporları değerlendirmeye almak zorundadır.

c) Taşınmaz kültür varlığı niteliğindeki anıt eserler için ise, o esere münhasır anıt eser kurulu oluşturulur. Kurul; eserin bulunduğu yerdeki üniversitelerin ilgili bölümlerinden öğretim üyeleri, meslek odaları, sivil toplum örgütü temsilcileri ve yerel yönetimlerin temsilcileri ile eserin korunması ve geliştirilmesi için bağışta bulunanlardan Bakanlıkça uygun görülen kimseler ile bu eserler için tasarruf yetkisine sahip idarenin temsilcisinden oluşur. İlgili idarenin temsilcisi bu kurulun başkanıdır.

Kurul, eser için mekansal ve fiziksel gelişim, tematik gelişim ve vizyon, eserin korunması ve geliştirilmesi, tanıtım ve teşhir gibi konuları kapsayan yıllık ve beş yıllık koruma ve geliştirme projesi hazırlar. Koruma ve geliştirme projesi kapsamındaki uygulamalar, anıt eserin tanıtımını yapmak, anıt eser için bağış toplamak, onursal ödüller vermek anıt eser kurulunun yetkisindedir. Kurul; eserin korunması, yaşatılması ve geliştirilmesine ilişkin her yıl düzenli olarak rapor hazırlar. İlgili idareler bu raporları değerlendirmeye almak zorundadır.

Bu maddenin uygulanması ile ilgili usul ve esaslar Bakanlıkça hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir.

EK MADDE 3. - (14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanunla eklenmiştir.) 383 sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu, 4533 sayılı Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Kanunu ile belirlenen alanlarda ek-2 maddenin (a) fıkrası hükümleri uygulanmaz.

GEÇİCİ MADDE 2. - Gerçek ve tüzel kişiler, koleksiyoncular, bu Kanuna göre çıkarılacak yönetmeliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içinde, ellerinde bulunan korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarını, menşe göstermeksizin, 24 ve 25 inci maddeler göre devlet müzelerine satabilir veya envanter defterlerine kayıt ederek en yakın müzeye onaylattırmaları şartıyla Kanunun 24 üncü maddesi hükmünden yararlanabilirler.

GEÇİCİ MADDE 3. - (14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı Kanun ile değişik) Kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulları, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte kültür ve tabiat varlıklarını koruma bölge kurullarına, kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulu büro müdürlükleri, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte kültür ve tabiat varlıklarını koruma bölge kurulu

müdürlüklerine dönüşür.

Kanunda belirtilen yönetmelikler, Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir yıl içinde çıkarılır. Bu düzenlemeler yapılncaya kadar mevcut yönetmeliklerin bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

GEÇİCİ MADDE 4. - (17.6.1987 tarih ve 3386 sayılı kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır.)

Yürürlük

MADDE 77. - Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 78. - Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Ek 2 Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin (gözden geçirilmiş) Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun

Kanun No. 4434

Kabul Tarihi : 5.8.1999

MADDE 1. — 16 Ocak 1992 tarihinde Valetta'da (Malta) imzalanan "Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Gözden Geçirilmiş)"nin onaylanması uygun bulunmuştur.

MADDE 2. — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

**ARKEOLOJİK MİRASIN KORUNMASINA İLİŞKİN AVRUPA SÖZLEŞMESİ
(Gözden Geçirilmiş)**

GİRİŞ

İşbu sözleşmeyi (Gözden Geçirilmiş) imzalayan Avrupa Konseyi üyesi devletler ile Avrupa Kültür Sözleşmesine taraf diğer devletler,

Avrupa Konseyi'nin amacının, özellikle ortak mirasları olan ideal ve ilkeleri korumak ve geliştirmek üzere, üyeleri arasında daha yakın bir işbirliği gerçekleştirmek olduğunu dikkate alarak;

19 Aralık 1954'te Paris'te imzalanan Avrupa Kültür Sözleşmesi ve özellikle bunun 1 inci ve 5 inci maddelerini,

3 Ekim 1985'te Granada'da imzalanan Avrupa Mimarî Mirasının Korunmasına ilişkin Sözleşmeyi,

23 Haziran 1985'te Delfi'de imzalanan, Kültürel Varlıklara yönelik suçlara ilişkin Avrupa Sözleşmesini,

Parlamente Meclisi'nin Arkeoloji ile ilgili özellikle 848 (1978), 921 (1981) ve 1072 (1988) sayılı Tavsiye Kararlarını;

Kırsal ve kentsel yapılanma faaliyetleri çerçevesinde, arkeolojik mirasın korunması ve değerlendirilmesi ile ilgili R(89)5 sayılı Tavsiye Kararını gözönünde bulundurarak;

Arkeolojik mirasın uygarlıkların geçmişinin tanınması için temel bir öge olduğunu hatırlatarak,

Eski tarihin tanıdığı Avrupa arkeolojik mirasının, büyük yapılanma çalışmalarındaki artıştan olduğu kadar doğal tehlikelerden, yasadışı veya bilimsel nitelikten yoksun kazılardan yahut halkın yeterli bilgilendirilmemesinden dolayı ciddi bir şekilde tahrip tehdidi altında olduğunu kabul ederek,

Halen mevcut olmayan zorunlu idarî ve bilimsel denetim usullerinin ihdası ve arkeolojik mirası koruma endişesinin kentsel ve kırsal yapılanmalar ile kültürel kalkınma politikalarıyla bütünleşmesi gereğini teyid ederek,

Arkeolojik mirası koruma sorumluluğunun yalnızca doğrudan ilgili devlete ait olmadığını, bozulma tehlikesinin azaltılması ve uzman ve deneyim değişimi suretiyle korumanın gerçekleştirilmesi bakımından sorumluluğun Avrupa ülkelerinin tümüne ait bulunduğunun altını çizerek;

Avrupa ülkelerinde yapılanma politikalarındaki gelişmeyi takiben, 6 Mayıs 1969'da Londra'da imzalanan Arkeolojik Mirasın Korunmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesinde yer alan ilkelerin tamamlanması gereğini müşahade ederek, aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır:

ARKEOLOJİK MİRASIN TANIMI

Madde 1 :

1. İşbu Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) amacı, Avrupa'nın ortak anı kaynağı olduğu kadar, bilimsel ve tarihî araştırma gereci olarak da arkeolojik mirası korumaktır.

2. Bu amaçla :

i) Korunması ve incelenmesinin, insanlığın ve doğal çevre ile ilişkilerinin tarihindeki gelişimin saptanmasının sağlayacağı;

ii) Başlıca bilgi edinme yollarının kazı ve keşiflerden olduğu kadar insanlığı ve çevresini ilgilendiren diğer araştırma yöntemlerinden oluştuğu;

iii) Tarafların yetkisi altındaki her çeşit mekânda bulunan, tüm kalıntılar, varlıklar ve insanlığın geçmiş varlığının diğer izleri arkeolojik mirasın öğeleri kabul edilirler.

3. Yapılar, inşaatlar, mimarî eser grupları, açılmış sit alanları, taşınır varlıklar, diğer tür anıtlar ve bunların çevresi, ister toprakta ister su altında bulunsunlar, arkeolojik mirasa dahildirler.

MİRASIN KİMLİĞİNİN SAPTANMASI VE KORUMA ÖNLEMLERİ

Madde 2 : Taraflardan her biri, kendine özgü usullere göre, arkeolojik mirasın korunması için aşağıdaki hususları öngören bir yasal rejimi uygulamaya koymayı taahhüt eder:

i) Arkeolojik mirasının bir envanterinin yapılması ve anıtların veya korunan bölgelerin sınıflandırılması,

ii) Maddî izlerin gelecek kuşaklar tarafından incelenmek üzere korunması için, toprak üstünde ya da su altında görünür bir kalıntı olmasa bile, arkeolojik rezerv alanları oluşturulması,

iii) Arkeolojik miras niteliğindeki eserleri tesadüfen bulan kimsenin bunları yetkili makamlara bildirme ve incelemeye amade tutma zorunluluğu.

Madde 3: Arkeolojik mirası korumak amacıyla ve arkeolojik araştırma faaliyetlerini bilimsel güvence altına almak üzere taraflardan her biri aşağıdaki hususları yerine getirmeyi taahhüt eder :

i) Arkeolojik kazı vesair faaliyetlerle ilgili izin ve denetim usullerini, aşağıdaki amaçları gerçekleştirecek şekilde, uygulamaya koymak :

a) Arkeolojik miras öğelerinin yasadışı çıkartılması ve yer değiştirmesini önlemek;

b) Arkeolojik kazı ve aramaların bilimsel şekilde ve şu koşullara bağlı olarak yapılmasını sağlamak:

— Tahrip edici olmayan araştırma yöntemlerinin olduğunca sık kullanılması;

— Arkeolojik miras öğelerinin korunması, saklanması ve sınıflandırılması için uygun önlemler alınmadan bunların kazı yerinden çıkartılmaması, kazı sırasında ve sonrasında korumasız bırakılmaması;

ii) Kazıların ve tahribata neden olabilecek tekniklerin yalnızca nitelikli ve bu amaçla yetiştirilmiş kişiler tarafından yürütülmesine dikkat etmek;

iii) Arkeolojik arama amaçlı metal dedektörlerin ve diğer arama gereçlerinin kullanımını, devletin iç mevzuatında öngörülen hallerde, bilimsel nitelikli ön izne tabi tutmak.

Madde 4: Taraflardan her biri, duruma göre aşağıdaki hususları da öngörecektir biçimde, arkeolojik mirasın fizikî koruma önlemlerini yürürlüğe koymayı taahhüt eder :

1. Arkeolojik rezerv bölgeleri teşkiline ayrılmış alanların kamu makamlarınca iktisabı veya diğer uygun yollarla korunması;
2. Arkeolojik mirasın tercihan bulunduğu yerde korunması ve bakımı;
3. Bulunduğu yerden kaldırılmış arkeolojik buluntular için uygun depolar yapılması.

Madde 5: Taraflardan her biri aşağıdaki hususları sağlamayı taahhüt ederler :

1. Arkeologların :

i) Arkeolojik değeri olan sitlerin korunması, saklanması ve değerlendirilmesi için dengeli stratejiler saptamaya yönelik planlama politikalarına ve

ii) Yapılanma programlarının çeşitli uygulama safhalarına katılmalarını sağlamak suretiyle, arkeolojinin ve yapılanmanın ihtiyaçlarını bağdaştırmaya ve belirlemeye çalışmak;

2. Arkeologlar, şehirciler ve inşaatçılar arasında sistemli bir danışma mekanizması oluşturmak suretiyle :

i) Arkeolojik mirası tahrip etmesi muhtemel olan yapılanma planlarının değiştirilmesini;

ii) Sitin bilimsel incelemesinin yapılabilmesi ve sonuçların yayınlanabilmesi için yeterli zamanın ve olanakların verilmesini sağlamak;

3. Çevreye etki üzerindeki incelemelerin ve bunlardan kaynaklanan kararların, arkeolojik sitler ve çevrelerini gözönünde bulundurmasına dikkat etmek;

4. Yapılanma çalışmaları vesilesiyle bulunan arkeolojik miras öğelerinin, mümkün olan hallerde, yerinde korunması için önlem almak;

5. Arkeolojik sitlerin halka açılmasının, özellikle çok sayıda ziyaretçi girişi için yapılacak yapılanma çalışmalarının, bu sitlerin ve çevrelerinin arkeolojik ve bilimsel niteliğine zarar vermemesini sağlamak.

ARKEOLOJİK ARAŞTIRMA VE KORUMANIN FİNANSMANI

Madde 6 :

Taraflardan her biri :

1. Arkeolojik araştırmaya, sorumlulukları ölçüsünde ulusal, bölgesel veya yerel kamu makamlarının malî desteğini öngörmeyi;

2. Koruyucu arkeoloji için gerekli maddî donanımı arttırmayı ve bu amaçla,

i) Büyük çaplı kamu veya özel bayındırlık çalışmalarında, bu çalışmalara bağlı olarak ortaya çıkacak arkeolojik her çeşit faaliyetin maliyetinin tamamının uygun kamu ve özel sektör fonlarından karşılanmasını sağlayacak önlemler almayı;

ii) Bu çalışmaların bütçesinde, çevre ve yapılanma endişelerinin zorunlu kıldığı etki incelemelerinde olduğu gibi, arkeolojik ön inceleme ve aramaların, bilimsel sentez belgelerinin ve bulguların duyuru ve yayınlarının da yeralmasını sağlamayı taahhüt eder.

BİLİMSEL BİLGİNİN TOPLANMASI VE YAYIMI

Madde 7 : Arkeolojik bulguların incelenmesini ve yayımını kolaylaştırmak için Taraflardan her biri:

1. Yetkisi altındaki alanlarda arkeolojik sitlerin anketlerini, envanterlerini ve haritalarını yapmayı veya güncelleştirmeyi,

2. Arkeolojik faaliyetler sonrasında, uzmanların ayrıntılı incelemelerinin ilanından önce, yayınlanabilir bir sentez belgesi hazırlanabilmesi için tüm pratik önlemleri almayı taahhüt eder.

Madde 8 : Taraflardan her biri,

1. Arkeolojik miras öğelerinin ulusal veya uluslararası planda bilimsel amaçlı değişimini kolaylaştırmayı, ancak değişimin bunların kültürel ve bilimsel değerlerine hiç bir şekilde zarar vermemesi için gerekli önlemleri almayı;

2. Arkeolojik araştırma ve devam eden kazılarla ilgili bilgi değişimini teşvik etmeyi ve uluslararası araştırma programları düzenlenmesine katkıda bulunmayı taahhüt eder.

KAMUOYUNUN BİLİNÇLENDİRİLMESİ

Madde 9: Taraflardan her biri,

1. Geçmişin ve arkeolojik mirası tehdit eden tehlikelerin tanınması için bu mirasın değeri konusunda kamuoyu vicdanının uyandırılması ve geliştirilmesi amacıyla eğitici çalışmalar yapmayı,

2. Arkeolojik mirasının önemli öğelerinin ve özellikle sitlerin halka açılmasını sağlamayı, seçilmiş arkeolojik varlıkların sergilenmesini teşvik etmeyi taahhüt eder.

ARKEOLOJİK MİRAS ÖGELERİNİN YASADIŞI DOLAŞIMINI ÖNLEME

Madde 10: Taraflardan her biri aşağıdaki hususları yerine getirmeyi taahhüt eder :

1. Tespit edilen yasadışı kazılar hakkında yetkili kamu makamları ile bilimsel kuruluşlar arasında bilgi değişimini düzenlemek;

2. Yasadışı kazılardan kaynaklandığından veya yasal kazılardan alındığından şüphe edilen her türlü eseri ve bunlara ilişkin bütün ayrıntıları, işbu Sözleşmeye (gözden geçirilmiş) taraf köken ülkesinin yetkili makamlarına bildirmek;

3. Alış politikası devlet denetimine tabi müzeler ve diğer benzeri kuruluşların denetimsiz buluntulardan, yasadışı kazılardan geldiğinden veya resmî kazılardan alındığından şüphe duyulan arkeolojik miras öğelerini satın almamalarını teminen gerekli önlemleri almak;

4. Alış politikası devlet denetimine tabi olmayan, Taraf ülkelerin müze ve benzeri kuruluşları için :

i) İşbu Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) metnini onlara ulaştırmak,

ii) Yukarıda 3. paragrafta kayıtlı ilkelere sözkonusu müze ve kuruluşlarca uyulmasını sağlamak üzere çaba sarfetmek.

5. Denetimsiz buluntulardan, yasadışı kazılardan kaynaklanan yahut resmî kazılardan alınan arkeolojik miras öğelerinin dolaşımını eğitim, bilgilendirme, uyarma ve işbirliği suretiyle mümkün olduğunca sınırlandırmak.

Madde 11: İşbu Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) hiç bir hükmü, arkeolojik miras öğelerinin yasadışı dolaşımına veya yasal sahibine iadesine ilişkin taraflar arasında mevcut olan veya mevcut olabilecek ikili veya çok taraflı anlaşmalara halel getirmez.

KARŞILIKLI TEKNİK VE BİLİMSEL YARDIMLAŞMA

Madde 12 : Taraflar,

1. Arkeolojik miras ile ilgili konularda deneyim ve uzman değişimi suretiyle karşılıklı teknik ve bilimsel yardımlaşmada bulunmayı,

2. İlgili ulusal mevzuatları ya da taraf oldukları uluslararası anlaşmalar çerçevesinde sürekli eğitim alanı da dahil olmak üzere, arkeolojik mirasın korunması konusunda uzman değişimini kolaylaştırmayı taahhüt ederler.

SÖZLEŞMENİN (GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ) UYGULAMASININ DENETİMİ

Madde 13 : Avrupa Konseyi tüzüğü'nün 17 nci maddesi gereğince; Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kurulan bir Uzmanlar Komitesi işbu Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) uygulamasını ve özellikle aşağıdaki hususları izlemekle görevlendirilmiştir :

1. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine devrevi olarak, Sözleşmeye (gözden geçirilmiş) Taraf ülkelerdeki arkeolojik mirasın korunmasına ilişkin politikaları ve Sözleşme ilkelerinin uygulama durumu hakkında bir rapor sunulması;
2. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesini, çok taraflı faaliyet alanı ve Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) gözden geçirilmesi ya da değiştirilmesi ile Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) hedefleri hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi, dahil, Sözleşme (gözden geçirilmiş) hükümlerinin uygulanmasına ilişkin her türlü önlemin önerilmesi;
3. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine, Avrupa Konseyi üyesi olmayan ülkelerin Sözleşmeye (gözden geçirilmiş) taraf olmaya daveti için tavsiyede bulunması.

SON HÜKÜMLER

Madde 14 :

1. İşbu Sözleşme (gözden geçirilmiş) Avrupa Konseyi üyesi devletlerin ve Avrupa Kültür Sözleşmesine taraf diğer devletlerin imzasına açılmıştır.

Sözleşme onay, kabul ya da tasvibe sunulacaktır. Onay, kabul ya da tasvip belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine tevdi edilecektir.

2. 6 Mayıs 1969'da Londra'da imzalanan Arkeolojik Mirası Koruma Avrupa Sözleşmesine taraf bir devlet, anılan Sözleşmenin feshini önceden ihbar etmemiş ise ya da feshini eş zamanda ihbar etmezse onay, kabul veya tasvip belgesini tevdi edemez.
3. İşbu Sözleşme (gözden geçirilmiş), en az üçü Avrupa Konseyi olmak üzere dört devletin, önceki paragraflardaki hükümlere uygun olarak, Sözleşmeye taraf olma arzularını bildirdikleri tarihten altı ay sonra yürürlüğe girecektir.
4. Önceki iki paragrafın uygulanması sonucu 6 Mayıs 1969 tarihli Sözleşmenin feshi işbu Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) yürürlüğe girişi ile aynı anda gerçekleşmez ise, işbu Sözleşmeyi imzalayan herhangi bir Devlet, onay, kabul ya da tasvip belgesini tevdi sırasında işbu Sözleşme (gözden geçirilmiş) yürürlüğe girinceye kadar, 6 Mayıs 1969 tarihli Sözleşmeyi uygulamaya devam edeceğini açıklayabilir.
5. İşbu Sözleşme (gözden geçirilmiş), imzalayan ancak Sözleşmeye Taraf olma arzusunu sonradan bildirecek olan devletlerin her biri bakımından, onay, kabul veya tasvip belgesinin tevdiinden altı ay sonra yürürlüğe girecektir.

Madde 15:

1. İşbu Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) yürürlüğe girmesinden sonra, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi tüzüğü'nün 20. (d) maddesinde öngörülen çoğunlukla ve Komitede bulunma hakkına sahip taraf devletlerin temsilcilerinin oybirliği ile Konseye üye

olmayan diğer herhangi bir devleti ve Avrupa Ekonomik Topluluğunu işbu Sözleşmeye (gözden geçirilmiş) katılmaya davet edebilecektir.

2. Katılma halinde, katılan devlet ya da Avrupa Ekonomik Topluluğu için işbu Sözleşme katılma belgesinin Avrupa Konseyi Genel Sekreterine tevdiinden altı ay sonra yürürlüğe girecektir.

Madde 16 :

1. Her devlet, imza ya da onay, kabul, tasvip veya kabul edilme belgesinin tevdi sırasında işbu Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) uygulanacağı toprağı ya da toprakları belirleyebilir.

2. Her devlet, sonradan herhangi bir zamanda, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine muhatap bir bildirimle, işbu Sözleşmenin uygulanmasını bildirimde belirtilen herhangi başka bir toprak parçasına teşmil edebilir. Bu yeni toprak parçası bakımından Sözleşme, bildirimden Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından alınmasından altı ay sonra yürürlüğe girer.

3. Önceki iki paragraf uyarınca yapılan her bildirim, bu bildirimde anılan toprak parçası bakımından, Genel Sekretere muhatap bir nota ile geri çekilebilecektir. Geri çekme, Genel Sekreterin notayı almasından altı ay sonra geçerlilik kazanacaktır.

Madde 17 :

1. Taraflardan her biri, Genel Sekretere nota tevdi suretiyle işbu Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) feshini her an ihbar edebilir.

2. Fesih ihbarı, Genel Sekreter tarafından notanın alınış tarihinden altı ay sonra geçerlilik kazanacaktır.

Madde 18 :

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Avrupa Konseyi üyesi devletlere, Avrupa Kültür Sözleşmesine taraf diğer devletlere, işbu Sözleşmeye (gözden geçirilmiş) katılan ya da katılmaya davet edilen her devlete ve Avrupa Ekonomik Topluluğuna :

a) Her imzayı,

b) Her onay, kabul, tasvip veya katılma belgesi tevdiini,

c) 14, 15 ve 16 ncı maddeleri uyarınca işbu Sözleşmenin (gözden geçirilmiş) yürürlüğe giriş tarihlerini,

d) İşbu Sözleşme (gözden geçirilmiş) ile ilgili her türlü girişim, tebligat ve bildirimi, bildirecektir.

Yukarıdaki hususları tasdiken, aşağıda imzası bulunan ve bu amaçla yetkili kılınanlar işbu sözleşmeyi (gözden geçirilmiş) imzalamışlardır.

İşbu Sözleşme İngilizce ve Fransızca dillerinde, her iki metin de eşit olarak geçerli olacak şekilde, Avrupa Konseyi arşivlerinde muhafaza edilmek üzere, tek kopya halinde 16 Ocak 1992 tarihinde Valetta'da yapılmıştır.

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Sözleşmenin onaylı bir kopyasını Avrupa Konseyine üye bütün devletlere, Avrupa Kültür Sözleşmesine taraf diğer devletlere ve bu Sözleşmeye katılmaya davet olunan üye olmayan devletlere veya Avrupa Ekonomik Topluluğuna iletacaktır.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	14.9.1976	
Doğum yeri	İstanbul	
Lise	1990-1993	Hayrullah Kefoğlu Lisesi
Lisans	1994-1998	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü Prehistorya Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans	2001-2005	Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Müzecilik Yüksek Lisans Programı
Deneyim		
	2005	Günışığı Kitaplığı
	2004	Kabataş Lisesi Okul-Müzesi, Faruk Nafiz Çamlıbel Salonu Düzenlemesi
		Yıldız Teknik Üniversitesi ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri tarafından yürütülen 'Müzelerin Eğitim Amaçlı Kullanımı Projesi'
	2003	Üsküp Sanat Galerisi (Art Gallery Skopje) ile birlikte 'Arınma / Purification' Projesi
		İstanbul Sanat Müzesi Vakfı, 'Meeting of the Artists' Projesi
		Kabataş Lisesi Okul-Müzesi, Envanter Projesi
	2002	Rahmi M. Koç Müzesi, Envanter Projesi
	2001	Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Kültür Envanteri Projesi, Şanlıurfa
		Mezraa-Teleilat Höyüğü Arkeolojik Kazısı, Şanlıurfa
	1999-2000	Ajans Press Medya Takip Merkezi, İstanbul
	1999	Arago Mağarası Kazısı, Perpignan (Fransa)
	1998-1999	Ant Yayıncılık, Fotoğraf Dergisi, İstanbul
	1998	Aşağıpınar Höyüğü Arkeolojik Kazısı, Kırklareli
	1997	Aşağıpınar Höyüğü Arkeolojik Kazısı, Kırklareli
		Gordion-Yassıhöyük Arkeolojik Kazısı, Ankara
	1996	Aşağıpınar Höyüğü Arkeolojik Kazısı, Kırklareli
		Menekşe Çatağı Arkeolojik Kazısı, Tekirdağ
	1995	Aşağıpınar Höyüğü Arkeolojik Kazısı, Kırklareli